ISAACI VOSSII DE SIBYLLINIS ALIISQUE QUAE CHRISTI NATALEM...

Isaac Vossius

Digitized by Google

Digitized by Google

ISAACI VOSSII

DE

SIBYLLINIS

Aliiſque quæ Chriſti natalem præceſſere Oraculis.

ACCEDIT

Ejuſdem reſponſio ad Objectiones nuperæ Criticæ Sacræ.

LUGD. BATAV.

Apud JACOBUM GAAL.
M.DCLXXX.

Digitized by Google

Digitized by Google

Doctiſſimo & eximio viro,

THOMÆ BRUNONI

Capellæ Regiæ

WINSORIENSIS

Canonico S. P.

ISAACUS VOSSIUS.

Ni te plus oculis meis amarem

Noſti reliqua, & jam puto intelligis, quid de Saturnalitio tuo ſentiam munere. In tam frigida anni tempeſtate, potuiſſet mihi iſte tuus ſemirabbinus aliquam afferre gravedinem, ſed jam pridem inficeti hujus ſeculi adſuetus ineptiis, ſalvus evaſi. Licet vero bonas aliquot in eo evolvendo horas perdiderim, temporiſque jactura, ut Philoſophi ſentiunt, ſit omnium graviſſima; non uno tamen profuit commodo; nam non bonorum tantum librorum

Digitized by Google

…ndiorem mihi fecit lectionem, …d & laborantem & proſtratum jampridem ita reſtituit appetitum, ut etiam faſtidita placeant, & quælibet quantumvis licet mediocria, optima tamen & præſtantiſſima eſſe videantur. Cum Rabbiniſta iſte totus in eo ſit ut antiquitatem Grammaticæ Rabbinicæ & punctorum adſtruat vocalium, attamen ne unius quidem eruditi, & ne vel Rabbini alicujus antiquioris potuit adducere ſuffragium, cujus auctoritate ſua confirmet deliria. Poſtquam omnium apicum genera, formas & figuras magno percurrit conatu, nec quidquam ſe proficere ſentit, tandem ad divum ſe convertit Hieronymum, ejuſque producit verba interpolata nequiſſime. Ubi enim ille mentionem facit accentuum, qui in Tetraplis & He-

& Hexaplis Origenis apponebatur Hebraico ſermoni Græcis deſcripto literis, ille pro accentibus puncta ſuppoſuit. Quin & ejuſdem Hieronymi locum adducit, qui occurrit in quæſtionibus ſeu traditionibus Hebraicis, quique in pleriſque editionibus ſic concipitur; Denique Hebræi quod ſequitur: & neſcivit cum dormiſſet cum ea & cum ſurrexiſſet ab ea: appungunt deſuper, quaſi incredibile, & quod rerum natura non capiat, coire quempiam neſcientem. *Quamvis ſenſus ſatis ſit apertus, conſului nihilominus complura exemplaria manu exarata, ut viderem ecqua lectionum occurreret varietas, ſed in omnibus ſic ſcriptum inveni, niſi quod pro* appungunt, *habeant* apponunt, *& quidem rectius. Remitto tibi librum, ut*

 videas

[illegible]as quo pacto homo iſte hæc [illegible]eronymi verba perverterit, & interpolarit. Sic enim illa producit, appungunt hanc vocem בקומה deſuper puncto irregulari. *Si pro ſolito tuo agas candore, non effugiet opinor, ut ſi in cæteris fatuus iſte tibi videatur ſemirabbinus, in citandis ſaltem ſcriptorum locis pro inſigni à te non habeatur nebulone. Mitto etiam duos aut tres alios libellos muſteos, ut rideas & ſimul deplores miſerum hoc tempore Academiarum in Germania ſtatum, in quibus ſtriges iſtæ Rabbinicæ tam late dominantur, ut qui iſtic vivunt eruditi ſine ſuſpicione hæreſeos vix hiſcere audeant. Mirum principes Germaniæ tantæ peſti non occurrere, & permittere ut Iudaiſmus ita impune graſſetur, & ut à Lutheranis ipſe quoque*

Lutherus

Lutherus hæreſeos damnetur, quod puncta Hebraica floccifecerit & pro commento habuerit Rabbinico. Fierine poteſt ut humaniores literæ feliciter tractentur, ubi Rabbiniſmus regnat, & ubi nulla excolitur Theologia quæ non ſit Rabbinica? Quid demum ſperandum eſt ab illis, qui cum nec Græce, nec Latine, ac minus etiamnum Hebraice ſciunt, ex omnibus nihilominus unam faciunt linguam, à nemine intelligendam, ne ab illis quidem qui eam procudunt, quam ipſam tamen velut ſanctam & cœleſtem, & Dei vernaculam, in ſcriptis, in pulpitis, doctis pariter & indoctis impudentiſſime obtrudunt? An non merito rideant nugivendi Judæi, cum tam multos inter Chriſtianos inveniunt fatuos, qui futiles quovis pretio merces, &

[I]udæos libenter agnoſcant magi-ſtros, dummodo permittatur ipſis eſſe ſemirabbinis? Hæc ſola gratia & hic ſolus ſufficit titulus, ut magna pars Theologorum noſtræ ætatis pleraque Rabbinorum admittant commenta, omneſque verſiones & quælibet ſacrorum librorum interpretamenta ad Judæorum conforment placita, adeoque quidem ut Chriſto & Apoſtolis, quam punctis malint non credere Rabbinicis. **Et tamen vel paulo ſagaciores norunt, ne ſex quidem effluxiſſe ſecula, ex quo primum uſurpari cœperint puncta iſta vocalia, quibus hodierni Hebræi onerantur codices. Sciunt illi per integra tria vel quatuor ſecula acerrime inter ſe conflixiſſe Judæos, dum alii ſic, alii aliter inducendas eſſe contenderent vocales, & ne nunc quidem controverſiam**

verſiam hanc fore ſopitam, Daniel Bombergus litem iſtam immenſo diremiſſet pretio, conductis aliquot Judæorum centuriis, in quibus alendis totum ſuum dilapidavit patrimonium. Iſtæ tamen vocales ſeu puncta, quæ primum Venetiis ex Bombergi officina in lucem prodierunt, illa ipſa ſunt, quæ Chriſtiani Rabbiniſtæ tanquam cœlitus delapſa ſuſpiciunt. At vero non deſunt complures Judæi, qui iſtis minime acquieſcant, quique infinitis mendis ſcatere affirment editiones Bombergianas, cum in aliis, tum quoque in eo, quod pluribus in locis eadem vocabula & iidem ſenſus non tamen iiſdem ſignentur punctis vocalibus. Sed ex iſtis libellis, quos tibi mitto, præclaram ſane hujus difficultatis cognoſces ſolutionem. Nempe

 Deum,

...um, cum Moyſem & Prophe... alloqueretur, adeo raptim & præcipitanter fuiſſe locutum, ut non intelligeretur. Cum vero illi de velocitate ejus linguæ conquererentur, tum demum Deum moderaſſe ſermonis impetum, & ſingula verba guttatim iis annumeraſſe & hinc proceſſiſſe duplicem iſtum punctorum ordinem. Scribis te mirari quî fiat, quod cum olim, præſertim in primitiva Eccleſia tot Iudæorum millia ad Chriſtianorum tranſirent partes, hodie tam pauci & pene nulli reperiantur, qui ſe perſuaderi patiuntur. Verum ſi iſtiuſmodi Iudaicis credamus fabellis, & ſi in interpretandis ſacris libris duces ſequamur Rabbinos; an fieri aliter poteſt, ut non plures Chriſtiani ad Iudæos, quam Iudæi ad Chriſtianos ſe conferant? Profecto

pro

Digitized by Google

pro Iudæis ſtrenue magis Chriſtiani, quam ipſi militant Iudæi. Quod vero addis, ſi quis hodiernos Iudæos iiſdem aggrediatur argumentis quibus veteres uſi ſunt Chriſtiani, libris videlicet Sibyllinis & ſimilibus, omnem omnino defore ſucceſſum, præſertim cum ne Chriſtiani quidem ullis diutius credant Sibyllinis: id quidem verum eſt, ſed hæc Chriſtianorum eſt culpa, impune permittentium ut quælibet ſcripta & quælibet teſtimonia, quibus præcipue noſtra nititur religio, veluti ſpuria & nullius fidei, non contemnantur modo, ſed & palam explodantur & conculcentur. Quandoquidem vero cauſam à me poſtulas quæ me præcipue movet, ut Sibyllinis plurimum tribuam Oraculis, longeque de iis aliter ſentiam, ac faciant noſtri ſeculi homines,

Digitized by Google

nes, ut in cæteris, ita quoque in hoc morem tibi geram quam libentiſſime.

Londini M D C LXXII.
medio Decembri.

Digitized by Google

ISAACI VOSSI

DE SIBYLLINIS,

Aliiſque quæ Chriſti natalem præceſſere Oraculis.

Inter præcipua Chriſtianæ religionis argumenta habita olim fuiſſe ea quæ Sibyllis adſcribuntur oracula, licet plerique etiam hoc tempore libenter agnoſcant, ſed ea demum lege & conditione, ut piis illa & officioſis accenſeantur fraudibus: operæ pretium fuerit & vanam ſic ſentientium diluere opinionem, & ſimul oſtendere fieri non poſſe ut ea à Chriſtianis ſint conficta, cum non tantum priuſquam Chriſtianorum in ſeculum exiret nomen, ſed & diu quoque antequam naſceretur Chriſtus & lecta celebrata pene fuerint ab omnibus. De iſtis, qui hoc noſtro tempore ſuperſunt Sibyllinis libris, quid ſentiendum ſit poſtea videbimus; prius dicemus de illis, qui Chriſti nativita-

A tem

...n præceſſere fatidicis verſibus, quique ſi non præcipua, at certe magna fuere cauſa, ut innumeri, non ex Judæis modo, ſed & ex gentibus, relictis prioribus ſacris, ad Chriſtanorum ſe receperint caſtra. Ut vero clarius innoteſcant omnia, indagandum eſt tempus, quo in lucem prodiere iſthæc oracula, quærendumque præterea à quibus, & qua de cauſa fuere conſcripta. Singula hæc ut cognoſcantur, altius paulo repetenda eſt rerum ſumma.

Cap. I.

De Danielis Hebdomadibus.

Quamvis itaque jam ex eo tempore, ex quo Græcorum jugum ſubiere Judæi, videri poſſit cœpiſſe ſpes & expectatio quam de futuro rege Chriſto gens ea habuerit; tamen cum nulla, aut exigua, ut id affirmemus ſuper-

ſuperſint indicia ; & a Daniele hoc ſpatium ſeptuaginta hebdomadibus fuerit definitum ; rectius utique rei hujus initium referemus ad finem hebdomadum , & annos qui proxime adventum Chriſti præceſſere. De iſtis autem hebdomadibus alibi nonnulla ſcripſimus , incipiendaſque eſſe monuimus anno Xerxis vigeſimo quinto, quando nempe Hieroſolyma venit Nehemias , ſecuti in eo Joſephum teſtem omni exceptione majorem.

Quod ſi tamen Judæi, & illis faventes Chriſtiani quidam pergant & hic cavillari , & dicant Artaſaſthem iſtum ſecundum , ſub quo Nehemias Hieroſolyma venit , non Xerxem, ſed Artaxerxem eſſe, eo nimirum, quod vox iſta propius ad hunc, quam ad illum videatur accedere ; ſciant illi & hæc quoque fruſtra dici, cum Xerxis & Artaxerxis idem apud Perſas fuerit vocabulum. Arta enim regem vel principem ſignificare, crebra Satraparum Artabazi, Artaphernis, Ar-

[tr]apatis, Artabani, & complura ſimi[li]a ſatis declarant nomina. Hinc eſt quod Αρταν & Αρταῖον dominum ſeu principem Græci interpretentur Grammatici. Ex horum nominum confuſione orta quoque eſt diſcrepantia inter Græcos ſcriptores de regum Perſicorum annis, quod cum cognomines eſſent, non ſatis ſingulorum diſtinxerint tempora. Sed & hoc quoque errori cauſam præbuit, quod duo pluribus ſimul regnarint annis, ut Cyrus cum Cambyſe, & Darius cum Xerxe. Vtrumque negant quidam; ſed convellant, ſi poſſint, ea quæ ſcripſimus. Si Cyrus ſeptuageſimo ætatis obierit anno, aut etiam prius, quomodo ſenectus ejus optabilis potuit videri Aſiaticis populis, ut ſcribit Themiſtius oratione quinquennali? Cur non potius in voto illis fuit Artaxerxis Memoris ætas? De Xerxe vero quomodo verum eſſe poteſt, id quod Julianus Apoſtata ſcribit oratione prima, illum, non ut alii produnt, per

per triennium aut quiquennium tantum, ſed per integros decem annos bellum contra Græciam inſtruxiſſe, niſi pluribus annis ſimul cum patre regnarit? De duratione regni Perſici quæ ſcripſi, libenter doctorum judicum permittam arbitrio. Interim non a Joſepho & Strabone ſolum tribui huic ſpatio annos plus minus ducentos & quinquaginta, ſed & communem Judæorum hanc fuiſſe ſententiam colligo ex Sibyllinis, in quibus regnum Perſarum decima terminatur ætate. Decem autem ætates totidem quot dixi, ducentos nempe & quinquaginta conficiunt annos, illo ſiquidem ſeculo viginti quinque anni ætatem conſtituebant. Abſurdum autem in Perſicis & Babylonicis uni credere Herodoto, ignaro linguæ Perſicæ & nullis orientis gentium inſtructo monumentis, quam Joſepho cui hæc fuere cognitiſſima, non tantum ex Beroſo & aliis Syrorum & Chaldæorum ſcriptoribus, ſed & ex multis

ſacris libris, qui ipſius etiamnum ſuperérant ætate. Mirum præterea Herodotum, quem ab omnibus antiquis reprehenſum fuiſſe teſtatur Joſephus primo contra Appionem, hoc demum tempore obtinuiſſe, ut ab omnibus probetur. Atque hæc dicta ſufficiant ad adſtruendam fidem Joſephi, recte referentis initium hebdomadum ad annum Xerxis vigeſimum quintum. Male vero factum à viris doctis, quod relicto teſte certiſſimo, Artaxerxis demum ætate hæc contigiſſe adfirment. Peſſime vero illi, qui a Daniele ipſo & Cyri temporibus hebdomadum repetunt initium, edictum de inſtaurando templo, cum edicto de inſtauranda urbe & mœnibus confundentes. Manifeſte illi contradicunt prophetæ, clariſſimis verbis exordium hebdomadum referentis ad urbis & mœnium inſtaurationem. Certe opus non fuiſſet templum arcis in modum munire, ſi urbs ante Nehemiæ adventum muris fuiſſet inſtructa, quod nugator aliquis perten-

pertendit, ac ſi mentitus ipſe eſſet. Nehemias, cum Hieroſolyma ſine mœnibus eſſe apud Xerxem conqueritur.

Ex iis quoque quæ olim ſcripſimus clare ſatis colligi poteſt, quamobrem Propheta tempus politiæ Judaicæ definierit 70 hebdomadibus, prætermiſſo & neglecto toto eo intervallo, quod a ſuo tempore, uſque ad tempus de inſtaurandis Hieroſolymis effluxerit. Eo nempe hoc factum quod anni captivitatis in Sacris literis ubique omittantur, nec alia recenſeantur tempora niſi ea, quibus libertas conſtaret ac ſui juris eſſet Reſpublica. Morem hunc, ut aliis gentibus, ita quoque Judæis uſitatum fuiſſe adeo certis oſtendimus exemplis & documentis, ut nemo niſi veritatis inimicus poſſit obſtrepere. Græcis quidem & Romanis, quam ſolenne fuerit tyrannorum eradere titulos, omnemque eorum abolere memoriam, omnibus eſt notiſſimum. In Perſarum Chronicis nulli

...ali fere comparent reges niſi qui a Cyro genus ducere creduntur. Idem obſervare eſt in multis orientalium populorum monumentis, in quibus mali principes, & mala paſſim expunguntur tempora. Judæis vero quam hoc uſitatum fuerit, non tantum patet e multis captivitatibus, anarchiis & ſervitutibus, quarum ſpatia non memorantur in ſacris literis, ideoque ignorantur; ſed & ex compluribus Moyſis & prophetarum locis, jubentium ut malorum temporum & hominum exſtirpentur memoriæ, & deleantur e libro vitæ, utque piorum tantum habeatur ratio. Huc referenda verba Jobi cap. 3, cum diem noctemque qua natus eſt execratur, petitque ut poſthac *non ſit in diebus anni, neque numeretur in diebus menſium.* Hinc quoque eſt quod in ſacris literis quadraginta tantum annis regnaſſe dicitur Solomon, cum tamen totis octoginta regnarit annis, ſuppreſſo nempe illo quo peccator fuit inter-

intervallo. Eadem quoque eſt ratio quod in Genealogia Chriſti apud Matthæum quatuor reges peccatores Ochoſias, Joazus, Amaſias, & præterea Joacimus omittantur. At vero non omittuntur Achazus, quem filii Ezechiæ, ne de regum expungeretur catalogo, conſervavit pietas; non Manaſſes qui pœnituit; non Ammon ejus filius, qui poſt breve regnum a ſuis occiſus, a populo vindicatus, & meritis filii Oſiæ nomen in genealogiis conſervavit. Sed & Jechonias memoratur, qui licet & ipſe in trimeſtri regno malus, longa tamen captivitate, &, ut veriſimile, ſubſecuta pœnitentia, abunde ſuis videri poteſt ſatisfeciſſe peccatis. Ut autem improborum eradebantur nomina, ita familiare Hebræis olim fuiſſe, quacunque etiam occaſione celebrare memoriam eorum, qui de gente ſua bene eſſent meriti, vel tria mulierum nulla neceſſitate in hac Chriſti genealogia inſerta ſatis declarant nomina

 Rutha

Digitized by Google

Ruthæ inquam quæ relictis Moabitarum ſacris ad Judaicam tranſiit religionem; Thamaris, cujus factum ipſe quoque Judas juſtum fuiſſe cenſuit; & præterea Raab meretricis, optime, ſi quæ alia, de Iſraelitico meritæ populo. Berſabeæ vero nomen propter ſcelus ſupprimitur, Uriaſque, cujus ea conjux fuit, tantum iſtic memoratur. Nec alia de cauſa in eadem apud Matthæum genealogia omittuntur complures alii poſt Zorobabelem, utpote a quo ad Joſephum maritum B. Virginis, novem tantum occurrant generationes, cum octodecim habeantur apud Lucam. Hæc cum ita ſint, clarum ſatis quamobrem Daniel omittat totum quod ſuam ætatem & inſtaurationem Hieroſolymorum interceſſit ſpatium, cum captivitates non conſtituant partem temporis politici. Omiſſo itaque hoc intervallo, oſtendit captivitatem non ſemper duraturam, ſed fore ut edicto regio permittatur Judæis in ſuam reverti

Digitized by Google

verti patriam, & non templum ta tum perficere, ſed & urbem & diru inſtaurare mœnia, & ſuis vivere leg bus. Et merito, vel ob hoc ipſu nobilior cenſenda eſt hæc de hebd madibus prophetia, utpote quæ u trumque remotum habeat terminun cujuſque non finem tantum, ſed & initium divino inſtinctus ſpiritu pra dixerit propheta.

C A P. II.

Explicatio prophetiæ Iacobi de Chriſ Geneſ. 49.

Hæc in anteceſſum de initio Da nielis hebdomadum dicta ſuff ciant. Nunc, cum ex divinis oracul conſtet, Chriſtum non ante venturun quam auferatur ſceptrum a Juda, v deamus quo ſenſu & qua ratione i intelligendum ſit. Communis & m ximé recepta eſt opinio, non veteru tantum Chriſtianorum, ſed & eoru

Digitized by Google

Chriſtum præceſſere, factum id [illegible]e anno Herodis Magni tertio, utpote qui tum, occiſo ultimo Haſmonæorum ſtirpis principe, primus a Romanis declaratus fuerit rex alienigena. Obſtrepunt tamen nonnulli, dicentes Herodem non fuiſſe alienigenam, ſed purum putum Judæum. Verum hac in re ipſis mihi iniquiores videntur Judæis, qui unanimi conſenſu Herodem ſemper vocant proſelytum. Quis non rideat frivolum argumentum, cum dicunt Herodem ideo non fuiſſe proſelytum, quod proſelyti fuerit filius? Scio quidem Nicolaum Damaſcenum in gratiam Herodis, cujus erat magnus aſſentator, non dubitaſſe olim fingere, Antipatrum patrem Herodis ducere genus a principibus Judæorum qui a captivitate Babylonica in Judæam eſſent reverſi: ſed hoc commentum ipſe explodit Joſephus, qui non uno loco novum fuiſſe hominem ſignificat. Circa finem lib. 14. manifeſte plebeum

fuiſſe

fuiſſe oſtendit: & iterum lib. 17. c[illegible] 10. Sed & alterum expendamus argumentum, quod mire video placere viris doctis cum ſcribunt, etiamſi concedatur Herodem fuiſſe alienigenam prophetiam tamen Jacobi morientis de illo non poſſe intelligi, eo quod e ſtirpe ſeu tribu Judæ, nullus prodierit rex ante Davidem; nullus item poſt captivitatem Babylonicam, cum in Sedecia & Jechonia defecerit ſtirps Davidica. Sed ſi verum eſt hoc Patriarchæ oraculum, utique etiam verum eſt, ſceptrum ſeu principatum nunquam ablatum fuiſſe a tribu Judæ, uſque ad Herodem. Ante Davidem quidem, principatum cæterarum tribuum fuiſſe penes tribum Judæ, e pluribus S. Scripturæ conſtat locis, & ex ipſo ore Dei, cum poſt mortem Joſuæ ducatus belli huic confertur tribui. Itaque Judam fratrum ſuorum regem vocat David moriens apud Joſephum. Poſt Babylonicam vero captivitatem, & tum quoque

que

que principatum permanſiſſe in tribu Judæ, & quidem magis quam antea, id ſic conficitur. Conſtat duas tantum ultimæ deportationis tribus cum Zorobabele & Eſdra Hieroſolyma eſſe reverſas, tribum nempe Judæ & Benjaminis. Fuere quidem aliqui etiam primæ deportationis per Salmanaſſarem qui Eſdram ſecuti ſunt, ſed illi, etiamſi cum iſtis componantur, qui a Salmanaſſare in Judæa relicti fuere, admodum pauci fuere numero, cum pleræque decem Iſraelis tribus trans Euphratem diſperſæ ab aſſuetis jam longo tempore ſedibus in antiquam noluerint reverti patriam, ut ſatis clare docet Joſephus. Attamen ſi veritatis habenda ſit ratio, prætextus hic potius fuit quam cauſa, utique enim veriſimile, etiam decem tribus migraturas fuiſſe, ſi ad ſuas redeundi terras integra iis fuiſſet poteſtas. Sed vero terræ, quas decem inſederant tribus, illæ, jam a temporibus Salmanaſſaris, adſignatæ & poſſeſſæ

Digitized by Google

poſſeſſæ erant a Cuthæis aliiſque ge-
tibus dictis poſtmodum Samaritis, ne
reſtitui poterant, niſi prius pellerentur
Cuthæi, irritaque fierent dona & beneficia facta a Perſarum regibus, qui non facile acta & decreta ſua reſcindere & deſtruere ſolebant. At vero reliquis duabus tribubus facile fuit jus poſtliminii impetrare. Non tantum quod reges & principes non libenter ſoleant immunitates & libertatem nimium multis concedere, quodque a paucioribus minus metuenda ſit rebellio; ſed etiam quod terræ, quas duæ iſtæ tribus tenuerant, nemini donatæ aut adſignatæ eſſent, temere quippe & ſine ullo juris titulo vicinæ illas invaſerant gentes. Satis hinc clarum fit, quamobrem duæ tantum tribus ex captivitate Babylonica ad ſuas reverſæ ſint terras. Jam vero omnium tribuum nomina, in ſolam Judæ tranſiiſſe tribum patet exinde, quod qui prius Hebræi ſeu Iſraelitæ dicti fuere, ſtatim poſt ſolutam cap-

tivitatem,

Digitized by Google

…itatem, uti docet Joſephus, Judæorum aſſumſerunt appellationem, ac ſi omnes e Juda traxiſſent originem, quod utique factum non fuiſſet, niſi omnium tribuum ut nomina, ita quoque jura ad ſolam tranſiiſſent Judæ tribum, ita ut reliquas omnes una hæc contineret. Hinc eſt quod qui ab Eleazaro Alexandriam miſſi fuere LXX interpretes, cum ex ſola Judæ & Benjaminis eligi potuerint, a duodecim tamen miſſi dicantur tribubus. Hinc quoque in Actis Apoſtolorum 26. 7. τὸ δωδεκάφυλον de ſola Judæ accipitur tribu. Mordochæus quoque hac de cauſa de tribu Judæ dicitur, cum tamen eſſet e tribu Benjaminis. Sed & Iſraelis nomen poſt captivitatem Babylonicam ad Judæ tribum tranſiiſſe conſtat, cum aliunde, tum quoque ex initio Malachiæ. Quamvis autem multis de cauſis id factum poſſit videri, præcipue tamen propter Samaritas id contigiſſe exiſtimo. Cum enim illi reliquarum decem

cem tribuum urbes & agros poſſiderent, & quamvis alias Judæorum infenſiſſimi eſſent hoſtes, fratres tamen, & ejuſdem atque ipſi generis vellent videri, ſi quando ſplendida eſſet illorum fortuna, ut nempe iiſdem atque ipſi privilegiis & immunitatibus fruerentur; hinc proculdubio factum ut Samaritis excluſis omnia captivarum tribuum jura & nomina ſola ſibi vindicaret Judæ tribus. Cæterum, ut multa alia loca, ita non incommode ex iis, quæ hactenus diximus, ſolvas difficultatem in genealogia Chriſti, quæ tam multos exercuit eruditos, de tribu, e qua orta fuerit beata virgo. Sed & hoc quoque patet, fruſtra pertendere Judæos, antequam adveniat Meſſias, debere compleri vaticinium Eſaiæ cap. XI, ut nempe reſidui de populo Iſraelis reſtituantur in libertatem eadem ratione ac factum ſit poſt captivitatem Ægyptiacam. Cum enim poſt Babylonicam captivitatem duæ tantum tribus redierint, illam libera-

tionem

Digitized by Google

…onem nequaquam eſſe ſimilem Æ-gyptiacæ; itaque exſpectandum tempus, quo omnes tribus reſtituantur. Sed vero ex iis, quæ diximus, manifeſtum fit totum reſiduum Iſraelitici populi rediiſſe in patriam, cum tribus Judæ & Benjaminis ſucceſſerint omnibus aliis tribubus & totum continuerint Iſraelem. Currunt tamen miſeri per univerſum terrarum orbem ut fratres ſuos deperditos & nuſquam reperiendos inveniant, & modo in inacceſſa Arabiæ aut Tartariæ parte illos latere affirmant, & quod neque illinc aliquis hactenus venerit nuntius, eo complures redacti fuere amentiæ, ut alicubi in America eos deliteſcere exiſtimarint. Sed neque illinc aliquis hactenus venit nuntius, nec venturus, ut opinor, antequam veniat ipſorum Meſſias.

CAP.

Digitized by Google

Cap. III.

Quomodo vaticinia de Chriſto fuerint attributa Herodi : deque Herodianorum ſecta.

Ad finem vergentibus Danielis hebdomadibus, occiſo Antigono, tranſlatoque ad Herodem alienigenam ſceptro; nemo erat Judæorum, cui non eſſet perſuaſiſſimum, tempus Chriſti aut adeſſe, aut brevi adfuturum. Circumferebantur illa tempeſtate complura carmina a Judæis ſub Sibyllarum conſcripta nominibus, quibus denuntiabatur adventus magni regis, qui totum ſibi ſubjiceret terrarum orbem, multoſque etiam e gentibus vana inductos ambitione ſibi conatos fuiſſe adaptare iſtud vaticinium, pluribus exemplis poſtea videbimus; ſed ne gentium res rebus miſceamus Judaicis, prius de Herode dicemus. Hunc primum fuiſſe qui inter Judæos pro Chriſto fuerit habitus,

, vel Herodianorum ſatis declarat ſecta. Nempe verba illa; *Non deficiet princeps e Iuda, neque dux de femoribus ejus, donec venerit ille cui repoſitum eſt*, ita accepere, ac ſi ceſſante principe e ſtirpe Judæ, neceſſe foret, ut venturus Meſſias proſelytus aut alienigena eſſe debeat. Forſan etiam non defuere adulatores, qui negarent eſſe alienigenam, ipſumque hoc, quod Damaſcenus, pertenderent. Quod vero nullus unquam Judæorum rex tam gratus & acceptus fuerit Romanis & Græcis, ideo merito gentium exſpectationem vocari exiſtimabant. Secta vero hæc quod magis increbuerit mortuo quam vivo etiamnum Herode, id ipſius factum videtur prudentia, ne Romanorum incurreret invidiam. Aluiſſe tamen inter Judæos iſtam de ſe opinionem valde eſt veriſimile, & videri poteſt non alia de cauſa magnificum illud exſtruxiſſe templum, quam quod de ſuo Meſſia opus tale exſpectarent Judæi. Sed & ex

pluribus

Digitized by Google

pluribus quas adhibuit cautelis, ne-
quis alius prodiret aut haberetur Meſ-
ſias; ipſum hoc ſatis confici poſſit. In
illis autem merito primum ſibi vendi-
cat locum infanticidium Bethlemiti-
cum. Hujus vero, licet in ſolis men-
tio fiat Evangeliis, non eſt tamen ut
hoc cuiquam mirum aut incredibile
videatur; præſertim ſi quis noverit,
etiam Romæ, cum editum eſſet ora-
culum, Naturam regem mundo par-
turire, edicto Senatus cautum fuerit,
nequis illo anno genitus infans edu-
caretur, ut ex Suetonio conſtat. Al-
tera cautela, fuit genealogiarum,
quæ in templo conſervabantur, com-
buſtio. Sed & prohibitio librorum
Sibyllinorum, & cædes tot regii ſan-
guinis principum, eodem referenda
videntur. Sub Nerone vero floruiſſe
hanc Herodianorum ſectam, & dies
quibus regnum adierit feſtos fuiſſe Ju-
dæis, diſcas ex Perſio; *Herodis vene-
re dies.* Quamvis autem etiam ante
everſa Ieroſolyma multi ceſſaſſe exiſti-
ment

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

…ent hanc ſectam, nunquam tamen defeciſſe, vel ſaltem revixiſſe apud Judæos, præſertim in Hiſpania, vel ipſum barbarum Aeræ ſatis indicat vocabulum. Cum ad inſtitutum faciat cauſam & originem vocis hujus exponere, libens quod ſentio proferam; neque enim placent quæ viri docti de eo ſcripſere. Sed neque probo ſententiam Petri Alfonſi, qui in ſcripto continente diſputationem inter Moyſem Judæum & Petrum quendam, putabat vocem hanc detruncatam ex nomine Heraclii. Sic enim ſcribit in Præfatione; *Hoc autem factum eſt anno a nativitate Domini* 1106. *Eraclii* 1144. *menſe Iunii die natali Apoſtolorum Petri & Pauli.* Conſtat ſane ab Heraclio imperatore Judæos omnes ad Chriſtianiſmum vi compulſos fuiſſe, non in Oriente ſolum, ſed & in Hiſpania Galliaque, literis ſeu legatis ad Siſebutum & Dagobertum miſſis, & ad idem faciendum inſtigatis. Itaque Judæi quod

nollent

nollent Chriſtianorum fidem & computandi rationem admittere, alium calculum & alium commenti ſunt Chriſtum, Herodem videlicet, cujus regnum anticipat computum Chriſtianum annis triginta octo. Sed vero Aeræ appellatio multo eſt antiquior, cum & in Chronico Idatii ad annum 409, & inſuper in multis marmoreis Heraclio vetuſtioribus compareat monumentis. Libenter itaque cum illis ſentio, qui Aeræ & Hegiræ ſeu Heiræ, nam & ſic ſcribunt Arabes, idem exiſtimant eſſe vocabulum, extrita litera G, ut ſolent Hiſpani, Arabes & Hebræi. Cauſa appellationis exinde petenda, quod Herodes à Judæis ſemper & ubique vocatus fuerit הגר id eſt proſelytus ſeu peregrinus. Anni itaque *hager*, ſunt anni Herodis, qui, ut diximus, triginta octo annis anticipant Chriſti natalem. Hegiræ ſeu Heiræ Arabicæ eadem omnino ac Aeræ Hiſpanicæ eſt ratio. Illo ipſo enim Heraclii tempore, quo Judæi, non

non in Hiſpania modo, ſed & toto Romano imperio ad Chriſtianiſmum compellerentur, orta quoque eſt in Arabia ſecta Mahometi. Secuti ſunt hunc complures Judæi, qui relicto altero iſto Meſſia, Herode videlicet & ipſo Idumæo Arabe, Mahometum illico pro vero agnovere Meſſia. Theophanes & complures alii iſtius temporis ſcriptores pravam ſecuti lectionem, illos adhæſiſſe ſcribunt Mahometo *uſque ad cædem illius*; μέχρι τῆς σφαγῆς αὐτȣ̃. Sed rectius φυγῆς leges, non σφαγῆς. Iidem ſcribunt receſſiſſe Judæos a Mahometo, cum eum cameli carnibus veſcentem conſpexiſſent. Ut ut ſit, cum Judæi Meſſiam peregrinum ſeu proſelytum fore crederent, patet recte ab illis הגר dictum fuiſſe Mahometum. Ipſum tamen Mahometum, non niſi poſtquam e patria ſua Mecca expulſus fuit talem ſe nominaſſe, ſcribunt plerique Arabes, & ab hoc tempore Hegiram ſeu Heiram ſuam incepit Mahometus,

hometus, cujus ſectatores Hagerinos dictos volunt, velut religionis cauſa profugos & peregrinos, non autem ab Agare Abrahæ ancilla, ut Chriſtiani ſcribunt. Conſtat ſane Mahometum, ut nempe magis ad partes ſuas pertraheret Judæos, quorum plena ſemper fuit Arabia: de ſe interpretatum, & in ſe completa eſſe dixiſſe pleraque veteris teſtamenti loca ad Chriſtum ſpectantia, ut jam olim obſervatum Petro Cluniacenſi. Hæc de voce Aeræ dicta ſufficiant, unde ſatis, niſi fallor, clare conficitur appellationem hanc multo apud Judæos antiquiorem eſſe, quam fuerit apud Arabes. Quod ſi cui minus probabile videatur, ita inter omnes conveniſſe Judæos, ut Herodem pro Meſſia agnoſcerent, per me licet, ut quemadmodum Arabes, ita quoque Judæi vocem hanc de ſuo acceperint exilio, incipiendo hoc ab eo tempore, quo ſublatis ſui generis principibus, regem habuere Herodem. Ego utrumque

que verum eſſe exiſtimo, cum ne nunc quidem inter Judæos deſint, qui Herodem pro Meſſia admittant. Quod ſi id palam minus profiteri audeant, ſatis tamen ſe declarant, cum dicunt, ſi Meſſias jam advenerit, utique ejus tempus pluribus annis anticipare Chriſtianorum calculum. Et ſane qui ſic ſentiunt Judæi, longe illi ſunt prudentiores iſtis, qui Meſſiam necdum adveniſſe contendunt, præterquam enim quod vaticinio Jacobi morientis aliqua ratione ſatisfaciant, etiam Danielem admittunt, quem alii ex prophetarum expungunt albo. Jam vero quod in Hiſpania nomen Aeræ primum fuerit auditum, id inde factum, quod infinita propemodum Judæorum illic fuerit frequentia, florente etiamnum imperio Romano. Ab Adriano Cæſare poſt cladem Jeroſolymorum eos deportatos memorant ſcriptores Hiſpani, quo auctore neſcio. Ego libentius credo cum Arrianis, quorum magna ſemper in Hiſpania

nia ſuit copia, ſimul quoque creviſſe Judæorum numerum, ſed & fugientem in Hiſpaniam Herodem tetrarcham, fieri poteſt ut multi ſecuti ſint. Fieri quoque poteſt ut poſt ejectos Alexandria Judæos, magna pars illuc migrarit. Crebra cum Chriſtianis geſſere bella, præſertim poſt ſeculum inſtauratæ ſalutis quartum. Ideo prævalebant quod Romanis legibus pateret Judæis aditus ad honores, & conceſſum iis eſſet jus gladii. Chriſtiani autem in provinciis nullos gerebant magiſtratus, non tantum quod, ut Julianus imperator dicebat, lex Chriſtianis non permittat uſum gladii, ideoque ad regendum non ſint idonei; ſed quod in Hiſpania qui magiſtratum gererent, ab Eccleſia prohiberentur, ut docet Concilii Illiberitani canon LVI; *Magiſtratum vero, anno quo agit duumviratum, prohibere placet, ut ſe ab Eccleſia cohibeat.* In Hiſpania vero magiſtratus munere functos fuiſſe Judæos, cum alibi, tum quoque in Ba-

 leari.

[B]aribus inſulis, patet ex Severo Sulpitio in epiſtolis. Non autem in Hiſpania modo, ſed & in Galliis, licet non tanto numero & auctoritate eſſent ibi Judæi, atque apud Hiſpanos; & illic tamen ad honores & officia fuiſſe eos promotos, ſatis colligitur, & ex hiſtoriis, & ex Conciliis Gallicanis prævalente Chriſtianiſmo habitis, quibus æque atque in Conciliis Toletanis Judæi a magiſtratu & honoribus publicis arcentur. Jam vero cum tot indiciis & monumentis antiquis conſtet Aeram iſtam non ab uno, aut paucis, ſed vero palam ab omnibus fuiſſe receptam & approbatam Hiſpanis, iſtud vero fieri non potuerit ſine communi magiſtratus ſuffragio, non eſt ut dubitemus, quin Aera iſta pſeudomeſſiæ Judaici, Herodis nempe, pro vero Chriſti anno a Judæis magiſtratum gerentibus fuerit obtruſa. Et quidem tuto hoc illis licuit inter Alanos, Suevos & Vandalos; nam certe illo ipſo anno, quo ab

his

Digitized by Google

his barbaris occupata fuit Hiſpania per Aeras primum numerari cœptum fuiſſe, aut ſaltem vocem hanc Judaicam tunc primum innotuiſſe Chriſtianis ex eo conficitur, quod ab Idatio ad annum prædictum anni Conſulares Aera permutentur, nec quiſpiam Idatio antiquior vocis hujus meminerit. Non eſt autem ut quiſquam miretur ſub Imperatoribus paganis Judæos in Hiſpania magiſtratus munere eſſe functos, & in Chriſtianos & quoſcunque alios, qui non eſſent cives Romani, jus vitæ & necis exercuiſſe, cum & in Syria, & apud Arabes & alias Aſiaticas gentes, idem illis licuiſſe crebra doceant exempla. In Syria plures fuiſſe urbes quæ Judæis tantum uterentur rectoribus, patet ex Epiphanio, ubi agit de Joſepho, qui ex Judæo factus Chriſtianus, cujuſque eſſe videtur Ὑπομνηστικὸν, quod in multis reperitur Bibliothecis. In iſtis Syriæ urbibus Chriſtiani pro magiſtratibus Judæis publice etiam precesfundere jubeban-

 tur,

Digitized by Google

tur, obſervatuſque is mos ſub imperatoribus quoque Chriſtianis. Sed & in Babylonica captivitate idem juris olim fuiſſe Judæis, docet hiſtoria Suſannæ. Nec quemquam id mirari debere monet Origenes in Epiſtola ad Africanum, cum Ethnarchæ Judæorum ſuo quoque tempore paremexercerent autoritatem.

Cap. IV.

De Oraculis Sibyllinis, quando & a quibus fuere conſcripta.

De Herode & Herodianorum ſecta fuſius aliquanto diximus, ut liquidius conſtaret, tantam de futuro rege fuiſſe Judæorum exſpectationem, etiam pluribus antequam ille adveniret annis, ut impium tyrannum pro vero maluerint agnoſcere Meſſia, potius quam de veritate ſacrarum dubitare prædictionum. Attamen licet ille rumor ſub Herode multum increbuerit, altius tamen aliquanto eſt repetendus, ab eo nempe tempore quò

Jeroſo-

Digitized by Google

Jeroſolyma occupavit Pompeius, quinquaginta novem annis ante natum Chriſtum, completa exacte ſexageſima ſecunda Danielis hebdomade. Argumentum clariſſimum quo id confici poſſit, exinde habemus, quod jam tum in vulgus ſpargi cœperint carmina ſub Sibyllarum nomine a diverſis toto orbe diſperſis conſcripta Judæis, quibus adventus magni regis contineretur; cui, licet ſine pompa & militibus eſſet adfuturus, totus nihilominus eſſet ſubjiciendus terrarum orbis. Illo ipſo enim anno quo capta a Pompeio fuere Jeroſolyma, prodiit Sibyllinum iſtud oraculum, *Regem populo Romano naturam parturire*. Quanti momenti viſum ſit gentibus hoc oraculum, vel inde colligas, quod Suetonius in Auguſto ſcribat; *Senatum exterritum cenſuiſſe, nequis illo anno genitus educaretur; eos qui gravidas uxores haberent, quod ad ſe quiſque ſpem traheret, curaſſe ne Senatus conſultum ad ærarium deferretur.*

 Eodem

Eodem anno idem hoc oraculum excitavit P. Cornelium Lentulum, qui illud ad ſe pertrahere conatus eſt, ut teſtantur non Appianus modo & Plutarchus, ſed & Saluſtius & Cicero III Catilinaria, cum alibi, tum quoque his verbis; *Lentulum autem ſibi confirmaſſe ex fatis Sibyllinis aruſpicumque reſponſis, ſe eſſe tertium illum Cornelium, ad quem regnum hujus urbis atque imperium pervenire eſſet neceſſe. Cinnam ante ſe & Sullam fuiſſe, eundemque dixiſſe fatalem hunc eſſe annum ad interitum hujus urbis atque imperii, qui eſſet decimus annus poſt virginum abſolutionem, poſt Capitolii autem incenſionem viceſimus.* Recte addit *aruſpicumque reſponſis*: in fatalibus quippe Sibyllinis ſcriptis id tantum continebatur, ſi quando Ægyptus Romanis pareret, tum adventurum magnum regem, tumque tres futuros qui Romanam affligerent & perderent Rempublicam. Iſtos vero tres fore Cornelios, id ex aruſpicum veriſimile eſt acceſſiſſe interpretamento.

Verſus

Verſus vero Sibyllini, quibus hæc continebantur, ſunt illi ipſi, qui etiamnum hodie occurrunt, circa finem libri ſecundi,

> Αὐτὰρ ἐπεὶ Ῥώμης τε καὶ Αἰγύπτου βασιλείας
> Εἰς ἓν δηθυνύουσα, τότε δὴ βασιλεία μεγίστη
> Ἀθανάτου βασιλῆος ἐπ' ἀνθρώποισι φανεῖται,
> Ἥξει δ' ἁγνὸς ἄναξ πάσης γῆς σκῆπτρα κρατήσων
> Εἰς αἰῶνας πάντας ἐπειγομένοιο χρόνοιο.
> Καὶ τότε Λατίνων ἀπαραίτητος χόλος ἀνδρῶν,
> Τρεῖς Ῥώμην οἰκτρῇ μοίρῃ καταδηλήσονται.

Vide quoque ſequentia. Aptius vero hæc intelligas de triumviratu Auguſti, Lepidi, & Antonii. Sed vero cum ex iis quæ diximus, manifeſte pateat verſus iſtos fatidicos jam exſtitiſſe totis viginti annis ante triumviratum, ſi quis credere nolit hæc futura potuiſſe præſciri a ſcriptoribus Sibyllinorum, per me licet ut credat, quemadmodum ante Cornelius Lentulus, ita quoque

cujus exemplo iſtos triumviros ad invadendam Rempublicam inſtigatos fuiſſe verſibus illis Sibyllinis, quorum tanta apud Romanos eſſet auctoritas. Nec ſucceſſu caruit tam ſpecioſus prætextus, cum & tres ſimul oppreſſerint Rempublicam, idque tempore magis opportuno, capta jam quodammodo a Cæſare Ægypto. Quid autem moverit Ægyptios & Alexandrinos Judæos, ut regis magni adventum minentur, ſi quando faſces Romani Ægyptum & Alexandriam intrent; ejus rei cauſam infra explicabimus. Per virginum abſolutionem intellige Fabiam Veſtalem, de qua vide Aſconium Pedianum. Quare vero decimum & viceſimum annos vocet fatales mox dicemus.

Aptatum deinceps hoc oraculum Ptolemæo Auletæ, quem cum Romani regno vellent reſtituere, repoſuerunt Alexandrini ſacerdotes, reducendum regem eſſe ex voluntate Sibyllæ ſine pompa & multitudine, ut eſt apud Cice-

Ciceronem lib. 1. Epiſt. ad Lentulum. Vide quoque Dionem.

De Cæſare intelligendum eſſe hoc vaticinium multi poſtea credidere, uti docet Cicero, cum alibi, tum quoque libris de Divinatione editis ſtatim poſt mortem Cæſaris: *Sibyllæ verſus obſervamus, quos illa furens fudiſſe dicitur, quorum interpres nuper falſa quadam hominum fama dicturus in Senatu putabatur, cum quem revera regem habebamus, appellandum quoque eſſe regem, ſi ſalvi eſſe velimus.* Vide quoque ſequentia, ubi ex eo, quod verſus illi crebras continerent acroſtichidas, evincere conatur, eos non inſpiratione divina, ſed vero adhibita cura fuiſſe compoſitos: quod ipſum eodem tempore Ciceronis æqualis ſcripſerat quoque Varro in libris rerum divinarum, negans acroſtichidas iſtas eſſe Sibyllinas, uti conſtat ex Dionyſio Halicarnaſſeo lib. 4. Pergit dein Cicero & concludit; *Cum antiſtitibus agamus, & quidvis potius ex illis libris, quam regem proferant: quem*

Romæ poſthac nec dii, nec homines eſſe patientur. Huc quoque facit L. Cottæ xv viri ſententia apud Suetonium; *Quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos niſi a rege non poſſe vinci, Cæſar rex appellaretur.*

Ad Auguſtum deinceps relatum idem oraculum. Cum enim eodem anno quo a Pompeio capta fuere Jeroſolyma, editum, ut diximus, fuerit oraculum, Naturam orbi regem parturire, paucisque poſtea menſibus natus fuerit Auguſtus Cæſar; ecquis dubitet aut neget, aſtrologos juſtam ſatis habuiſſe cauſam, ut quod de Chriſto intelligendum eſſet, poſtmodum Auguſto rerum potienti attribueretur vaticinium?

Satis itaque clarum, id quod toto orbe ſparſum erat oraculum de naſcituro e Judæis rege, qui univerſi orbis frueretur imperio, admodum fuiſſe vetuſtum, utpote e ſacris ſacerdotum literis depromtum, ut Suetonius & Tacitus teſtantur. Fruſtra aliquis in illis, quæ Sullanis temporibus una cum

Capi-

Capitolio conſumta fuere, Sibyllinis ſcriptis, iſtiuſmodi quærat oracula. Si quis ea quæ ſuperſunt priorum Sibyllarum excutiat loca, longe alterius inveniet ea fuiſſe generis, & quidvis potius quam regis alicujus prænuntiaſſe adventum: ut manifeſtum ſit non potuiſſe hæc ab aliis, quam a Judæis vulgari, qui ſub nomine fatidicarum mulierum, & quarum apud gentes magna eſſet auctoritas, ea in lucem edidere, quæ ipſi e prophetarum ſuorum hauſiſſent oraculis. Nec ſucceſſus horum defuit vaticiniis, & quidem tantus, ut cæterarum gentium protinus ceſſarint oracula. Quippe cum alia plurimum inter ſe diſcreparent, & quid illa dictarent, non fallerent tantum, ſed & fallerentur; ſoli Judæi unum omnes clamabant, prædicentes adventum regis ſervatoris orbis, & cujus imperium in omnes eſſet futurum gentes. Etiam illi qui vaticinia ridebant, cum viderent tot millium hominum in illis quæ edocti eſſent a

ſuis

ſuis prophetis unanimem conſenſum; non poterant non exiſtimare aliquid ſubeſſe arcani & tamen divini, quo mentes ad tantam compellerentur concordiam, ac ſi uno ſpiritu, eodem numine, & iiſdem ſenſibus omnes inſpirarentur.

Quod ſiquis ſcire deſideret, qualia præcipue ea fuerint, quæ in iſtius temporis Sibyllinis vulgarentur, adeat is ſacros libros, & ſciat quæcunque ibi de Servatore noſtro occurrunt oracula, ſimilia quoque illis contenta fuiſſe carminibus, finem regni Judaici, deſolationem templi, everſionem religionis gentilium, inſtaurationem templi ſed ſpiritalis, conſummationem & conflagrationem mundi, partum inſuper virginis, novam progeniem cœlo delapſam, abolitionem peccatorum primi parentis, aliaque qualia in quarta Ecloga canit Virgilius, ſecutus oracula quæ ſub nomine Cumææ vatis iſto paſſim legebantur tempore.

Satis vero mirari nequeo, quid impulerit

pulerit noſtri & ſuperioris ſeculi eruditos, ut verſus iſtos Virgilianos alieniſſimis ſenſibus interpolare, & tam præclara religionis Chriſtianæ argumenta eludere fuerint conati. Quid quæſo Sari Babylonici ad rem faciunt, aut quis veterum dixit, aut ſomniavit annum magnum Ægyptiacum impletum fuiſſe, cum iſta ſcriberet Virgilius, qui ne nunc quidem impletus eſt? Percurrantur omnia aſtrologorum & chronologorum monumenta, nihil uſquam occurret, quo tam futile poſſit adſtrui commentum. Profecto ſi vel temporum colligamus momenta, manifeſte cognoſcemus, non potuiſſe aliunde illa haurire Virgilium, quam ex Judæorum oraculis, quæ illo ipſo, ut diximus, tempore ſub nomine Sibyllæ Cumææ præcipue vulgabantur. Scripſit quippe Virgilius iſtam Eclogam circa initia Herodis magni, Olympiadis CLXXXV anno ſecundo, quo nempe Aſinio Pollioni natus fuit filius Saloninus, cui iſtos Sibyllæ verſus aptare

fuit

fuit conatus. Sed operæ pretium fuerit ipſam Sibyllam per os Virgilii loquentem audire.

Cap. V.

Interpretatio IV Eclogæ Virgilii.

Cum itaque hac Sibylla inſpirante ſcribat Virgilius, adeſſe ultimam ætatem, renovationem priſci ſeculi, & quæ ſequuntur; quis in his verbis conſtantem veterum Judæorum non agnoſcat ſententiam, unanimiter e Sacris libris credentium, poſtrema mundi ætate adventurum Chriſtum, & inſtauraturum omnia, prodíturum e virgine, redemturum ſanguine ſuo peccata mortalium, & virtute patris ſui recturum orbem univerſum? Licet autem hæc ipſa quoque occurrant in iis quæ hoc tempore ſuperſunt Sibyllinis; quia tamen illa admodum confuſa, & paſſim interpolata vulgo leguntur, ut poſtea palam fiet; nec in iis ætates per metalla diſtinguantur, nec item eadem ratione & ordine, at-

que

que in verſibus olim Cumææ attributis Sibyllæ, ſecula procedant; neceſſum eſt & pauca nonnulla quæ de vatis Cumææ libris explorata habemus, & quibus cognitis clareſcat mens Virgilii, in medium proferamus.

In verſibus itaque quæ Cumeæ olim adſcribebantur Sibyllæ, tota mundi ætas non in quatuor, ut apud Heſiodum & Ovidium, ſed in decem diſtribuebatur partes, quæ & ipſæ ætates appellabantur. Iſtæ autem ætates per metalla fuere diſtinctæ. Cum vero vulgo placuerit ſeptem eſſe planetas, unicuique ſuum attribuentes metallum, ſeptem quoque finxere metalla. Nec eſt hoc recens Chemicorum commentum: veteribus quippe Judæis & Ægyptiis idem placuiſſe, non tantum ex hoc Sibyllæ, ſed & multorum aliorum conſtat teſtimoniis, quibus addi poſſit locus iſte ex antiquo Pindari Scholiaſte ad Od. v. Iſthm. Ἑκάστῳ γὰρ τῶν ἀστέρων ὕλη τὶς ἀνάκειται. Ἡλίῳ μὲν ὁ χρυσός. Σελήνῃ γὰρ, ὁ ἄργυρος. Ἄρει, σίδηρος. Κρόνῳ, μό-

μόλιβδ☉. Διΐ, ἤλεκτρ☉. Ερμῇ, κασσίτερ☉. Αφροδίτῃ, χαλκὸς.

Prima itaque mundi ætas apud Sibyllam, dicta aurea, Soli fuit attributa. Secunda argentea, quę Lunæ. Tertia ab electro, quatenus pro metallo accipitur, denominata, Jovi ſacra; & ſic porro, ita ut Marti ferrum, Veneri æs, Mercurio ſtannum, Saturno vero plumbum adſignaretur.

Sed cum non ſeptem, ſed decem ætates deſcripſerit Sibylla, quęri poteſt quo nomine octava & nona ætas fuerint ſignatæ. Quamvis ergo, ut nunc, ita quoque olim multis placuerit plura quam ſeptem eſſę metalla; & propterea aliquis exiſtimare poſſit, etiam octavę & nonę ætati aliquod fuiſſe attributum metallum, ego tamen, ut aliter ſentiam, inducor his pręcipue Juvenalis verſibus Sat. 13.

Nona ætas agitur, pejoraque ſecula ferri
Temporibus, quorum ſceleri non invenit ipſa
Nomen, & a nullo poſuit Natura metallo.

Vulgo

Digitized by Google

Vulgo hęc non recte exponuntur cum nullum dubium ſit quin poeta hoc loco Cumęam ſecutus ſit vatem, quæ nonam ætatem, nullo ſignatam metallo, deſcripſerat velut omnium ætatum teterrimam: ut contra decimam ætatem veluti omnium optimam, utpote qua futura eſſet ἀποκατάστασις per Chriſtum. Sed Juvenalis, cum iſtam ἀποκατάστασιν non admitteret, ſcribit nonam etiamnum fluere ætatem. Patet itaque in libris Cumęæ Sibyllę ἀνεπίγραφον & ſine titulo fuiſſe octavam & nonam ætatem, aut ſi id non ſit, veriſimile eſt ab octava ſphęra octavę ætati, a tellure vero cognomen additum fuiſſe nonę, cum conſtet aliquot Pythagoreos, eoſque ſecutum Philonem Judęum, iſtoc ordine cœli digeſſiſſe regiones.

Abſoluta hac periodo denuo fit aureum ſeculum, & denuo regnat Apollo ſeu Sol. Hinc eſt quod denarium numerum Pythagorici & complures ex veteribus Apollinem ſeu ſolem, &

item

Digitized by Google

tem Αἰῶνα ſeu integrum appellarint ævum, utpote quo fiat reſtitutio prioris ſeculi. Clarum eſt itaque quare Virgilius dixerit; *Ultima Cumæi venit jam carminis ætas*, & ſubjiciat; *Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo.* Recte itaque Servius *Cumæi* interpretatur *Sibyllini, a Sibylla quæ Cumana fuit, & ſecula per metalla diviſit. Dixit etiam quis quo ſeculo imperaret: & Solem ultimum, id eſt decimum voluit. Novimus autem eundem eſſe Apollinem; unde dicit* tuus jam regnat Apollo. *Dixit etiam, finitis omnibus ſeculis rurſus eadem renovari: quam rem etiam Philoſophi hac diſputatione colligunt, dicentes completo magno anno omnia ſidera in ortus ſuos redire, & referri rurſus eodem motu. Quod ſi idem ſiderum motus, neceſſe eſt ut omnia quæ fuerunt, habeant iterationem.*

Patet itaque quare Sibylla Chriſtianos futuros vocarit gentem auream, utpote qui decima ætate aureæ, veluti ſolis, ſint prodituri. Nonnulli tamen verbis Sibyllę inhęrentes, quę & Vir-

Virgilius expreſſit, cum dicit, *Jam nova progenies cœlo demittitur alto*, ita hęc ſunt interpretati, ac ſi e throno Dei, id eſt ex ſole proditurus eſſet Chriſtus. Hęc nempe vetus Judęorum opinio profluxit ex eo quod in Pſalmis legitur; *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.* Verſus autem Sibyllini, quibus hoc adſtruitur, exſtant apud Lactantium, & occurrunt quoque in illis quę ſuperſunt Sibyllinis. Sunt vero iſti;

Καὶ τότ' ἀπ' ἠελίοιο Θεὸς πέμψει βασιλῆα
Ὃς πᾶσαν γαῖαν παύσει πολέμοιο κακοῖο.

Sic quoque complures olim ſenſiſſe Gnoſticos, colligo ex Theodoti excerptis apud Clementem Alexandrinum; Εν τῷ Ηλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ· ἔνιοι μὲν οὖν φασὶ τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἐν τῷ ἡλίῳ αὐτὸν ἀποτίθεσθαι, ὡς Ερμογένης. σῶμα δὲ λέγουσιν, οἱ μὲν τὸ σκῆνος αὐτοῦ. οἱ δὲ τὴν τῶν πιστῶν ἐκκλησίαν. Nec dubitandum quin Hermogenes & Gnoſtici opinionem iſtam de ſtatione Chriſti & Chriſtianorum in ſole e Sibyllinis oraculis

culis ad ſuam tranſtulerint ſectam. Non ſolos autem Gnoſticos, ſed & complures olim Judęos, & pręcipue Eſſenos, eorumque progeniem Sampſęos, ſolem tanquam Dei ſtationem coluiſſe, ſatis docet mos Eſſenorum antiquus ſcrobem effodientium & eundem poſtea replentium, ſi quando alvum eſſent egeſturi, ne lucem & radios Dei e ſole progredientes inquinarent, ὡς μὴ τὰς αὐγὰς ὑβρίζοιεν τοῦ Θεοῦ. Nugas agunt qui verba Joſephi, vel corrigere, vel aliter interpretari conantur. Ipſe Joſephus Lib. v. Cap. xx. de Bello Jud. cum deſcribit crudelitatem eorum, qui ſepeliendorum cadaverum facultatem impedirent, ſimiliter loquitur; καθάπερ συνθήκας πεποιημένοι τοῖς τῆς πατρίδος συγκαταλῦσαι καὶ τοὺς τῆς φύσεως νόμους, ἅμα τε τοῖς εἰς ἀνθρώπους ἀδικήμασι, συμμιᾶναι καὶ τὸ θεῖον, ὑφ' ἡλίῳ τοὺς νεκροὺς μυδῶντας ἀπέλειπον. Eadem prorſus habet vetuſtiſſimus ſcriptor Judęus, cujus gnomę ſub Phocylidis leguntur nomine.

Sequi-

Sequitur deinceps apud Virgilium, *Jam redit & virgo*, quod de Aſtrea interpretantur. Demus ſic intellexiſſe Virgilium, at certe non ſic ſenſit Cumęa vates, ſeu potius Judęus ille qui ſub hujus nomine carmina iſtæc edidit. Ecquis dubitet illum locutum de futuro ſigno, quod Deus apud Eſaiam Cap. VII. promittit, cum dicit parituram virginem? Eſto itaque ut de Aſtrea, ſeu Pudicitia dea, hęc acceperint ethnici, & ipſe quoque Virgilius, qui tamen ſuam hoc loco non expreſſit ſententiam; hęſitaſſe tamen eos in vocabuli hujus acceptione, vel ex eo manifeſtum, quod P. Cornelius Lentulus, ut ex ſupra memorato Ciceronis apparet loco, per Virginem in Sibyllinis expreſſam, intellexerit Fabiam Veſtalem, quę inſimulata inceſtus, innocens fuit declarata, honori reſtituta, & pro virgine habita decennio antequam cum Catilina conſpiraret Lentulus. Decennium vero ideo dixit, quod in Sibyllinis omnia tam bona quam

quam mala facta, denario continerentur numero, utpote fatali, quamobrem & Pythagoricos conſtat τὴν δεκάδα ſeu denarium appellaſſe fatum ſeu εἱμαρμένην. Eadem ratione dicebatur quoque fatalis annus viceſimus, velut ex duobus compoſitus denariis. Certum eſt autem combuſtionem Capitolii, quæ contigit anno Urbis DCLXXI, præceſſiſſe annis viginti conſpirationem Catilinariam.

Jam vero cum dicit Virgilius, *Et incipient magni procedere menſes*, & hæc quoque vulgo male interpretantur, nec melius Aſconius qui de Quintili & Sextili menſibus hæc accipit. Ut cætera, ita quoque & hoc ex Cumæa deſumtum eſt Sibylla. Ejus enim liber decem continebat ætates, quæ a prima creatione, uſque ad tempus Chriſti numerabantur. Per decem vero ætates intellige decem annos magnos, ſed non ea ratione qua apud Aſtronomos & Gentiles, ſed quemadmodum apud Judæos, quibus annus magnus conti-

Digitized by Google

continebat ſpatium annorum ſex centorum. Docet hoc Joſephus libro primo ubi de longa primorum hominum agit ætate. Cauſa hujus anni ex Jubileis petenda, quorum duodecim unum magnum conſtituebant annum. Singuli itaque Jubilei, ſingulos repræſentabant anni magni menſes, utpote qui ſinguli Jubileum, ſeu quinquaginta continerent annos. Explodendi enim ſunt qui invito Moyſe & omnibus Judæis XLIX tantum Jubileis aſſignant annos. Unitas enim, ut ſæpe, complementi & perfectionis numeri gratia addebatur, ut infra quoque dicemus. Nec officit quod hac ratione duo Sabbatici anni continenter ſibi ſuccedant. Ut enim in aliis Sabbaticis annis ad tertium, ita in Jubileis ad quartum annum ſufficiebant fructus: Decem itaque ætates, ſeu anni magni, ſex conficiunt annorum millia. Omnes vero antiquos Judæos adventum Chriſti retuliſſe vel ad medium, vel ad finem

ſexti millenarii, abunde, niſi fallor, alibi oſtendimus.

Ægyptiis porro & Judæis ſymbolum hujus magni anni erat Phœnix avis, cujus propterea vita ad annos debeat patere ſexcentos. Sed tamen plerique fere non niſi quingentorum annorum vitam huic adſignarunt. Ideo id credo factum, quod in menſura anni magni, qui ex Jubileis conſtaret, non eadem omnes ſenſerint, aliis tribuentibus huic Jubileos duodecim, qui eſſent inſtar duodecim menſium; aliis terminantibus hunc annum Jubileis decem, velut perfectiori numero, nulla habita menſium ratione. Sed nec defuere qui annos mille vitam hujus alitis patere dixerunt. Nempe qui ſpatium à creatione ad Chriſtum, non in decem, ut Sibylla Cumæa, ſed in ſex diviſere ætates, illi mille annos unicuique tribuebant ætati. Hoc maxime Chriſtianis placuit, qui quod Chriſtum ſexta ætate adveniſſe ſtatuerent, ideo

etiam

etiam per ſenarium numerum ſolebant Chriſtum exprimere. Porro quamvis quingentos annos Phœnici tribuat Ælianus Lib. VI. Cap. LVIII, tamen de hoc ſpatio non conveniſſe inter ſacerdotes Heliopolitanos, qui omnibus fere ſeculis majori ex parte fuere Judæi, & a quibus omnem ſuam religionem hauſerunt Ægyptii, ſatis manifeſtum fiet, ſiquis perpendat ejus verba, utpote qui ſcribat, graves de adventus tempore interceſſiſſe rixas, aliis jam adeſſe, aliis exſpectandum etiamnum eſſe contendentibus, donec avis illa adventu ſuo finem magno imponat anno. Chæremon Ægyptius, qui de antiquis Ægyptiorum Hieroglyphicis ſcripſit, ſex vel ſeptem annorum millibus vivere Phœnicem putabat, totam videlicet cupiens intelligi mundi ætatem. Ex his ſatis fit clarum Phœnicis fabellam excogitatam & admiſſam fuiſſe ad deſignandam αἰῶνος ſeu ævi durationem. Quandoquidem vero vox ævi varie accipitur; nam ſi

referatur ad vitam hominum qui diluvio fuere priores, mille contineat annos; ſi ad illos qui ſtatim poſt diluvium vixere, quingentos vel ſexcentos; ſi vero non hominum, ſed ætatis mundi habeatur ratio, complura comprehendat annorum millia; hinc omnino factum exiſtimo, ut tam diverſæ de voce αἰῶνος, de vita phœnicis, & de duratione magni anni apud Ægyptios & Judæos prodierint ſententiæ. Sed & hoc quoque palam fit, annum magnum Judaicum, qui ex Jubileis conficitur, nihilo magis e revolutionibus aut compoſitis ſiderum periodis, quam ipſoſmet pendere Jubileos. A Sabbathi cultu profluxit annus Sabbathicus, ab illo Jubileus, a Jubileo minore Jubileus major ſive annus magnus. Annorum Sabbathicorum & Jubileorum qui a Moyſe uſque ad Chriſtum & everſa Jeroſolyma computant numerum, & ſuis inſerunt Chronologiis, illi & ſe, & alios decipiunt. Jubilei in ſacris libris

libris nuſquam mentio, niſi in lege Moyſis. Tempore pacis & cum ſui juris eſſent Iſraelitæ, celebratos ab iis fuiſſe Jubileos libenter credo: Sed vero credere ſervitutis & captivitatis temporibus id ipſum quoque fuiſſe factum, illud omnino abſurdiſſimum. Tantum abeſt ut certus Jubileorum numerus hoc tempore poſſit haberi, ut ne olim quidem ullus exſtiterit Judæus, cui id notum fuerit. Si enim continua & non interrupta Feſti hujus permanſiſſet obſervatio, plana eſſet tota Chronologia, & ceſſarent omnes controverſiæ, nec hæſitaſſet Philo de tempore quod Moyſis & ſuam interceſſit ætatem. Quapropter miror virum magnum in libro de Emendatione temporum, cum prius rectam inſtitiſſet viam, poſtea mutaſſe ſententiam, & tot aliis errandi dediſſe occaſionem.

Cap. VI.

De prohibitione librorum Sibyllinorum.

Ex iis quæ hactenus diximus ſatis eſt manifeſtum, quam late toto orbe ſparſa fuerit fama de adventu magni regis, etiam antequam Chriſtus naſceretur; quamque varie exceptus fuerit hic rumor, faventibus quidem multis, tantique ſucceſſionem regni ad ſe pertinere ſperantibus: ſecus vero affectis pluribus, quibus nempe, ut ex iis quæ adduximus Ciceronis patet verbis, nihil æque in Sibyllinis ac regis diſplicebat nomen. Hoc ſolum poterat ſufficere ut privatis quibuſvis hominibus lectio Sibyllinorum interdiceretur. Nam certe inſtinctu malorum dæmonum, Herodis, ut opinor, cujus maxima apud Romanos erat auctoritas, pœnam capitis fuiſſe conſtitutam, ſiquis legeret libros Hyſtaſpis, Sibyllæ & Prophetarum, clariſſimis verbis teſtatur Juſtinus in Apo-

Apologia ſecunda. Scio quidem virum doctum in exercitationibus Eccleſiaſticis conatum fuiſſe hæc eludere: ſed multum fallitur, cum iſta de iis accipienda eſſe putat Sibyllinis, quibus jam a Tarquinii regis temporibus utebantur Romani. Illa enim combuſta fuere ducentis & triginta plus minus annis antequam hæc ſcriberet Juſtinus. Sed vero quæ ſucceſſere Erythris allata Sibyllina, illa eſſe de quibus Juſtinus loquitur, manifeſtum ex eo, quod & Hyſtaſpis & Prophetarum ſimul memorentur vaticinia, quæ quod ſimiliter regem Judæum Romanis minarentur, multo etiam magis quam priora prohibita fuere Sibyllina.

Sed neque idem, neque alii complures poſt illum viri docti recte interpretati ſunt verba Aureliani Cæſaris apud Vopiſcum, quibus hortatur patres conſcriptos ut inſpiciant libros Sibyllinos, & cunctantes ita alloquitur; *Miror vos Patres ſancti tamdiu de aperiendis*

 riendis

[in]spiciendis Sibyllinis dubitaſſe libris, perinde quaſi in Chriſtianorum eccleſia, non in templo deorum omnium, tractaretis. Ita hæc accipiunt, tanquam ſi Chriſtianis execrationi fuiſſent libri Sibyllini, quod nemo unquam Chriſtianorum vel dixit vel cogitavit: quin potius cum gentilibus diſputantes, ſemper provocabant ad Sibyllas, & ad earum remittebant libros, ut ex Juſtino, Clemente, Tertulliano, Lactantio, imo omnibus patet. Eſt quidem verum Aureliani tempore fuiſſe quoque Sibyllinos aliquos libros, qui gentilium ritibus & ceremoniis faverent, uti poſtea dicemus: verum illi nullo omnino in pretio erant Chriſtianis. Quod ſi de illis ſolis Aureliani verba accipienda eſſe exiſtimemus, jam dubia & frigida fiet ſententia, quæ alias, ſi recte verba interpretemur, ſenſum exhibet clariſſimum. Exprobrat patribus quod cum ipſis licitum ſit conſulere libros Sibyllinos, adeo tamen cunctanter id faciant, ac ſi non in templo

plo deorum omnium, ſed vero in aliqua Chriſtianorum verſarentur eccleſia, ubi capitale eſſet libros legere Sibyllinos. Legebant quidem illos Chriſtiani, ſed clam & in occulto, non autem palam & in eccleſiis.

Sed neque recte ab iisdem Alexandrinus Clemens reprehenditur, cum ſcribit Apoſtolum Paulum remiſiſſe ad Sibyllas & Hyſtaſpis vaticinia, & commendaſſe eorum lectionem. Fruſtra quærunt ubinam hoc dixerit Paulus, ac ſi nihil dixiſſet aut ſcripſiſſet Apoſtolus, niſi quod indoctis placeat. Sufficiat nobis affirmaſſe hoc Clementem, virum ſanctum, & cum multis Apoſtolicis viris converſatum, ut non uno loco ipſe de ſe teſtatur. Inſtant tamen, & credulitatem Patrum ad ſimplicitatem uſque traducunt; ipſi potius traducendi, quod ſuam incredulitatem ex inſcitia ortam prudentiæ & judicii loco obtrudere conentur. Sed neque quidquam proficiunt exinde, quod libri iſti Apocryphis

fuere annumerati. Ut vero quanti hoc argumentum faciendum ſit cognoſcamus, operæ pretium fuerit de hoc vocabulo & ſcriptoribus apocryphis nonnulla ſubjungere.

CAP. VII.

De libris apocryphis.

Antequam in Græcum ſermonem a LXX interpretibus converterentur libri ſacri, omnes erant apocryphi, utpote ad quos ſolis Levitis & ſacerdotibus pateret aditus. Et ipſum vocabulum & frequens ejus uſus, apud quoſcunque etiam Græcos, ſatis manifeſte oſtendit, non de aliis id acceptum fuiſſe libris, quam vel de raris & non paſſim obviis, vel de iis, qui in archivis & ſacris recondebantur armariis, & ad quos ſolis, ut diximus, daretur acceſſus ſacerdotibus. Tales ſemper fuere Sibyllini, quorum cuſtodia XV viris erat commiſſa: tales

Tuſco-

Digitized by Google

Tuſcorum haruſpicum libri recondi[illegible], quorum tam crebra paſſim fit mentio tales Tyriorum & Ægyptiorum annales ſacri, qui ἀπ᾽ ἀποκεχωρηκότες βίβλοι & ἀπόκρυφοι paſſim appellantur. Suidas cum dicit Epaphroditum grammaticum, triginta millia τῶν ἀποκεχωρηκότων βίβλων poſſediſſe, interpretatur ἀποκρύφων. Atque hæc vera hujus vocis ſignificatio, neque ullum vetuſtum invenias ſcriptorem, cui ἀπόκρυφος non fuerit idem quod κρύφιος, ita ut libri apocryphi idem fuerint qui arcani, inacceſſi, ſacri, & quibus merito credatur. Videamus nunc qua ratione factum ſit ut vocabulum hoc apud Chriſtianos aliam & priori quodammodo contrariam acceperit ſignificationem, cum ſcilicet apocryphi pro ſpuriis, aut ſaltem dubiæ fidei, accipiuntur libris. Ego ne dubitandum quidem exiſtimo, quin ſiniſtra vocis hujus acceptio a Judæis propagata ſit ad Chriſtianos. Antequam enim eſſent Chriſtiani, in recta ſignificatione vox

Digitized by Google

hæc ab ipſis quoque uſurpata fuit Judæis. Quomodo autem immutata fuerit ſignificatio, jam dicam. Totis quinquaginta & pluribus annis antequam naſceretur Meſſias, ſuis de Meſſia vaticiniis univerſum Judæi terrarum compleverant orbem. Perſonabat ubique verſus ille;

Ἥξει δ' ἁγνὸς ἄναξ πάσης γῆς σκῆπτρα κρατήσων.

Perſtitere in hac ſpe & exſpectatione quamdiu rex Meſſias non adveniſſet. Poſtquam autem ille venit, & non agnoverunt eum, everſiſque tandem Jeroſolymis ſpes alius Meſſiæ paulatim cœpit evaneſcere, numeruſque in verum credentium Meſſiam indies augeri; fieri aliter non potuit, quin pudore & pœnitentia prioris a ſe ſparſi rumoris affecti fuerint maxima, adeoque quidem ut & ipſi quoque, quod eos fruſtratus eſſet, maledixerint Meſſiæ. Tum itaque cœperunt odioſi illis eſſe Sibyllini, Hyſtaſpis, aliique a majoribus ſuis paulo ante con-

Digitized by Google

conſcripti libri, utpote adventum Chriſti clarius ſignificantes quam a veteribus factum eſſet prophetis. Tum quoque execrationi eſſe cœpit verſio LXX interpretum, e qua tanquam e ſeminario omnes iſti novi prophetæ quaſi totidem Meſſiæ prodiiſſent præcurſores. In hujus itaque verſionis perniciem cœperunt δευτερεύειν & novas condere verſiones, eo nempe conſilio, ut quem jam pridem ex ſuis animis, eundem quoque e ſacris exterminarent regem literis. Quamvis autem non ſucceſſerit hic conatus, fecere tamen quod potuerunt, & adeo quidem, ut ſive Hebræa exemplaria, ſive Græcam ſpectes verſionem, nulla gravior libros ſacros adflixerit labes, quam quæ a Judæis iſtis ſit illata temporibus. Denique nequid impietati in Chriſtum deeſſet, cum publico cautum eſſet edicto, nequis legeret Sibyllinos alioſque fatidicos libros continentes adventum regis, jam ſibi magis quam Romanis odioſi,

ſtudioſi, libenter decreto Senatus paruere, anathemate etiam proſcribentes, ſiqui inter Judæos iſtos aut haberent aut conſulerent libros; & hac ratione qui antea palam & religioſe ab illis legebantur libri, facti ſunt apocryphi, veluti interdicti, & a nemine legendi. Tum quoque factum ut arctiori quam antea ſepe libri ſacri conſtringerentur, omneſque qui Hebraice non exſtarent, a reliquis ſeparati & pro apocryphis fuerint habiti, detorta a vero ſignificatu vocis natura. Quippe cum antea libri ſacri, aut etiam quilibet ad quos non pateret omnibus aditus, apocryphi dicerentur, illi in ſequiorem ſenſum accepere hoc vocabulum, tanquam ſi ideo non eſſent adeundi, quod ſpurii & dubiæ eſſent fidei. Satis ex his patet quam alieno ſenſu & e veteribus Chriſtianis complures, & noſtræ ætatis fere plerique vocem apocryphorum accipiant, cum adulterinos & exigui momenti libros iſtoc ſignant titulo.

Digitized by Google

titulo. Haud ſane parum utilitatis Chriſtianæ accederet religioni, ſi etiamnum ſupereſſent ſcripta illa apocrypha, quæ veteris Teſtamenti olim conjungebantur libris, cum & approbata fuerint a Judæis antequam eſſent Chriſtiani, & lecta in primitiva Eccleſia, & commendata a Paulo & Apoſtolis, qui & teſtimonia ex illis petita ſcriptis ſuis inſeruere. Apud Paulum quidem complura occurrunt loca ex illis depromta, liber vero Enochi, citatur in Epiſtola Judæ. Scio quidem a multis rejici hoc nomine illam Judæ epiſtolam, ſed ſi hoc valeat argumentum, rejicienda quoque erit ſecunda S. Petri epiſtola, utpote in qua Cap. II. v. IV. legitur Deum in priſco qui ante diluvium fuit mundo non peperciſſe angelis peccantibus, ſed illos catenis tenebrarum coercitos in tartarum detruſiſſe, extremo reſervandos judicio, quod manifeſte ex eodem depromtum eſt Enochi libro. Integrum Enochi locum vide in

Chronico

Chronico Syncelli. Eadem hiſtoria, paribus fere ac Apoſtolus verbis, memoratur in Oraculis Sibyllinis Lib. I. ubi ſecundæ ante diluvium ætatis hominum lapſus deſcribitur. Nec tamen propterea ſequitur librum hunc ipſo antiquiorem diluvio, ab Enocho fuiſſe conſcriptum. Abſit ut ſic ſentiamus; ſed vero ita omnino credimus, omnes iſtos quos diximus libros, vergentibus ad finem Danielis hebdomadibus, a Judæis toto orbe diſperſis fuiſſe compoſitos, Deo impellente ipſorum mentes ad ſignificandum gentibus Chriſti adventum. Infinita itaque illi edidere volumina partim ſub Patriarcharum & Prophetarum ſuorum nominibus, quales fuere libri qui olim lecti fuere ſub nominibus Adami, Enochi, Abrahami, Moyſis, Eliæ, Eſaiæ & Jeremiæ; partim vero ſub nominibus illorum, quorum magna apud gentiles eſſet exiſtimatio, veluti Hyſtaſpis, Mercurii Triſmegiſti, Zoroaſtris, Sibyllarum,

Orphei,

Digitized by Google

Orphei, Phocyllidæ & complurium aliorum. Nec eſt quod quiſquam objiciat in iſtis libris multa quoque fuiſſe ſuperſtitioſa & magica, uti ex iſtis quæ paſſim ſuperſunt fragmentis facile poteſt colligi, ideoque minime eſſe veriſimile iſtuſmodi homines clarius de adventu Chriſti fuiſſe locutos, quam veteres locuti ſint Prophetæ; nam id argumentum non eſſe ſatis ſolidum ex eo conſtat, quod & Balaamus magus & incantator toto oriente fuerit celeberrimus, qui tamen futura Chriſti myſteria adeo manifeſte prædixit, ut nullus propemodum Prophetarum tam aperte de iis ſit vaticinatus, uti recte monet Hieronymus in epiſtola ad Oceanum. Sed & illi Magi, qui Chriſtum puerum adoratum venerunt, cum ut ejuſdem regionis, ita quoque ejuſdem artis & profeſſionis fuerint ac Balaamus, Chaldæi nempe harioli, & Balaami, ut veriſimiliter Origenes prodit, ſucceſſores, cum conſtet ſucceſſionem Mago-

Digitized by Google

Magorum diligentiſſime obſervatam fuiſſe; ecquis inquam neget eos clarius & manifeſtius quam quiſquam Prophetarum a Deo inſpiratos prævidiſſe diem, horam & locum nativitatis Domini noſtri, & beneficio ſtellæ a Balaamo prædictæ deductos Betlehemum primos fuiſſe qui Chriſtum regem Judæorum ſalutarint? Verum eſt itaque, id quod viri docti in ſacris obſervarunt literis, ut nempe quanto propiores Chriſti temporibus fuere prophetæ, tanto clarius de eo ſint locuti; id ipſum præcipue locum habere in illis, qui vel attigerunt, vel proxime præceſſere tempus nativitatis Chriſti.

CAP. VIII.

De Hodiernis quæ ſuperſunt Sibyllinis.

Quæ ſub nomine Erythrææ ſeu Babylonicæ Sibyllæ olim a patribus Chriſtianis lecta fuere, & etiamnum ſuper-

ſuperſunt & leguntur oracula, longe a me abeſt ut omnia ea ejuſdem generis & auctoritatis eſſe exiſtimem, ac fuere ea de quibus hactenus ſumus locuti. In his quippe quæ Chriſti nativitatem præceſſere Sibyllinis, ea ſolum continebantur, quæ ex Prophetarum ſcriptis depromta eſſent vaticinia. At vero in illis, quæ vulgo leguntur, ea quoque occurrunt, quæ non ab aliis, quam ab iis potuerunt conſcribi, qui centum & viginti demum annis Chriſto fuere poſteriores. Satis hoc inde colligitur, quod in iis nominatim memorentur Cæſares ad Adrianum uſque. Attamen cum in iis, ea quoque compareant, quæ manifeſte conſtat ſcripta fuiſſe etiam ante adventum Chriſti, uti in antedictis oſtendimus, libenter aſſentior Celſo affirmanti, compluribus in locis interpolatos eſſe a Chriſtianis Sibyllinos libros, quantumvis contradicat Origenes. Ipſum quoque hoc, etiam antequam Chriſtiani eſſent, credidit Varro in libris rerum

rerum divinarum, cum teſte Dionyſio Halicarnaſſeo verſibus Sibyllæ Erythrææ aſſutos eſſe ſcripſit verſus nonnullos, qui tamen facile noſcantur ex acroſtichidibus. Hujus ſententiam probaſſe videtur Cicero, cum acroſtichidas ex humano potius ſtudio, quam inſpiratione divina provenire contendit, ut ſupra monuimus. Verum cum non a Sibyllis, ſed a Judæis Sibylliſtis iſta prodierint oracula, ceſſat iſta difficultas. Interim hoc habemus, ut Cumææ, ita quoque Erythrææ Sibyllæ carmina diu ante natum Chriſtum lecta & uſurpata fuiſſe a Græcis & Romanis. Sed operæ pretium fuerit oſtendere, quo pacto combuſtis Sibyllinis veteribus, quibus priſci utebantur Romani, Erythrææ & aliarum Sibyllarum carmina ſucceſſerint.

Bello Marſico anno urbis DCLXXI, ſeu Olympiadis CLXXIV anno ſecundo, Capitolium Romæ conflagraſſe conſtat e multis. Iſtoc incendio

pleraque

pleraque Sibyllina ſcripta, quibus jam a Tarquinii regis temporibus uſi eſſent Romani, abſumta fuiſſe, teſtis certiſſimus eſt Varro apud Dionyſium Lib. IV. Poſt ſeptennium deinceps reſtituto Capitolio, anno nempe urbis DCLXXVIII Cn. Octavio & Scribonio Curione Coſſ. cum fama eſſet crebra de Sibyllinis qui apud Erythræos in Aſia exſtarent, ex decreto Senatus miſſi ſunt ad illos inquirendos legati P. Gabinius, M. Otacilius, & L. Valerius Flaccus. Illos autem ex Erythris & ex aliis Aſiæ urbibus verſus circa mille collectos Romam deportaſſe ex Feneſtella docet Lactantius, addens deſcriptos fuiſſe a privatis, ſeu potius idiotis, ut habet ex Varrone Dionyſius, Judæis videlicet indoctis & parum Græce gnaris. Judæos autem magno iſtoc tempore numero habitaſſe in pleriſque fere Aſiæ urbibus, patet ex beneficiis in Judæos a Populo Romano collatis, quorum exempla ex Joſepho alias dabimus. Neſcio enim

Digitized by Google

enim qua ratione factum ſit, ut pleraque illa decreta abſint ab editis Joſephi exemplaribus, cum & in ſcriptis libris & in verſione exſtent antiqua, licet admodum mutila.

Illa autem Sibyllina longe alia fuiſſe, ab iſtis quæ combuſta fuere, docet Varro ibidem. Et certe ſiquis conferat priſca Sibyllina, quæ profanos tantum continebant ritus, cum iſtis quæ Erythris Romam fuere deportata, longe alius inveniet ea fuiſſe generis, utpote in quibus veri Dei cultus & nihil non ſanctum præcipiebatur. Quapropter plurimum errant qui Sibyllinos libros eoſdem ſemper fuiſſe putant, & permanſiſſe uſque ad tempora Theodoſii, & demum combuſtos à Stilicone.

Ex iis, quæ jam diximus, ſatis quoque fit clarum, carmina quæ ſub Erythrææ Sibyllæ nomine Romam allata fuere, aliquot annis eſſe vetuſtiora quam fuerint carmina Cumææ Sibyllæ, quorum auctor, ut ſerius ſcripſit,

ita

Digitized by Google

ita quoque clarius de Chriſto vaticinatus eſt. Sed & hoc quoque patet, quare cum Babyloniam ſeſe eſſe dixerit, fore nihilominus adfirmarit ut a gentibus Erythræa appelletur. Quia nempe Erythris reperta & Romam deportata ejus fuere oracula. Nec tamen opus eſt, ut propterea prophetidem vel prophetam fuiſſe exiſtimemus, quicunque iſtorum fuerit auctor carminum. Cum enim duas fuiſſe Erythræas Sibyllas ſcribat Strabo, alteram priſcam, alteram vero quæ Alexandri magni vixerit temporibus, facile Judæis fuit imponere legatis Romanorum, miſſis ad Erythrææ Sibyllæ colligenda carmina, obtrudendo mercem quæ ex ſua prodiiſſet officina pro antiquæ & priſcæ Sibyllæ carminibus, aſſuendo illos verſus, quibus hæc Sibylla declarat, ſe licet Babylonia ſit a gentibus tamen Erythræam vocatum iri. Cæterum poſt adventum Chriſti multa aſſuta eſſe iſtis Sibyllinis, partim ex

Evan-

Digitized by Google

Evangeliis, partim ex rebus quæ poſtea contigerunt, de eo ne dubitandum quidem videtur, omninoque hac in parte probo ſententiam Celſi. Sed & recte Lactantius, cum ſcribit non eſſe unius Erythrææ, ſed plurium Sibyllarum, ſeu potius Sibylliſtarum farraginem, Certe cum ex Feneſtella conſtet, circa mille tantum Erythrææ Sibyllæ verſus legatos Romam deportaſſe, ſatis apparet, quantæ factæ ſint additiones, cum ſupra ter mille verſus ſub hujus Sibyllæ nomine hoc legantur tempore.

Quæ porro a nonnullis viris doctis afferuntur argumenta ad infringendam horum oraculorum auctoritatem, nullius ea mihi vel pretii vel momenti videntur. Quid enim ad rem facit ſi homo Judæus ſcribens Græcis luſerit in vocabulo Adami, & in nomine ejus quatuor mundi invenerit cardines? Nec tamem verum eſt quod dicunt, tribus tantum apud Hebræos hanc vocem conſtare literis, quia

Digitized by Google

quia nempe compendii gratia unica vocalis in ſcribendo omittitur, ſecus enim id ſeſe habet in pronuntiatione. Sed neque recte carpunt, quod nomen Dei in iis oraculis continere dicatur numerum M D C XCVII, cum non ſatis conſtet quodnam vocabulum debeat intelligi. Fingunt quidam vocem Hebraicam, quæ tamen putida eſt. Ego libenter eorum ſequor ſententiam, qui de voce ἀνέκφωνος, idem quod ἀνεκφώνητος, accipiunt; ut nempe ſeptenarius fiat, more Pythagoricorum & Platonicorum additur unitas. Μόνας enim, ut illi loquuntur, eſt περιεκτικὸς, ἀποκαταστατικὸς καὶ προσλαμβανόμενος ἀριθμός. Vel potius unitas additur ad declarandam Dei unitatem, ita ut numero illo ſignetur ineffabilis unitas, ἀνέκφωνος μόνας. Sic Mercurius Triſmegiſtus, & ipſe Judæus, cujus verba apud Lactantium Lib. 1. ſic concipiuntur; Ὁ δὲ θεὸς εἷς· ὁ δὲ εἷς ὀνόματος οὐ προσδέεται, ἔστι γὰρ ὁ ὢν ἀνώνυμος. Hoc poſterius veriſſimum eſſe exiſtimo.

Jam vero quod Chiliaſtarum ſeu millenariorum errores ſecutum eſſe ſcribunt hunc Sibylliſtam, nec hoc quidquam ad rem facit; neque enim quæritur quid verum ſit, ſed quid veteres ſenſerint Judæi. Quin ex loco Pſalmi LXXXIX promanarit hæc opinio, non dubitandum. Falluntur qui Papiam primum ſic ſenſiſſe exiſtimant. Apoſtolicis temporibus ita multos credidiſſe colligas ex epiſtola Barnabæ. Judæis vero vetuſtioribus placuiſſe hanc opinionem, ex eo conficias quod in Sibyllinis exſtiterit, nec aliter ſenſere plerique antiquiores Patres, inter quos etiam Origenes. Sic nempe putabant, Deum ſex annorum millibus mundum creaſſe, ita ut primo millenario creata luce viſibilis factus ſit mundus. Secundo millenario ſubſidentibus aquis purus remanſerit aer, firmamenti ſeu nubium beneficio ſeparatis ſuperioribus aquis ab inferioribus. Tertio millenario incubante & fovente calore partes telluris

luris ad concipiendum tumorem magis idoneas ſupra aquam ſe extuliſſe, formatoſque montes, ſiccatamque hac ratione tellurem produxiſſe herbas, & ſic porro. Durationem mundi ſimiliter ſex annorum millibus definiverunt, demtis tamen iis annis, qui ab Adamo ad Noam effluxere, priori tempori & alteri mundo illos tribuentes. Horum ſententiam ſecutus eſt Petrus Apoſtolus, cum alium mundum appellat eum qui diluvium præceſſit. Sex itaque annorum millia diſtribuerant in tempus ante legem, tempus poſt legem, & tempus Meſſiæ. Quod autem Judæi id vaticinium e Schola Eliæ promanaſſe dicunt, id fortaſſe eo factum, quod deſumtum fuerit e libro prophetiarum Eliæ, quem olim veteris Teſtamenti ſcriptis annumeratum fuiſſe conſtat, licet poſtea apocryphis, ut appellantur, acceſſerit. Qui vero ex Judæis materiam ingenitam & alios ex aliis mundos generari credidere, illi quin-

 decim

Digitized by Google

decim annorum millia a creatione ad creationem computabant. Sex quippe annorum millia in producendo hoc mundo Deum ſeu Naturam laboraſſe ſtatuebant antequam primus naſceretur homo. A primo vero homine uſque ad Chriſtum alia ſex numerabant annorum millia. Regno autem Chriſti duo tribuebant millia. Ultimum denique millenarium extremo judicio & conflagrationi adſignabant, ita ut intervallum, quod hujus & præcedentis mundi conflagrationem intercedat, quindecim annorum fiat millium. Alii quatuordecim numerabant millia. Origenes huic ſpatio tredecim adſcribebat annorum millia, ut videre eſt in excerptis Methodii apud Photium, quibus ſi addas tempus conflagrationis, fient quatuordecim millia, quo peracto ſpatio univerſalem ἀποκατάστασιν futuram putabant. Tuſci veteres huic intervallo duodecim tantum adſignabant annorum millia, ſi credendum Suidæ in voce τυῤῥηνοί.

De Saturno & Titanibus quæ ſcribuntur in Sibyllinis, non eſt ut quemquam offendant. Cum per Saturnum Noe, & per Titanas intelligantur poſteri ejus, qui turrim ſunt moliti Babylonicam; clarum eſt eo hæc referri, ut oſtendatur Græcorum fabellas non ex nihilo eſſe fictas, ſed veritatem earum contineri ſacris literis, e quibus Saturnum, Janum, & alios, non deos, ſed homines fuiſſe, manifeſte ſatis poſſit colligi.

Sed neque hoc recte in Sibyllinis carpitur, quod diluvio quadraginta tantum aſſignentur dies. Complures quippe ex antiquis ſic ſunt locuti, reliquum tempus, quo pluviæ ceſſarunt, non attribuentes diluvio.

Quod mons Ararat, in quo arca Noæ quievit, Phrygiæ adſcribatur in Sibyllinis, & hoc quoque complures viri eruditi falſum eſſe contendunt. Sed quod pace ipſorum dixerim, non ſuccedunt eorum rationes. Non jam quæram rectene mons Ararat Phrygiæ

fuerit attributus: ſufficiet oſtendiſſe, complures olim ſic credidiſſe. Luculentum hujus rei teſtimonium poſſit exhibere nummus Apamenus ante paucos annos Romæ vulgatus a Falconerio, in quo exprimitur arca Noæ. Iſta autem Apamea præcipua poſt Epheſum majoris Phrygiæ fuit civitas. Sita erat ad fontes Marſyæ fluminis: Mons urbi huic vicinus, quod in eo arca ſeu Noæ, ſeu Deucalionis, quieviſſe crederetur ab Apamenis vel potius Judæis Apameæ habitantibus, dictus fuit κιβωτὸς, & inde ad ipſam quoque urbem tranſiit appellatio. Eadem ratione idem hic mons vocatus fuit Βάρις, quia nempe hæc vox magnam domum, vel magnum ſignificet navigium. Hebræis eſt בירה. Conſtat autem hanc vocem non Perſis minus & Medis & Ægyptiis uſitatam fuiſſe, quam Hebræis. Heſychius; Βάρις, πύργος, πορθμεῖον, πλοιάμφοδον. Sed & antiquum illud Noæ navigium Σωβῆειν dictum fuiſſe, veluti qua conſerva-

ſervatum ſit genus humanum, col...
ex eodem Heſychio; Σωβῆεις, ναῦς πορθμὶς· ἔνιοι τὴν παλαίαν. Sed tamen objiciunt Ararat eſſe Armeniæ montem, non Phrygiæ. Audio quidem, ſed ſciendum eam Phrygiæ majoris partem in qua Apamea, olim Armeniæ attributam fuiſſe, & ſic ſenſiſſe Nicolaum Damaſcenum: docent ejus verba Lib. I. Cap. IV, apud Joſephum, Ἔστιν ὑπὲρ τὴν Μιλυάδα μέγα ὄρος κατὰ τὴν Ἀρμενίαν Βάρις λεγόμενον, εἰς ὃ πολλοὺς συμφυγόντας ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ λόγος ἔχει περισωθῆναι, καί τινα ἐπὶ λάρνακος ὀχούμενον ἐπὶ τὴν ἀκρώρειαν ὀκεῖλαι, καὶ τὰ λείψανα τῶν ξύλων ἐπὶ πολὺ σωθῆναι. γένοιτο δ' ἂν οὗτος ὃν καὶ Μωυσῆς ἀνέγραψεν ὁ τῶν Ἰουδαίων νομοθέτης. Vulgo legitur Μινυάδα, quod multum torſit virum doctum. Eſt autem Milyas Pamphyliæ Piſidiæque ſuperior tractus Apameæ huic vicinus & pene contiguus. Baris oppidum memoratur a Ptolomæo in hoc ipſo tractu. Vides autem quam hæc Damaſceni verba

[c]onfirment ea quæ diximus, quamque idem de monte Ararat ſenſerit quod Sibyllinorum ſcriptor. Porro Armenos olim Phrygibus fuiſſe permixtos, cognoſcas quoque ex Stephano, qui plus etiam dicit, cum ſic ſcribit; Ἀρμένιοι τὸ μὲν γένος ἐκ Φρυγίας, καὶ τῇ φωνῇ τὰ πολλὰ φρυγίζουσι.

Plurimum quoque errant, cum reprehendunt quod Eurotam prope Dodonam oriri & cum Peneo conjungi dixerit ſcriptor iſte Sibyllinorum. Eurotas enim non tantum eſt apud Laconas, ſed & apud Theſſalos, quem Homerus Titareſon appellat, ut Strabo & alii teſtantur. Illum vero cum Peneo conjungi, notum ex omnibus. Dodonæ vero vicinum facit etiam Homerus. Ex Stygia palude profluere canit quoque Lucanus, Lib. VI. Orcum ea de cauſa vocari, teſtatur Vibius Sequeſter.

Quod attinet acroſtichidem, quæ occurrit Libro VIII, ſi quis illam aſſutam eſſe exiſtimet, non adverſabor: neque enim

enim de ea intelligenda ſunt Varro-nis & Ciceronis verba.

Quod paſſim Deus appelletur Σαβαὼθ, ne hoc quidem recte reprehenditur, cum conſtet adjectiva & epitheta in omnibus linguis ſæpiſſime tranſire in appellativa. Verum hoc eſſe adparet ex gemmis & amuletis Ægyptiorum & Judæorum antiquis, in quibus vox hæc eadem uſurpata ratione paſſim conſpicitur.

Illa quæ de Cæſaribus referuntur, cum manifeſte conſtet non eſſe ejuſdem auctoris, ſed ſero demum a Chriſtianis Gnoſticis addita eſſe videantur; opus non eſt ut ad examen revocentur. Sufficiat hæc de iis dixiſſe Sibyllinis, quæ non ab aliis quam a Judæis, & quidem ante adventum Servatoris noſtri, potuere conſcribi. Additamenta enim quæ majorem horum librorum partem conſtituunt, ea a Chriſtianis eſſe conficta, libenter cum Celſo agnoſcimus. Clarum eſt itaque quantum fallantur ii, qui omnes iſtos

 Sibyl-

Sibyllinos libros Adriani Cæſaris ætate, aut etiam poſtea, conſcriptos fuiſſe, auſi ſunt adfirmare. Erroris eos convincere poſſint, non complura tantum quæ attulimus loca, ſed & Joſephus, qui ex Sibyllinis citat locum de ædificatione turris Babylonicæ, quem ſiquis cum Sibyllæ conferat verbis, quæ exſtant haud longe ab initio libri tertii, facile agnoſcet, non aliunde, quam ex his ipſis eſſe depromtum Sibyllinis.

Cap. IX.

De altera Sibylla Erythræa; cujus carmina non a Judæis, ſed ab Ethnicis fuere confiсta.

Cum ſupra monuerimus, fuiſſe & alteram Erythræam Sibyllam, quam ſub Alexandro magno floruiſſe Strabo teſtatur; jure aliquis exiſtimet, hujus eſſe verſus qui apud Phlegontem exſtant Trallianum Scripto de longævis. Scribit is Sibyllam hanc vixiſſe

Digitized by Google

vixiſſe annis pene mille: id ſi ſit, ſi-
tum fuerit uni ætati adſcribere ea
quæ tam multis vixerit ætatibus. Ipſa
de ſe ſic ſcribit;

> Εἰνέα μετὰ γενεαῖς καλεπὸν κατὰ γῆ-
> ρας ἔχουσα,
> Μαινομένη μεθ᾽ ἐνὶ θνητοῖς, καὶ ἄπιστα
> λέγουσα.

Verſus hos ſic eſſe concipiendos patet ex eo, quod Phlegon ſubjiciat Sibyllam hanc unicuique γενεᾷ attribuiſſe annos centum & decem. Palam itaque vixiſſe annos pene mille, cum novem γενεαὶ conficiant annos nongentos & nonaginta. Infeliciter admodum hæc accepit & corrigere conatur vir magnus in Solinianis. Subjungit poſtea hæc Sibylla ſeſe σαρκοτυπῆ γεγαυῖαν, id eſt carnibus afflictis & ſenio pene defluentibus propter peritiam in arte vaticinandi incurſuram Apollinis invidiam, & ab eodem ſagittis confoſſum iri. Antiqua enim lectio fuit, σαρκοτυπῆ διοϊστεύσας γεγαυῖαν, non σαρκολύπη, quod inepte de ſagit-

[...]cipias. Pergit dein eadem Sibyl[...]a, & dicit, animam ſuam per aera dilapſam pervaſuram alites, & ſic futurum ut ſint aptæ auguriis. Inſepultum vero corpus permixtum terræ producturum herbas, quas cum depaſcantur pecora, fore ut extiſpiciis apta habeant viſcera. Similia his de Delphica Sibylla ex Serapione vel Sarapione prodiderunt Plutarchus & Clemens Alexandrinus Strom. Lib. I.

In ſequentibus dein verſibus eadem Sibylla monet Romanos ut ludi inſtituantur ſeculares, & ut Jovi, Junoni & aliis diis ſacra fiant in campo Martio, qua Tibris eſt anguſtiſſimus, ſic enim fore ut totius potiantur Italiæ. Sed vero cum tempore Alexandri Magni, non tanta Romanorum apud Græcos fuerit fama, nec ipſi Romani ſcriptores hujus vaticinii faciant mentionem, ſatis veriſimiliter conficitur, verſus hos non poſſe iſtius eſſe Sibyllæ, quæ Alexandri floruerit tempore. Imo ne illo quidem exſti-

tiſſe

tiſſe tempore exiſtimo, quo Erythr[illegible] miſſi a Romanis fuere legati. Si enim exſtitiſſent, utique & illos Romam deportaſſent. Sed vero mille iſti verſus qui Romam allati fuerunt, illi ab idiotis erant conſcripti, a Judæis nempe ut jam ante diximus. Siquis autem Græcos qui ſuperſunt Judæorum conſulat verſus, prorſus illos ſimiles fuiſſe inveniet, ac fuere veterum Chriſtianorum carmina, quæ ſi unum & alterum excipias, iſtiuſmodi ſunt, ut Scaliger ſibi in ſterquilinio verſari videretur quotieſcunque ad ea legenda ſe conferret. At vero illi verſus qui apud Phlegontem ſub Erythrææ nomine reperiuntur Sibyllæ, nihil minus quam idiotas habuere auctores, cum & puri & elegantes ſint ſatis, ita ut non potuerint ab aliis quam a linguæ Græcæ peritis & ab ipſis, quorum continent ritus, conſcribi gentilibus. Non puto me male divinare, ſi ipſum Phlegontem horum auctorem fuiſſe dixero. Complura carmina & oracu-

la

ia ſuis ille inſeruit ſcriptis: ea ſiquis legat & cum his conferat, adeo gemella inveniet, ut vel ex ipſa ſimilitudine unum eundemque omnium ſtatim agnoſcat parentem. Nec immerito quod de Diogene Laertio, idem quoque de Phlegonte dixeris, illum oſtentandorum carminum gratia ſuos edidiſſe libros. Attamen quo minus elegantes iſti Phlegontis videantur verſus, non debent offendere maculæ aliquot quæ in illis occurrunt, quas commode abſterges ex Zoſimi hiſtor. Lib. II. Nam quo loco legitur παντογόνοις μοίραις, reducendum ποντογόνοις. Parcæ enim a nonnullis, ut a Lycophrone, maris dictæ ſunt filiæ. Qui paulo poſt ſequitur inquinatiſſimus verſus ſic reformandus; αὖθι δὲ γαίῃ Πληθομένῃ χοῖρός τε καὶ ὗς ἱερεύοιτο μέλαινα. Ambarvale enim intelligit Sacrificium, quod porca fecunda & gravida fieri conſueverat. Pro αἴσια δέχθω, melius apud Zoſimum ἴσα δεδέχθω. Denique poſtea ſcribe;

Οὐρα-

Οὐρανίδαις τάδε πάντα τεθησαυ[illegible]
μ[illegible]ρα κείσθω
Ὄφρα τε θηλυτέρῃσι ϗ ἀνδράσιν ἐ-
δριόωσιν.

CAP. X.

Iudæorum Alexandrinorum de rege venturo ſententia.

Quamvis in nonnullis non ſatis conveniat inter auctorem Sibyllinorum, qui ſub Cumææ, & alterum qui ſub Erythrææ nomine Sibyllæ ſua edidere oracula; in pluribus tamen eos conſpiraſſe ſatis ex iis quæ hactenus diximus, clare poteſt intelligi. Cum in multis aliis, tum quoque in tempore adventus magni regis unum ſenſiſſe videntur, cum illum affuturum dixerunt, ſi quando Ægypto potirentur Romani. Verſus Erythrææ Sibyllæ, quibus hoc continetur, ſupra adduximus. Similiter ſenſiſſe Cumæam colligo ex Lucano lib. 8.

Haud

Haud equidem immerito Cumææ carmine vatis
Cautum, ne Nili Peluſia tangeret ora
Heſperius miles.

Idem quoque habet Cicero in epiſtola ad Lentulum, nec non Dio & alii, cum ſcribunt magno futurum malo Reip. ſi cum imperio Romani Ægyptum adirent. Magnum iſtud malum ex iiſdem Sibyllinis Cicero interpretatur magnum regem, cujus vel ipſum nomen quam formidabile viſum fuerit Reip. amantibus ſatis declarat, cum jubet ut ſacerdotes iſti, qui ex præſcripto Sibyllæ regem Romanis minantur, *quidvis potius ex illis libris, quam regem proferant; quem Romæ poſthac nec dii, nec homines eſſe patientur.* Licet vero veritatem hujus vaticinii exitus docuerit, mirum tamen poterat videri Romanis, quod cum Alexandrini & Ægyptii, alios ſalvos eſſe poſſe negarent, niſi regem admitterent; ipſi tamen regium imperium & faſces conſulares & omnem pompam

nollent

nollent admittere, regem videlic... exſpectantes pacificum & ſine pompa; & ſane cauſa ſuberat politica. Non Ciceronis tantum ætate, ſed & ſub Cæſaribus, quam libertatis fuerint amantes Alexandrini, vel Gallieni docet factum, qui cum Theodoto vellet imperium proconſulare decernere, a ſacerdotibus eſt prohibitus, dicentibus, *faſces conſulares ingredi Alexandriam non licere*, ut teſtatur Trebellius Pollio in Æmiliano. Quin & ad minas uſque progreſſi vetus addebant oraculum, tum demum liberam fore Ægyptum, ſi quando in eam venirent faſces & prætexta Romanorum. Sane conſtat Ægyptios excuſſiſſe jugum Romanum poſtquam Chriſtianiſmus invaluit, & Ægyptus ceſſit in prædam monachis. Quod paſſim alibi fieri ſolet, ut ubicunque hoc hominum genus pedem figit, ibi protinus ceſſent principum & magiſtratuum jura, id ipſum in profunda, id eſt, ſuperiori præcipue contigit

Ægypto.

Digitized by Google

Ægypto. Tanta ibi fuit monachorum copia, ut præter eos qui in eremo habitarent, ipſæ quoque urbes adeo iis fuerint repletæ, ut plures in illis monachi quam laici numerarentur. In ſola Oxyrynchi civitate præter decem monachorum millia, viginti ſacratarum virginum memorantur habitaſſe millia. Ipſam vero quod attinet Alexandriam, quandocunque ea propriis uti legibus permittebatur, & linguæ conſtaret libertas, in immenſum ſemper creſcebat; & adeo quidem ut temporibus Auguſti ipſam quoque Romam incolarum numero ſuperare crederetur. Diſplicebat quidem principibus Romanis pati in ſuo regno Rempublicam, diſplicebat Alexandrina ne ipſis quidem parcens principibus dicacitas; ſed compenſabant emolumenta, cum ſola Alexandria in tributis & vectigalibus tantundem conferret quam tota Gallia, præter annonam quæ ſingulis annis ad quadrimeſtre urbi ſufficeret Romanæ.

Quam

Digitized by Google

Quam ægre iſtam linguæ impunitatem tulerit Trajanus, princeps alias optimus, ſatis colligas ex Panegyrico Plinii; *Percrebuerat antiquitus urbem niſi opibus Ægypti ali ſuſtentarique non poſſe. Superbiebat ventoſa & inſolens natio, quod victorem quidem populum, paſceret tamen: quodque in ſuo flumine, in ſuis navibus, vel abundantia noſtra, vel fames eſſet.* Cum vero ſterilitas interceſſiſſet & Ægyptii penuria laborarent, remiſit Trajanus annonam ſuam Ægyptiis. Ideo mox ſubjungit; *Refudimus Nilo ſuas copias, recepit frumenta quæ miſerat, deportataſque meſſes revexit. Diſcat igitur Ægyptus, credatque experimento, non alimenta ſe nobis, ſed tributa præſtare: ſciat ſe non eſſe populo Romano neceſſariam, & tamen ſerviat.* Libenter itaque credo Trajanum irritatum evertiſſe Alexandrinorum Remp. eripiendo huic jura & immunitates quibus fruebatur, neque enim ſine cauſa eſt, quod in Hieronymi legitur Chronico,

nico, Adrianum Alexandriam a Romanis ſubverſam publicis inſtauraſſe impenſis. Hic tamen, non minus quam Trajanus, ingenioſam iſtam Alexandrinorum oderat dicacitatem, ut ipſe in epiſtola ad Servianum ſatis declarat. Sed intelligebat vir prudens, perire reſpublicas, ſi ſermonis auferatur licentia, & pro nihilo haberi quæcunque in populos ſuos conferunt beneficia principes, ſi ſimul quoque in linguas velint exercere tyrannidem. Quamvis itaque iniquo animo, patiebatur tamen, & utilitate ſuadente concoquebat quæcunque & in ipſum & in Antinoum ab Alexandrinis ſpargerentur dicteria. Quam diverſa fuerit Antonini Caracallæ ratio, & quam immani cæde bellua iſta Auſonia, ut vere de eo pronuntiarat oraculum, multarit Alexandrinos, ex hiſtoriis notum.

Cap.

Digitized by Google

Cap. XI.

Tertulliani & Ioſephi de Chriſto teſtimonia vindicantur.

Multa quidem de Sibyllis earumque ſcriptis dicenda ſupereſſent, ſi animus eſſet ea quoque excutere, quæ paſſim de his memorantur: ſed cum nobis propoſitum fuerit non de iis agere Sibyllis aut Sibyllinis, quibus ritus & ceremoniæ continebantur gentilium, ſed illa ſolum pertexere, quæ propagandæ fidei Chriſtianæ plurimum profuere: ſufficiat oſtendiſſe, longe alius generis illa fuiſſe oracula, quæ Chriſti præceſſere natales, quæque Erythris & Cumis Aſiaticis Romam fuere allata; ac fuerint priora illa quæ una cum Capitolio conflagrarunt, aut item iſta quæ poſtmodum a Gnoſticis conficta, aliiſque fuere aſſuta. Deſinant itaque hodierni Chriſtiani veteribus illudere Chriſtianis, eorumque ſugillare credulitatem.

tatem. Si illos rideamus, merito quoque ipſos rideamus prophetas, e quorum libris pleraque hæc depromta fuere oracula. Sed profecto nullos religiò Chriſtiana infenſiores habet hoſtes, quam ipſos Chriſtianos, cum vix ullum apud antiquos de Chriſto aut vaticinium, aut teſtimonium invenias, quod non complures etiam doctiſſimi viri labefactare aut etiam penitus evertere fuerint conati. Argumento ſint non ea tantum quæ de Sibyllis & Sibyllinis ex Cicerone, Virgilio, Suetonio aliiſque attulimus loca, ſed & quotquot alibi de Chriſto occurrunt loca, adeo illa eludere & falſis interpretamentis enervare conati ſunt, ac ſi illa ipſa, quam profitentur, odio iis fuiſſet religio. Exemplo ſit locus Tertulliani in Apologetico cap. 5. *Tiberius ergo, cujus tempore nomen Chriſtianum in ſeculum introivit, adnuntiata ſibi ex Syria Palæſtina quæ illic veritatem ipſius divinitatis revelaverat, detulit ad Senatum cum*

præ-

Digitized by Google

prærogativa ſuffragii ſui. Senatus, quia non ipſe probaverat, reſpuit. Cæſar in ſententia manſit, comminatus periculum accuſatoribus Chriſtianorum. Tertullianei hujus loci mentio fit apud Euſebium in hiſtoria Eccleſiaſtica, ubi tamen non ſatis bene Græce redditur. Sed neque Georgius Syncellus, aut alii e Græcis, recte hæc intellexere. Ut autem hæc verba abſurditatis convincant, quid non comminiſcuntur, quid non moliuntur viri docti? Senſus attamen eſt maniſeſtiſſimus. Dicit enim Tertullianus, cum miracula, quæ in Syria Palæſtina edidiſſet Chriſtus, nuntiata eſſent Tiberio, eum perſuaſum de hujus divinitate, voluiſſe Chriſtum divorum adſcribere numero, hancque voluntatem ſuam ad ſenatum detuliſſe cum prærogativa ſuffragii ſui. Senatum vero ſervili adulatione, eo quod ipſe Tiberius recuſaſſet Divus appellari, noluiſſe Chriſtum, exoticum numen, inter divos admittere. Tiberium nihilominus in ſen-

ſententia, ut Chriſtus diis accenſeretur, perſtitiſſe; & comminatum eſſe periculum accuſatoribus Chriſtianorum.

Ecquid vero illuſtrius Joſephi Hebræi de Chriſto teſtimonio? Vix tamen aliquem inter noſtri ſeculi invenias Chriſtianos, cui id non ſpurium & adulterinum videatur. Diximus de eo nonnulla alibi: ut vero omnis prorſus tollatur dubitatio, aliud quoque afferam firmiſſimum argumentum, unde liquido cognoſcatur, etiamſi verba illa de Chriſto apud Joſephum non exſtarent, illum tamen de ſervatore noſtro ita ſenſiſſe, ut eum verum Meſſiam eſſe crediderit. Hoc ſic conficio. Joſephus, ubi de Daniele agit Propheta, non ita de illo ſentit, quemadmodum vulgo Judæi, qui negant illum fuiſſe prophetam, adeoque vel nullo vel certe ultimo inter prophetas collocandum ſentiunt loco: ſed vere ille diſertis verbis affirmat, Danielem fuiſſe prophetam ſummum, & cæteris majorem, utpote

qui

qui non modo res futuras, ſed & tempus quando futurę eſſent, prędixerit. Ut autem cognoſcamus quam bene ſibi Joſephus conſtet, colligamus tempus ab anno Xerxis XXIV, quo Nehemiam Jeroſolyma veniſſe ſcribit, & a quo fluere incipiunt Danielis hebdomades, & porro ipſius Joſephi ſequamur calculum. Id ſi fiat, inveniemus hebdomadas illas, ſive annos CCCCXC, exacte terminari illo ipſo tempore & anno, quo ſecundum ſupputationem ejus natus fuit Servator noſter. Eant nunc veritatis & Chriſtianę religionis hoſtes, & ſi poſſint oſtendant, qua fieri ratione potuerit, ut ita de Daniele & hebdomadis ejus locutus fuerit Joſephus, ſi non ut ſcripſit, ita quoque de Servatore noſtro ſenſerit. Et profecto ſi aliter ſenſiſſet, an non omnium Judęorum fuiſſet imprudentiſſimus, ita de Daniele & ejus hebdomadis ſcribendo? Callidi itaque fuere qui poſt everſa Jeroſolyma floruere Judęi, qui cum viderent,

Digitized by Google

ent, fieri non poſſe ut Meſſiæ non tranſierit tempus, ſi vera ſint Danielis oracula, non dubitarunt ex albo illum expungere prophetarum. Hoc vero ut aliqua cum ratione facere viderentur, quid non in ſuum & S. literarum damnum commenti ſunt miſeri? Primo quidem diverſos Prophetiæ excogitarunt gradus, illos quidem omnes futiles & inter ſe plurimum diſcrepantes, ut videre eſt in directore dubitantium Maimonidæ & in præfatione Davidis Kimchii ad Pſalmos; in hoc tamen convenientes, Danielem non ab ipſo Deo ſuas accepiſſe prophetias, ſed tantum per vocem traducem & echonem quandam, ſeu ut ipſi volunt, filiam vocis fuiſſe locutum. Alterum quo Danielem non fuiſſe prophetam obtineant, argumentum exinde petunt, quod cum fuerit e tribu Juda & ſtirpe regia Davidica, nec ſacerdos, nec propheta eſſe potuerit. Sed cum hac ratione viderent & ipſum quoque Davidem e propheta-

rum

rum excludi numero, vide quam ipſos inceſſerit cæcitas & amentia, ut odio hebdomadarum jam a temporibus Aquilæ, non Danielem modo, ſed & Davidem e prophetarum expunxerint choro, ſimulque & ſenſus & ordinem ſacrorum inverterint librorum.

Cap. XII.

De ordine & diviſione Sacrorum librorum quem Judæi perverterunt.

Omnes Veteris inſtrumenti libros, vel abſolute Legis, vel Legis & Prophetarum, vel etiam latiori appellatione Legis, Prophetarum & Pſalmorum comprehenſos fuiſſe nominibus, Servatoris noſtri conſtat teſtimonio. Poſterior diviſio exſtat quoque apud Joſephum primo contra Appionem libro, cum certioris fidei, qui tempore Artaxerxis deſierunt ſcribi, enumerans libros, omnes eos partitur in Legem, Propheticos, & Hymnos

 vitæ

ritæ continentes præcepta. Idem pleroſque in viginti duo volumina, pro literarum numero Hebraicarum, diviſos fuiſſe affirmat; quinque nempe Moyſis, tredecim propheticos, & quatuor hymnorum ſeu monitorum. Sed vero ſi ſigillatim omnes enumeremus, cum non viginti duo tantum, ſed triginta octo in codice Hebræo inveniantur libri, quærendum qua ratione a veteribus Hebræis in viginti duo illi diviſi fuerint volumina. Si librum Ruth, Canticum canticorum, & ſingulos minores examinemus prophetas, nunquam efficias ut illi juſtum conſtituant volumen. Contra vero ſi Pſalmi uno deſcribantur volumine, mole ſua laborabunt & difficulter evolventur. Conſtat autem vel ex ipſis ſacris literis, ut alias gentes, ita quoque veteres Hebræos, non in codicibus, quod ſero demum factum, ſed in voluminibus & continuatis pellibus libros ſuos deſcripſiſſe. Hanc itaque ſi teneas rationem, commode

niſi

Digitized by Google

niſi fallor ſacræ ſcripturæ libri ſic di-videntur. Libri Moyſis quinque con-ſtituunt volumina. Tredecim prophe-ticos ſeu hiſtoricos libros, ſi quidem & hiſtorici propheticis accenſendi, utpote a prophetis conſcripti, ſic habebis: Joſua, Judices & Ruth, unum conſtituunt volumen. Quatuor regum & duo Paralipomenon ſex conſtituunt volumina. Eſdras, Nehe-mias & Eſther, unum faciunt volu-men. Eſaias, Jeremias, Ezechiel & Daniel ſinguli ſingula conficiunt vo-lumina: quibus ſi addas duodecim prophetas minores, qui omnes unum conſtituunt volumen, habebis trede-cim volumina propheticorum libro-rum, quibus omnia continentur quę a populo Judaico geſta ſunt a morte Moyſis uſque ad tempora Artaxerxis, ut docet Joſephus. Superſunt hymni & libri qui vitę continent pręcepta, veluti Job, Pſalmi, Proverbia, Eccle-ſiaſtes & Canticum canticorum, qui ſic diſtinguendi, ut Job unum, Pſalmi

 duo,

duo, reliqua vero Solomonis ſcripta quartum faciant volumen. Hac itaque ratione, ut maxime veriſimile, in viginti duo volumina diviſa fuere omnia receptioris ſcripturæ monumenta, quibus merito creditur. Nam quamvis & alii qui in ſacris literis ſequuntur libri, qui poſt tempore Artaxerxis ſcripti ſunt, quoſque inepte apocryphos vocant, magni faciendi ſint; illos tamen non paris cum prioribus eſſe autoritatis, propter minus certam & legitimam prophetarum ſucceſſionem, ſcribit Joſephus. Et hæc quidem partitio obtinuit uſque ad tempora Aquilæ futiliſſimi interpretis. Hujus demum ætate innotuit Chriſtianis nequiſſima & ineptiſſima ſacrorum librorum diviſio, quam odio ut diximus hebdomadarum Danielis commenti ſunt Judæi vel ipſe Aquila, pervertendo ſenſus & ordinem ſcripturæ, inducendo novam diſtributionem, Legis videlicet, prophetarum, & hagiographorum, &

reji-

rejiciendo Danielem extremo pe… inter hagiographos loco. Miror hanc fraudem non ſuboluiſſe Chriſtianis; ſed profecto a nullis illi libentius, quam a Judæis decipi ſe patiuntur. Si quæras quid ſint ἁγιόγραφα, nemo facile dixerit, cum ſit ineptum vocabulum, & contra naturam linguæ Grecæ formatum, æque ac ἱερόγραφα. Plena futilibus iſtiuſmodi vocabulis fuit Aquilæ verſio. Judæi chetubin ſeu libellos ſimpliciter vocant. Et tamen reperiuntur qui Judaicam hanc Sacrorum librorum partitionem ſequuntur & probant; dicentes etiam Rabbinos fateri ſpiritus ſancti afflatu hos eſſe conſcriptos. Sed ſi Rabbinos conſulas, ridebunt, utpote gnaros quid per ſpiritum ſanctum intelligant.

Cap. XIII.

Vindicantur nonnulla LXX interpretum loca, male a quibuſdam reprehenſa.

Sed profecto noſtri ſeculi hominum in eludendis argumentis & teſtimoniis, quæ ad roborandam Chriſtianæ religionis veritatem præcipue faciunt, non hic ſubſiſtunt conatus: ſiquis ſacra evolvat volumina vix in toto veteri Teſtamento aliquod de Chriſto inveniet vaticinium, quod in hodiernis verſionibus, non ita perverſum & depravatum legatur, ut ſincera & manifeſta aliqua prophetia nuſquam adpareat, imo ſæpe ne ſenſus quidem ullus, aut certe tam multiplex, ut vel ipſa expoſitionum varietas, cuicunque bonæ menti non ſcrupulum tantum, ſed & indignationem incutere, meritoque vel ipſam quoque ſuſpectam poſſit reddere veritatem. Ne nobiliſſimum quidem Jacobi morientis oraculum intactum

&

& immaculatum reliquerunt, nec illud Biliami prorſus huic geminum, quod exſtat Numer. Cap. XXIV, quodque tam putidis & ineptis inquinarunt interpretamentis, ut vel quantumvis moroſus lector vix riſum contineat. Et tamen hic ipſe eſt locus quem ſignat Evangeliſta, cum dicit; *Ex Ægypto vocavi filium meum*, ne quis ſomniet ex Oſeæ Cap. XI. ℣ſ. I. verba ea eſſe deprompta. Quod ſi ſublatis apicibus & incruſtatura Rabbinica, excutiamus vocabula Hebręa, apparebit ilico veritas, & inveniemus illum ipſum quem LXX interpretes expreſſere ſenſum.

Quin & eo nonnulli progreſſi ſunt audaciæ, ſeu impudentiæ potius, ut ipſum quoque Chriſtum & Apoſtolos accuſarint, quod verba ſacrorum librorum, non eo ſenſu quo accipiuntur in Hebręo fonte, ſed quemadmodum in corrupta, ut loquuntur, LXX interpretum legebantur verſione, in uſus ſuos converterint. Quis ferat theolo-

 gos

gos affirmantes Apoſtolum quod in depravato aliquo codice Pſalm. XXXIX reperiſſet σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι, belliſſimam inde prophetiam concinnaſſe? Quid demum eſt impoſtura ſi hæc non ſit? Non deſunt qui iſtiuſmodi fraudes pias & officioſas vocent, ſimulque altum clament vocem Hebræam non corpus, ſed aures notare. Quis vero ipſis revelavit, idem vocabulum ſi aliis animetur vocalibus, plures non habuiſſe ſignificationes, & non etiam hoc notaſſe, quod LXX poſuere interpretes? Opus non eſt ut אונים aures interpreteris, ſi ſtatuamus primam literam non eſſe radicalem, ſed ſervilem, ut vulgo loquuntur: id ſi feceris, jam commode ea vox derivari poſſit a radice וון. Aut ſi id non ſit, quis vadem ſe ſiſtat, non immutatum a Judæis fuiſſe hunc locum, vel ob hoc ipſum, quod nobiliſſimum de Chriſto contineat vaticinium? Iterum inſtant, fieri hoc non poſſe, cum Judæi religioſiſſimi ſacrorum librorum ſemper

fuerint

fuerint cuſtodes, & mori malint, quam vel unam violare literam. Audio quidem Chriſtianos ſic affirmantes, ſed vero ſi quis ipſos conſulat Judæos, longe illi aliter loquuntur. Fatentur illi ſe multa ſacrarum literarum loca expunxiſſe, fatentur antiquos Rabbinos, utilitate ſuadente, & verba & ſenſus immutaſſe, dicentes, *Pereat litera, & ſanctificetur nomen Dei benedicti.* Nihil a me hic fingi cognoſcet ſi quis Thalmudicos adeat libros, in quibus pluribus locis hæc legas; *Bonum eſt ut evellatur litera de lege, & ut ſanctificetur nomen Domini.* Quamvis infinita propemodum ſint loca, quæ aut immutata, aut etiam omnino eraſa olim ab iſtis Judæorum fuere magiſtris, unum adduxiſſe ſufficiat, quem manifeſtum ſit illos expunxiſſe, vel quod eum non intelligerent, vel quod verbis Chriſti lucem afferret, vel potius ne in perſolvendo gentibus tributo legis ſuæ prævaricatores eſſe viderentur. Locus is occurrit

it Deuter. Cap. XXIII, ubi poſtquam juſſit legiſlator, ne qua inter filias Iſraelis meretrix, aut inter filios Iſraelis inveniatur exoletus, addit, οὐκ ἔσται τελεσφόρος ἀπὸ θυγατέρων Ἰσραὴλ, οὐδὲ τελισκόμενος ἀπὸ υἱῶν Ἰσραήλ. *Ne ſit quæ vectigal ſolvat inter filias Iſraelis, aut exoletus qui tributum pendat inter filios Iſraelis.* Olim aliter ſumus interpretati, nunc ampliato judicio veram damus expoſitionem. Non prohibet ſimpliciter ſcorta & meritorios pueros, ſed ne quidem illos permittit, etiamſi publicum fornicationis ſolvant vectigal. Cauſam mox ſubjungit, quod merces meretricis & donum catulaſtri, non debeat inferri in domum Domini, cum utrumque abominetur Deus. οὐ προσοίσεις μίσθωμα πόρνης, οὐδὲ ἄλλαγμα κυνὸς εἰς τὸν οἶκον κυρίου τοῦ θεοῦ σου πρὸς πᾶσαν εὐχήν, ὅτι βδέλυγμα κυρίῳ τῷ θεῷ σου ἐστὶ καὶ ἀμφότερα. Τελισκόμενον vero hic accipi pro puero qui pudorem ſuum proſtituit, quamvis vel ipſe doceat ſenſus, docent quoque Heſy-

Heſychius & alii grammatici, cum τετελεσμένον & τελισκόμενον pro eodem accipiunt, & ἀνδρόγυνον vel μεμιασμένον interpretantur. Idem itaque jubet hic Moyſes, quod juſſiſſe Alexandrum Severum teſtis eſt Lampridius in ejus vita; *Lenonum vectigal & meretricum & exoletorum in ſacrum ærarium inferri vetuit: ſed ſumtibus publicis ad inſtaurationem theatri, circi, amphitheatri, ſtadii deputavit.* Et hic quidem eſt verus ſenſus, & vera interpretatio loci, qui merito viſus eſt difficilis, non antiquis tantum Patribus, ſed & illis quoque, qui eos præceſſere Judæis, utpote quorum complures ita eum acceperint, ut quod Moyſes ſcripſit de utriuſque ſexus ſcortis vectigal templo e turpi corporis quæſtu conferentibus, ipſi de omnibus Judæis intelligendum eſſe crediderint, ac ſi legiſlator voluiſſet, nullum omnino inter Judæos publicanum eſſe debere, nec ullum gentibus perſolvendum eſſe tributum. Avide hunc locum arripuere

Theu-

Theudas, Judas Gaulonites, Simon Galilæus & complures alii, qui non helleniſtæ, ſed γνήσιοι volebant videri Judæi in ſuſcitanda contra Græcos & Romanos plebe, ac ſi Deus vetuiſſet gentem ſuam aliis eſſe vectigalem gentibus. Recte itaque in veteri verſione Latina, æquali aut etiam antiquiore temporibus Apoſtolicis, locus hic ita redditus fuit; *Non erit vectigal pendens ex filiis Iſrael*, ut non dubitandum ſit, quin locus hic jam olim e Deuteronomio ſublatus fuerit a Judæis. Quod ſiquis dubitet, illum vel ipſius Chriſti poſſit convincere teſtimonium. Si enim id non ſit, fruſtra quæſiviſſent Phariſæi præſentibus Herodianis, *an licitum ſit Cæſari cenſum perſolvere*. Ut nempe vel apud plebem, vel apud Romanos cauſam eum accuſandi haberent, hanc ipſi quæſtionem propoſuere. Si negaſſet vectigal ſolvendum eſſe, veluti reum & morte multandum tradidiſſent Romanis. Si vero annuiſſet cenſui eſſe ſatis-

tisfaciendum, jam veluti contradicentem legi, ab ipſis Judæis lapidibus obruendum cenſuiſſent. Caute itaque & prudenter viſo numiſmate reſpondet, *Da Cæſari quod eſt Cæſaris, & Deo quod eſt Dei.*

Verum non hic tantum, ſed & quotquot fere alii in ſacris literis a Christo citati occurrunt loci, vel abſunt omnino, vel ita depravati & mutili leguntur, ut vel nullum omnino, vel certe admodum a veritate alienum ex iis elicias ſenſum. Matthæi, xv, & Marci, VII, ut oſtendat Chriſtus Phariſæos pluris facere traditiones & mandata hominum, quam præcepta Dei, hæc adducit Eſaiæ verba ex Cap. XXIX, *Μάτην δὲ σέβονταί με διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων.* Sic quoque habent LXX interpretes. Si Hebræum conſulas codicem, non invenias ibi vocem *fruſtra*, quę tamen ſenſum conſtituit; ſed ותהי, cum vera lectio ſit ותהו, quod pluribus in locis iidem interpretes reddidere

dere μάτλω vel εἰς κενόν. Quamvis non opus ſit quidquam mutare, cum notum ſit joth ſæpe poni pro vau. Si hodiernas quotquot ſunt conſulas verſiones, nihil quod ad rem faciat, nihil niſi ſcopas invenies diſſolutas; meritoque Chriſtus ludibrio fuiſſet Phariſæis ſi ex illis Eſaiæ verbis, prout hodie leguntur, iſtum quem intendit, conatus fuiſſet exſculpere ſenſum.

Reſipiſcant igitur noſtri ſeculi homines, & ſi LXX interpretibus, ſi denique Apoſtolis & Chriſto non credunt, credant ſaltem illis quibus blandiuntur Judæis, cæcis quidem ductoribus, in hoc tamen rectè ſentientibus, quod unanimiter agnoſcant periiſſe linguam Hebræam, nihilque præter mutas ſupereſſe literas, neſcirique vim & poteſtatem vocabulorum. Si quid Hebraicæ linguæ supereſt, totum hoc LXX interpretibus acceptum feramus neceſſe eſt. Tollantur illi, ſimul quoque tollitur qualiſcunque

cunque linguæ Hebraicæ ſupereſt ſcientia. Abſque illis ne unum quidem verbum recte interpretari poſſimus, & quod ſacris veteris teſtamenti libris fruamur, totum hoc illorum eſt beneficium. Si quis dubitet, adeat ille quæcunque hodierna lexica & verſiones ab ipſis Judæis, ſeu ad mentem Judæorum factas, nullas omnino bonas inveniet expoſitiones, quæ non ſint a LXX deſumtæ interpretibus. Ubicunque vero in his ſenſus aut vocabulum aliquod occurrat, quod non intelligant, hærent miſeri, fruſtraque ſe torquent & mirifica ipſi ſibi fingunt ſomnia, idque in minimis ſæpe facillimiſque. Proverbiorum cap. xxv. ỳſ. 20. legitur in verſione LXX interpretum, Ὥσπερ ὄξος ἕλκει ἀσύμφορον καὶ καπνὸς ὄμμασιν, οὕτως προσπεσὸν πάθος ἐν σώματι καρδίαν λυπεῖ. Quod locum hunc nullo ſenſu ſic redditum legiſſent, *quemadmodum acetum trahit inutile* &c. Mirum in modum in LXX debacchantur interpretes, & נחר non id

id quod habent iſti interpretes, ſed quod iidem alio poſuere loco, nitrum nempe, reducendum eſſe contendunt. Sed quid quæſo ſibi vult *quemadmodum acetum nitro inutile?* Quis ænigma hoc expediat? Quis puer non videat ἕλκει eſſe dativum ab ἕλκος ulcus? ſic nempe vertendum fuerat; *Quemadmodum acetum ulceri inutile & fumus oculis, ſic incidens in corpus noxa, cor contriſtat.* Ut enim Græcis φλύκλαινα, ita quoque Hebræis & Chaldæis נתר a fluore & ebullitione nominatur. Ne hoc tantum loco, ſed & ubicunque non intellexere LXX interpretes, ibi videre eſt hodiernos interpretes meras promere ineptias, & quod mirere, quanto minus illos intelligunt, tanto magis illis iraſcuntur. Integra poſſim adducere capita, præſertim ex obſcurioribus ſacræ ſcripturæ libris, qualis eſt Eccleſiaſtes, Jobus, Oſeas, & alii, in quibus ne unicus quidem occurrat verſiculus, qui à noſtri ſeculi interpretibus recte

recte acceptus & redditus fuerit. Ubicunque deſeruntur LXX interpretes, ipſa quoque ibi deſeritur veritas. Magni facio Bochartum, cum propter inſignem viri eruditionem, tum quoque eo præcipue nomine, quod multum his tribuat interpretibus, & ſicubi in ſcriptis ab iis diſſentiat, pudenter & modeſte id faciat. Attamen ſiquis omnia ejus evolvat opera, ne unum quidem inveniet locum ubi recte ab eo antiqui illi reprehenſi fuerint interpretes. Nuſquam eos acrius ſugillat, quam in iſtis locis ubi בנות יענה reddiderunt Sirenes, ac ſi hoc de fabuloſis iſtis, quas memorant poetæ, accipiendum ſit tribus ſororibus. Sed ſane, ut ſemper & ubique, ita quoque hoc loco optime verterunt interpretes. Σειρῆνες enim non ſunt id quod vulgo putant, ſed eſt genus veſparum ſeu crabronum vivens in eremo, cujus etiam meminit Ariſtoteles cum inter novem genera animalium mellificantium recenſet

tria

tria μοναδικὰ quæ non faciant examina; σειρῆνας nempe minores, qui ſunt fuſci coloris, alios σειρῆνας majores & nigri coloris, & tertios præterea βομβυλίυς, qui ſunt omnium maximi. Si quis loca Sacræ conferat ſcripturæ, videbit omnia quam exactiſſime convenire cum hac expoſitione. Sævum enim & infeſtum eſſe hoc animal, utpote quod ipſas quoque animas in vulnere ponat, notum eſt omnibus. Cantum vero lugubrem, ſeu θρῆνον & κοπετὸν, ut loquitur propheta, & is quoque notus. Itaque Euſtathius ad Φ. Οδυσσ. iſtos Sirenas dicit ἀμυδρόν τι κλαυθμυρίζειν

Cap. XIV.

Quomodo diſputandum cum Judæis, & qua præcipue ratione ſint convincendi.

INfinitum ſuſcipiamus laborem, nec brevi hoc ſcripto abſolvendum, ſi ſingula perſequi velimus; hoc ſolum dixiſſe

Digitized by Google

dixiſſe ſufficiet, ſi in expoſitione ſacrarum literarum Judæis hoſtibus Chriſtianæ fidei adhærere velimus, perire & in nihilum recidere pleraque ea quæ adventum Servatoris noſtri præceſſere vaticinia, adeoque ipſum Chriſtianiſmum. Quamdiu una verſio & unus tantum ſacrorum librorum fuit ſenſus, non infinita tantum gentium multitudo, ſed & maxima Judæorum pars ad fidem compellebantur Chriſtianam: at vero noſtro hoc tempore, ubi Judæis permixti vivunt Chriſtiani, vel nullos vel pauciſſimos Judæos invenias, qui ad Chriſtianorum tranſeunt caſtra, cum plurimi paſſim Chriſtiani, vel clam, vel etiam palam Judæorum fiant Proſelyti. Commentitia Rabbinorum grammatica iſtud jamdudum effecit, ut cum tam multiplex factus ſit ſacrarum literarum ſenſus, ut alia expoſitio aliam deſtruat; ſoli tamen exulent ſenſus quos LXX poſuere interpretes, quoſque & Chriſti & Apoſtolorum confirmavit

mavit & ſanxit auctoritas. De Judæis minus mirandum, rem ſuam faciunt cum ſuis adhærent commentis & incautos circumveniunt Chriſtianos, eoſque ſub diſciplina habent ſibi vectigales. Sed vero quis non obſtupeſcat tam multos Chriſtianos, quorum erat officium Judaica iſta evertere commenta, obſtinatius tamen illa tueri, quam ipſi faciant Rabbini? Solo hoc Judæi telo imprudentes conficiunt Chriſtianos, & ſola Rabbinorum ſufficit Grammatica ut de Evangelio & cruce Chriſti triumphare ſibi videantur. Haud ſemel interfui noſtrorum cum Judæis de religione conflictibus, qui tamen parum proſpere Chriſtianis ceſſere. In altercationibus nempe cum Chriſtianis eo ſemper utuntur artificio Judæi, ut unum tantum diſputationi poni poſtulent fundamentum, quod utrique admittant, vetus ſcilicet teſtamentum. Hoc ſi conceſſerit Chriſtianus, væ illi. Cum enim in tota vita unum hoc agant Judæorum magiſtri,

ut

ut ſeſe exerceant in præceptis & legibus Grammaticæ a Rabbinis ſtabilitæ, totamque Hebraicæ linguæ cognitionem in ea collocent, admittentibus id ipſum Chriſtianis, fieri aliter non poteſt, quin totus controverſiæ ſtatus ad Grammaticam devolvatur, quæſtioque fiat utri in lingua Hebraica ſint doctiores, Rabbini videlicet, an Chriſtiani eorum diſcipuli. At vero ſi quis cum Judæis congredi velit, longe aliam neceſſe eſt inſiſtat viam, nec permittendum ut vetus teſtamentum ſeparetur a Novo, utpote ſine quo ne vetus quidem poſſit ſubſiſtere. Oſtendendum iniquum & ſtultum eſſe aliquod adſtruere & ſtabilire fundamentum, cui ne ipſi quidem credant, utpote qui Chriſtum prædicto multis Prophetis tempore adveniſſe negent. Chriſtianos vero recte vetus admittere teſtamentum, utpote credentes Novum teſtamentum eſſe demonſtrationem & complementum veteris. Hanc diſputandi rationem tenuere

primi

Digitized by Google

primi Chriſtiani, qui nunquam perpeſſi ſunt Novum a Vetere avelli Teſtamentum. Eccleſiaſtica regula & fundamentum fidei ſemper fuit veteris & novi Teſtamenti concentus, & utriuſque ſcriptorum conſonantia. Quicunque hac conditione cum Judæis ſe committit, certa illum manet victoria, efficietque ut aut diſcedant aut obmuteſcant Judæi, cum ſublato Novo tollatur quoque Veteris teſtamenti auctoritas, & nulla ſit cauſa ut huic credamus, ſi necdum advenerit Meſſias, & necdum impleta ſint Prophetarum Vaticinia.

Quod ſi negent Judęi illum veteris & novi Teſtamenti concentum & nihilominus fiat quęſtio de intellectu linguę Hebręæ & expoſitione S. Scripturę, imprimis cavendum a ſpuria iſta & commentitia quam diximus hodierna Grammatica, qua multos credulos circumveniunt Chriſtianos, cavendum quoque ab omnibus verſionibus & explicationibus factis ad

pla-

placitum Rabbinorum, & firmiter adhærendum verſioni LXX. interpretum & iis expoſitionibus quæ receptæ fuerunt ab omnibus Judæis qui Chriſti & Apoſtolorum tempora præceſſere; hoc ſi fiat, & tum ſuccumbent Judæi.

Ut autem veritas LXX. interpretum, & Rabbinicarum intelligatur futilitas verſionum, commode ipſi ſubveniunt Rabbini. Cum enim quotquot ſunt inter eos prudentiores & majoris auctoritatis, fateantur periiſſe Hebraicam linguam, & laceras tantum ſupereſſe reliquias, neſciri ſignificationem vocabulorum, codicemque Hebræum factum eſſe mutum & nemini intelligendum, eo quod una cum lingua perierint quoque vocales, ideoque eo redacti ſint miſeri Judæi, ut ne legere quidem ſciant Hebraice: agnoſcentibus inquam hæc omnia omnibus fere antiquis & melioris notæ Rabbinis; quis non ipſis merito credat cum palam profitentur,

vere in ſe completum eſſe, id quod fore prædixerat Eſaias,ut omnis ſcientia & intellectus Oraculorum Dei ab ipſis tollatur & tranſeat ad gentes, nec ceſſaturam hanc linguæ Hebrææ inſcitiam, ut ipſi addunt, donec veniat doctor Meſſias, qui obſignatum reſeret librum, & priſtinum linguæ reſtituat intellectum. An Meſſias inſtauraturus ſit uſum linguæ Hebrææ ad ſalutum non admodum neceſſariæ, per me licet ut credant Judæi; interim eatenus taceant & contineant ſe ab interpretandis ſacris libris, quos propria confeſſione non intelligunt, donec iſte adveniat Meſſias.

Sed Judæis hac in parte quidam obloquuntur Chriſtiani, dicentes nec periiſſe, nec perituram linguam Hebræam, ſed vel invitis ipſis Judæis ſemper & fuiſſe & futuram ipſis vernaculam. Verum, nequid gravius dicam, ſic ſentientes ipſis Judæis & Rabbinis deridendos propino.

Iterum

Digitized by Google

Iterum inſtant, ſi non a Judæis, unde & a quibus Hebræi codicis petenda ſit interpretatio? Sæpius jam reſpondi: ſed cum eadem toties moveatur quæſtio, oportet quoque, ut ſæpius eadem repetam. Libens itaque concedo a Judæis petendam eſſe veram ſacrarum literarum interpretationem; ſed non ab iſtis Judæis qui Chriſtianæ fidei ſunt hoſtes, quique ſponte ſua fatentur ſe neſcire Hebraice; ſed ab illis, qui florente & ſuperſtite etiamnum Hebraica lingua ſacros verterunt libros, quique pro veris & ſinceris habiti fuere interpretibus ab omnibus qui Chriſti tempora præceſſere Judæis, ab ipſo denique Chriſto & Apoſtolis, & ab omnibus Chriſtianis Eccleſiis. Sed inquiunt non ſupereſſe LXX. interpretum verſionem, & illam quæ vulgo exſtat, ineptam eſſe & futilem. Ita quidem Chriſtiani nonnulli, ipſi hac in parte futiles & inepti, ſed non ſic Chriſtus & Apoſtoli, non denique Judæi

quantumvis huic verſioni & Chriſtianis inimici; quapropter ad illos me converto.

Omnes itaque Judæos, qui Chriſti præceſſere tempora, agnoviſſe hanc ſolam verſionem velut legitimam, & non tantum fideliter redditam, ſed & divinitus inſpiratam, teſtantur quotquot fuere vetuſtiores Judæi. Uſque ad tempora Aquilæ nulla alia lecta fuit Scriptura in omnibus Judæorum Synagogis, præter illam LXX. interpretum; perierat quippe intellectus linguæ Hebrææ, utpote quam ne ipſi quidem callerent Judæorum Rabbini. Diu demum, poſt everſa Jeroſolyma, cum viderent ſe hujus verſionis veritate premi a Chriſtianis, auſi ſunt dicere, interpretes illos aliqua non ſatis bene vertiſſe. Nullus tamen repertus fuit Judæus, qui negaret illam eſſe veram & genuinam LXX. interpretum verſionem. Non Origenis, non denique Heronymi ætate quisquam fuit qui hos non agnoſceret interpre-

Digitized by Google

terpretes; & ſane ridiculi fuiſſent, mille teſtibus convincendi, ſi tam manifeſtæ veritati contradixiſſent. Sed & poſtquam Aquilæ prodiit verſio, remanſit nihilominus apud Judæos uſus antiquæ tranſlationis; cum enim obſcuriſſima & diſtortiſſima eſſet Aquilæ verſio, merito multis diſplicebat, utpote qui verborum quidem aliquam, nullam autem ſenſus habuiſſe rationem videretur. Magis itaque placuit quæ poſtmodum prodiit Theodotionis tranſlatio, quæ quod proxime ad LXX. interpretum accederet verſionem, ideo & clarior & commodior multis viſa fuit Judæis. Attamen & illum æque ac Aquilam peccaſſe ubicunque a vetere receſſit verſione, licet in promtu ſit oſtendere, conſulto præteribimus; nunc enim ut argumentum perſequamur, iſtud monuiſſe ſufficit, verſionem, quæ ab omnibus ſemper agnita fuit Chriſtianis pro vera & genuina LXX. interpretum verſione; illam ipſam

quoque lectam in Synagogis & approbatam ab omnibus antiquis fuiſſe Judæis.

Supereſt itaque quæſtio, rectiuſne S. Scripturas interpretati ſint illi Judæi, qui florente & ſuperſtite etiamnum Hebræa vixerunt lingua, an vero iſti, qui vel olim, vel hoc noſtro ſeculo novas excuderunt verſiones, poſtquam nempe vel ipſis fatentibus Judæis periit lingua Hebræa. Veritatis inquiunt nonnulli habendam eſſe rationem. Sed vero ecqua certior Chriſtianis habenda ſit veritas, atque illa, quam & Chriſti & Apoſtolorum ſanxit auctoritas? Judæos vero quod attinet, an non etiam illi tutius credant veteribus Judæis linguæ Hebraicæ gnaris, quam Rabbinis recentioribus ſponte ſua agnoſcentibus ſe non intelligere linguam Hebræam? Inſtant tamen, non reperiri in Hebræis codicibus id quod LXX. poſuere interpretes. Recte quidem, ſi apices & novitia Rabbinorum ſequamur

Digitized by Google

punċta. Sed vero punċta iſta voca[lia] tollantur, tollantur quoque immutationes quæ Chriſtianæ religionis factæ ſunt odio, & illico veritas & convenientia verſionis LXX. interpretum cum Hebræis apparebit codicibus. Quod ſi ne ſic quidem in quibuſdam locis illa compareat convenientia, non LXX. interpretum errori, ſed ſuæ tribuant imperitiæ, & alterutrum agnoſcant, vel Hebræos codices, vel Græcam a ſe non intelligi verſionem.

Denuo hic obſtrepunt Chriſtiani quidam, ſed revera ipſis Rabbiniores Rabbinis, & negant punċta vocalia tollenda, nec eſſe novitium Maſſorethærum commentum, ſed vel ab Eſdra vel a Moyſe tradita, vel etiam ipſi Deo coæterna eſſe contendunt. Eo nempe ſtuporis vel inſaniæ quidam progreſſi ſunt, ut Deum ritu humano Hebraice loqui exiſtiment. Cum vero lingua Hebræa abſque punċtis vocalibus muta ipſis videatur, eſſe putant

tant

tant neceſſe, ut puncta iſta fuerint ab æterno; alias enim fore ut Deus aliquando fuerit mutus. Nec tamen de nihilo conficta eſt hæc inſania, habet enim & illa quo ſe tueatur. Iſti quippe punctorum patroni cum videant, ſi Eſdras aut Moyſes ſtatuantur punctorum auctores, fore nihilominus ut ante eos lingua Hebræa fuerit muta; ut hanc abſurditatem effugiant, aliam longe abſurdiorem ſunt commenti, linguam Hebræam æternam & Deo vernaculam ſtatuentes; quandoquidem vero, ut ipſi ſentiunt, lingua hæc ſine punctis ſubſiſtere nequeat, rem ſe confeciſſe exiſtimant, ſi & punctis quoque vocalibus æternitatem adſcribant.

Hæc eſt merces, hic denique fructus quem ex viridariis, & ut ipſi loquuntur, ex Judæorum paradiſis imprudentes referunt Chriſtiani. Miſeros eos merito dixeris, ipſi tamen ſe beatos prædicant, & infelices vocant, ſiqui non iiſdem paſcantur bellariis. Tum demum pin-

Digitized by Google

pingueſcere eos videas, cum veter Chriſtianorum derident ſimplicitatem, utpote qui abſque ulla Hebræi ſermonis cognitione, auſi ſunt nihilominus ſacras interpretari Scripturas. Sciant nihilominus inter omnes antiquos Chriſtianos neminem fuiſſe, cui non majus Hebraicæ veritatis affulſerit lumen, quam omnibus ſimul noſtri ſeculi Rabbinis & ſemirabbinis Chriſtianis. Illi quippe ſi non verborum Hebraicorum, attamen ſenſuum, qui beneficio LXX. interpretum ex Hebræis abunde redundant verbis, fuere intelligentiſſimi. At vero Rabbinos, cum non admittant LXX. interpretes, illos nec verba nec ſenſus Scripturæ percipere, nec percepturos antequam veniat iſte fruſtra expectandus Rabbinicus Meſſias, vel propria illorum conſtat confeſſione. Sed quid veteres commemoro Chriſtianos, cur non & in Chriſtum & Apoſtolos deſpuunt, velut linguæ Hebrææ & ſenſuum S. Scripturæ ignaros, utpote

qui eadẽ verba & eoſdem quos LXX. interpretes ubique expreſſere ſenſus? Si Chriſti & Apoſtolorum eos teneat reverentia, unde tanta intemperies in illos qui illorum inſiſtunt veſtigiis? Sed inquiunt Judæi receſſere ab hac verſione. Recte quidem, ſed ideo receſſere quod viderent Chriſtianos beneficio hujus verſionis prævalere: antiquiores enim Judæi totis quadringentis & pluribus annis pertinaciſſime huic verſioni adhæſerunt, nec quiſquam repertus eſt qui vel mutire contra LXX. auſus fuerit interpretationem. Quod ſi perſtitiſſent in hac ſententia, vel nulli, vel certe quam pauciſſimi in mundo ſupereſſent Judæi. Adeo enim Euangeliis & Apoſtolicis ſcriptis concinit hæc verſio, ut quiſquis hanc admittit, idem etiam neceſſe ſit admittat Euangelia. Si qui itaque verſionem hanc reſpuunt Chriſtiani, ſupereſt ut ad Judæos tranſeant; aut ſi nolint, æquúm eſt, ut quod Chriſtus & Apoſtoli, idem

idem quoque ipſi de hac ſentiant verſione.

Iterum tamen, qui Judæis favent, inſtant & dicunt; poſteriores curas ſemper eſſe meliores prioribus, ideoque verſiones hodiernas antiquæ verſioni eſſe præferendas. Sic nempe & olim Judæi faventes verſioni Aquilæ & traditionibus Rabbinorum, dicere ſolebant *οἱ σοφοὶ δευτερῶσιν*, ut habet Hieronymus quæſtione decima ad Algaſiam, quamvis ille locus vulgo non recte concipiatur. Sed vero an ſecundæ expoſitiones & *δευτερώσεις* ſemper ſint præferendæ prioribus, opus non eſt noſtrum interponere judicium, cum ipſe Chriſtus ſatis ſic ſentientibus reſponderit, cujus teſtimonio ſi non Judæi, qui Talmudicas & Rabbinicas expoſitiones & traditiones verbis & ſenſibus Scripturæ præferunt, at certe acquieſcere debent Chriſtiani. Aquilam vero non vertiſſe, ſed pervertiſſe potius Scripturas, nec amore veritatis, ſed odio Chriſtianorum impiam

[..]piam iſtam condidiſſe verſionem, vel ipſa quæ etiamnum ſuperſunt ſatis teſtantur fragmenta. Recentiores vero Judæos, quibus ignota eſt, non Aquilæ tantum, & aliorum veterum, ſed & ipſa quoque LXX. interpretum verſio, cum nullas certas ſequantur expoſitiones, utpote qui ex iiſdem verbis ſeptuaginta & ſæpe plures diſcrepantes eliciunt ſenſus; quamvis vel ipſa expoſitionum diverſitas erroris poſſit convincere; attamen cum omnes iſtæ interpretationes uno Grammaticæ a Rabbinis ſtabilitæ fulciantur fundamento, ut & hujus quoque cognoſcatur futilitas, velim legantur ea, quæ cum alii viri docti, tum præcipue Morinus, de hoc ſcripſere argumento, quæ ſiquis non iniquo evolvat animo, facile deprehendet, ne ipſos quidem Judæos tam magnifice de ſua ſentire Grammatica, quam multi hoc tempore faciant Chriſtiani. Si quis vel ipſa excutiat principia, ſtatim intelliget, quam etiam

Digitized by Google

etiam in his turpiter ſe dederint. Cum enim poteſtas ſingularum literarum ex antiquo Græcorum ſatis adpareat alphabeto, quod ex Phœnicio deſumtum eſſe plerique fatentur, & res ipſa clamat; quam ſtultum & ridiculum eſt credere, ſi auferantur puncta, jam quoque neceſſe eſſe, ut vocalibus veteres caruerint Hebræi? An ergo mentitus eſt Joſephus, cum nomen Dei tetragrammaton ex vocalibus conſtare ſcripſit? Sed & an Samaritæ, quod punctis careant, carent quoque vocalibus? Perſuadeant hoc ſi poſſint Samaritis.

Licet progeſſu temporum, ut apud alias gentes, ita quoque apud Hebræos immutata ſit literarum poteſtas, in principio tamen quinque vocalium loco fuiſſe apud eos literas אהויע clarius eſt quam ut quiſquam dubitare poſſit. Exceptis Vau & Joth, quæ aliquando vocales, alias vero ſunt conſonæ, reliquæ ſemper ſunt vocales. Quod autem אהע quæ olim erant

erant A, E, O, & ipſæ quoque in hodiernis Rabbinorum Grammaticis accenſeantur conſonantibus, id omnem ſuperat barbariem. Quomodocunque enim literæ iſtæ pronuntientur, ecquis unquam efficere poſſit, ut non ſint vocales?

Quod vero poteſtatem ſingularum attinet literarum, minime dubitandum, quin ut forma & ordine, ita quoque poteſtate in prima ſui origine convenerint cum veteribus literis Atticis, ſeu Ionicis, ita ut ט cum Θ, ת cum T, כ cum K, ק cum Q Latino, ס cum Ξ exacte convenirent. Abſurdum enim maxime fuerit olim in Syriaco ſeu Hebræo Alphabeto, tres iſtas literas ס, צ & ש unum eundemque expreſſiſſe ſibilum, ut jam olim quoque perſuaſus a Judæis magiſtris arbitrabatur Hieronymus. Sed neque de eo dubitandum, cum alphabetum Hebræum, æque ac Græcum vel Latinum, omnibus tam vocalibus quam conſonis fuerit inſtructiſſimum, quin non

non tantum a pueris recens diſcentibus, ſed & ab omnibus integræ voces cum omnibus ſuis primitus fuerint expreſſæ vocalibus, ac diu demum poſtea compendiariam iſtam placuiſſe & introductam fuiſſe ſcripturam, qualis nunc apud Hebræos, Samaritas, Syros, Arabes; & pleraſque orientis uſurpatur gentes.

Iſtum vero ſcribendi morem, quando nempe compendii gratia complures omittuntur vocales, non eſt ut quiſquam miretur, cum etiam inter Europæos, barbaris præſertim temporibus, fuerit uſitatiſſimus, & etiamnum, ut diximus, apud pleroſque fere Aſiaticos obtineat populos, qui hoc nomine rident Europæos, quod legere neſciant, niſi omnes exprimantur literæ. Utri rectius faciant, non jam quæritur: illud conſtat, ut hæc Orientalium ſcribendi ratio compendioſior eſt altera, ita ad conſervationem linguarum obeſſe quam plurimum. Clarum hujus rei exemplum in

Digitized by Google

in Græco & Romano habemus ſermone, qui per tot ſecula integri propemodum ſuperſunt, cum nullam in Oriente invenias gentem, quæ antiqui ſermonis conſervarit ſibi peritiam, ut vel hinc cognoſcas, quam damnoſum ſit rerum ſectari compendia, veluti quæ omnium artium & ſcientiarum oblivionem inducant. Nec linguæ Hebrææ, quantumvis ſancta habeatur, melior fuit conditio, utpote quam plerique doctiores Rabbini periiſſe unanimiter fateantur. Non autem recens eſt hæc jactura; diu etiam antequam Chriſtus naſceretur, in deſuetudinem abierat. Joſephi vero ætate, quam rari eſſent qui eam linguam callerent, vel exinde cognoſcitur, quod ipſe adfirmet, vix duos aut tres inter omnes fuiſſe Judæos, qui Hebraicas Scripturas poſſent interpretari. Quod jam illo tempore plurimum receſſiſſet ea lingua a ſtatu ſuo priſtino, non in verborum tantum & phraſium intellectu difficultas occur-

Digitized by Google

occurrebat maxima, ſed & propter vocalium defectum, eo miſeri Judæi redacti erant inſcitiæ, ut ne legere quidem ſcirent, niſi Hebraica verba Græcis expreſſa literis adſcriberentur, quibus nempe vocalium reſarciretur defectus. Hunc ſcribendi morem a Judæis acceptum, in tetraplis & hexaplis ſecutus eſt Origenes, Hebraicis & Samariticis literis opponens eadem Hebraica & Samaritica, Græcis expreſſa literis, additis tantum vocalibus ut commode legi poſſent. Viguit autem hæc ratio per annos fere mille, nempe uſque ad tempus Maſoretharum, qui ante ſexcentos fere annos neglecta hac duplici ſcriptura, ſecuti Syros & Arabes, apices & puncta invexere, quibus vocalium loco uterentur. Adeo autem recentia eſſe puncta & apices iſtos, vel ex eo ſatis eſt manifeſtum, quod nullus liber, nullumve appareat monumentum, quod quidem quingentis annis ſit vetuſtius, in quo iſti compareant. Non

Orige-

Digitized by Google

Origenes, non Hieronymus, ſed neque antiquiores Thalmudiſtæ, uſquam eorum faciunt mentionem. Et ſane quam ſtultus fuiſſet Origenis & Judæorum, quos ſecutus eſt, labor in deſcribendo codice Hebræo Græcis literis, ſi iſtis temporibus puncta exſtitiſſent vocalia.

Arabes autem primos fuiſſe qui commenti ſint apices & puncta vocalia, quæ imitati ſint poſtmodum Syri, a quibus demum accepere Judæi in Syria & Ægypto viventes, licet ſagaciores fateantur Judæi; clarius tamen id ipſum evincunt punctorum & accentuum nomina, quæ pura puta ſunt Arabica. Sed ut omnis tollatur dubitatio, & ut ſciamus, quiſnam punctorum vocalium primus fuerit inventor, adſcribam locum Leonis Africani ex libro de doctis Arabibus, quem ex Bibliotheca Florentina deſcriptum penes me habeo: Sic itaque ille in vita Elchalil, Proſodiæ & Grammaticæ apud Arabes inventoris; *Similiter*

etiam

etiam Elchalil fuit, qui vocales & literarum puncta invenit. Nam antiquitus Arabes non utebantur tam punctis quam vocalibus. At quia tempore hujus Elchalil Arabes Coranum corrumpere & depravare cœperunt, ideo vocales & puncta maxima quidem utilitatis & commodi invenit & appoſuit.

Cap. XV.

De Literis Samariticis.

Iam vero quod vetuſtos Hebraicos attinet characteres, quibus ante tempora Eſdræ & captivitatem Babylonicam ſacri fuere deſcripti libri, qui illos ſimiles Samariticis fuiſſe negant, illis præter bonam mentem aliud quod precer non habeo. Præter teſtimonia & a nobis & crebro ab aliis allata addantur quoque teſtes omni exceptione majores Joſephus & Ariſtæus. Ubi enim de interpretandis ſacris in Græ-

cum

cum ſermonem agunt libris, ſcribunt, difficultatem non levem in hoc occurrere negotio; quamvis enim Judæi vulgo credantur iiſdem literis & eadem qua alii Syri uti dialecto, iſtud tamen aliter ſe habere, cum & literas & dialectum habeant peculiarem: utpote cum literis utantur Chaldaicis, & dialectus propter vetuſtatem ſcriptorum, plurimum à Syriaca illius temporis diſcreparet. Verba Ariſtæi & Joſephi ſi quis perpendat, idem etiam agnoſcet, ut puto, aliter illa exponi & accipi non poſſe. Quod autem exiſtimant Judæi, Eſdram poſt captivitatem odio Samaritarum Syriacas Aſſyriis permutaſſe literas; non eſt admodum veriſimile; nimium enim multis rebus bonis & ipſa quoque luce carendum fuiſſet miſeris Hebræis, ſi nihil cum Samaritis commune habere voluiſſent. Quin potius ſuadente utilitate & communi omnium Judæorum conſenſu facta fuit hæc literarum immutatio, non tantum

tum facilioris gratia commercii cum Aſſyriis, ſub quorum vivebant imperio, ſed & quod Abrahamum antequam in Syriam migraret, iiſdem uſum fuiſſe literis, haberent ſibi perſuaſiſſimum. Quis non miretur hoc demum ſeculo, contra tot teſtes, contra tam manifeſtam veritatem, miſeros quoſdam inſurgere homines, & duplex comminiſci alphabetum, alterum ſacris, alterum profanis tantum deſtinatum uſibus. Hoc tamen ut efficiant, producunt neſcio quos nummos Rabbinicis inſcriptos literis, ſed quos adulterinos eſſe quivis vel paulo peritior facile deprehendat. Præcipue oſtentantur ab illis Sicli quidam, quorum unus Moyſis, alter Salomonis continent effigiem. Sed an non vident miſeri ſe ineptire, cum iſtiuſmodi nummos genuinos eſſe pertendunt? Adeone præcepti divini obliti fuere veteres Judæi, ut humana facie nummos ſuos inſcripſerint? Quod ſi quis

quærat

Digitized by Google

quærat quales fuerint ſicli vel nummi, qui poſt captivitatem Babylonicam in uſu fuere, habeat is hoc ſibi reſponſum; vel nullos omnino novos fuiſſe ſignatos, quod Chaldaicam primo, deinceps vero Græcam & Romanam coacti fuerint admittere monetam, ſiquidem jus monetæ cudendæ tranſit ſemper ad gentes victrices; vel ſi etiam poſt captivitatem Babylonicam ſignandæ pecuniæ Judæis remanſerit poteſtas, libens quoque & ſiclos Chaldaicis inſcriptos admittam literis. Nullos tamen hactenus vidi quos genuinos eſſe audeant ſpondere antiquarii. Ponamus tamen reperiri, quomodo quæſo conficient, illos ante captivitatem Babylonicam eſſe conflatos, quemadmodum iſti alii Samariticis ſeu potius Syriacis inſcripti literis, qui paſſim occurrunt, quique ſoli certiſſimam oſtendunt antiquitatem? Hoc tamen illis erat oſtendendum, ſi inficetum iſtud ſuum de ſacro & profano alphabeto commentum

tum aliqua velint ratione ſtabilire. Sed & quomodo evincent iſtos ſolos ſacris eſſe ſignatos literis; alios autem profanis? Cum in Chaldæa viventes Chaldaicis, inter Syros vero Syriacis ſeu Cananæis uſi ſint literis veteres Hebræi: dicant cauſam ſi poſſint, quare alter character ſanctior ſit altero? Sed video quid ſibi velint miſeri, libenter nempe obtineant ut libri ſacri, nec Chaldaicis, nec Syriacis ſint deſcripti literis, neque enim Deum uti characteribus gentium, ſed peculiares & ſolis uſitatas cœlitibus Moyſi tradidiſſe literas. Verum a talibus libens memet ipſe abſtineo. Reſtat ut & Evangelia Græcis eſſe negent conſcripta literis.

Cap. XVI.

De Iudæorum Grammatica, & de Iudæis Helleniſtis.

Hæc de literis, punctis & apicibus dicta ſufficiant. Supereſt ut de tota

tota Grammatica nonnihil dicamus. Quamvis in ea excolenda jam per tot ſecula Rabbinorum præcipui omnem ſuam poſuerint & pene exhauſerint diligentiam: ut tamen cognoſcamus, quam futilis & nullius pene pretii totus iſte ſit labor, ſufficit mutas & laceras linguæ Hebraicæ expendiſſe reliquias. Si Græcæ & Latinæ linguæ eadem quæ Hebraicæ eſſet conditio, nec quidquam præter Homeri & Virgilii ſcripta vocalibus deſtituta ad manus noſtras perveniſſet, cogitemus quæſo quam bella ſit futura, ea, quæ ex illorum operibus conſtrui poſſit Grammatica. Aliquanto melius ſucceſſiſſet iſte labor, ſi quo tempore ſuam iſti magiſtri condidere Grammaticam, conſulere potuiſſent tetrapla & hexapla Origenis; unde, ſi non veram, at ſaltem meliorem & genuinam magis haurire potuiſſent Hebraicæ linguæ pronuntiationem: nunc vero quam pravas & perverſas pleriſque vocabulis aptarint vocales, vel e

propriis

propriis ſatis colligitur nominibus, quæ in Evangeliis & in veterum Judæorum paſſim occurrunt monumentis, ut neceſſe ſit, aut ineptiſſime & nullo judicio hodierna eſſe appoſita puncta, aut Chriſtum & Apoſtolos, omneſque adeo veteres Judæos prophetarum & proavorum ignoraſſe nomina. Nec in propriis tantum nominibus, ſed & in cæteris vocibus, quantum a veteri ſcribendi ratione recentiores receſſerint Judæi, manifeſtum ſatis fiet, ſi quis in patrum ſcriptis reliquias conſulat Hebraiſmi. Minime itaque probo factum Eraſmi & aliorum qui opera Hieronymi ediderunt, quod invitis antiquis libris veterem expunxerint lectionem, depromtam ex tetraplis & hexaplis Origenis, Hebraicaſque repoſuerint voces, animatas vocalibus Maſorethicis, plurimumque ab antiquis diſcrepantes.

Hæc cum ita ſeſe habeant, quis non libenter vel ipſis credat Judæis, agno-

ſcentibus aut nullam, aut certe minimam Hebraicæ linguæ ſeſe habere cognitionem, cum perierint vocales, & temere ſuſceptus ſit totus ille qui circa commentitia puncta verſatur labor. Et ſane quî fieri aliter poſſit cum vetuſtiores Judæi nullas ſibi conſtruxerint Grammaticas, aut ullam inſtaurandæ vel conſervandæ linguæ curam habuerint, ac ne Hieronymi quidem ætate ullus, præter ſacros, liber Hebraicus exſtiterit? Græce omnes ſcripſere, adeoque ipſæ quoque δευτερώσεις ſeu traditiones, Græco ab illis concinnatæ fuere ſermone. Primus liber Hebraice conſcriptus fuit Miſna, idque tempore Juſtiniani, aut non multum poſtea, cujus rei cauſam fuiſſe exiſtimo, quod cum hujus imperatoris edicto cautum eſſet ne Judæi in ſynagogis legerent δευτερώσεις, ſeu librum traditionum, illi ut edictum eluderent, ſcriptum hoc in Hebræum converterint ſermonem. Miſnam ſubſecutum eſt Thalmud Babylonicum,

quod

quod incœptum anno Chriſti DCLV. abſolutum vero anno DCCXXVI. Sed & Hieroſolymitanum Thalmud eodem tempore ſcriptum fuiſſe videtur, ſecutaq; eſt mox ingens Rabbinorum turba, qui non ceſſavere exinde uſque ad hoc noſtrum ſeculum, Rabbinico, id eſt ſpurio Hebræo ſermone infinita condere volumina. Cum itaque ab eo tempore, ex quo Judæi Græcorum & Romanorum ſubiere jugum, uſque ad tempora Juſtiniani nullus liber Hebraice fuerit ſcriptus, aut ſiqui ſcripti fuerint, illi omnino perierint, quod tantundem eſt ac ſi non ſcripti fuiſſent, clarum ſatis fit, quid de hodiernis ſentiendum ſit Grammaticis, utpote quæ nullo alio, niſi oralium, ut loquuntur, traditionum, nitantur fundamento. Nam certe puncta ſeu vocales non fuiſſe adſcriptas, ſed per oralem tantum traditionem propagatas, fatentur antiquiores Rabbini, & ipſe quoque maximæ inter Judæos auctoritatis liber,

 qui

qui dicitur Cozri. At vero iidem Rabbini fatentur quoque omnes fere orales periiſſe traditiones, periiſſe vocales, & codicem Hebræum factum eſſe mutum. Iſtæc vero quis componat? Sed vero ſic ſentientes Judæos increpant Chriſtiani nonnulli, & vel ipſis invitis, veram linguæ Hebraicæ pronuntiationem Rabbinorum linguis & faucibus Deum alligaſſe contendunt. Verum ſic ſentientes ipſorum Rabbinorum curæ & cuſtodiæ libens committo.

Quod autem putant demum poſt inventionem punctorum primas prodiiſſe Grammaticas, id omnino aliter ſe habere exiſtimo. Eſt enim veriſimile Grammaticæ conſtructionem præceſſiſſe tempus quo Judæi Hebraice ſcribere cœperunt. Quamvis autem ante Miſna nullus liber alicujus auctoritatis in lucem prodierit, apud Alexandrinos tamen & Tiberienſes erant ſcholæ linguæ Hebraicæ, & multi Judæi Hebraice loquebantur. Quod

utique

utique illo tempore, poſtquam nem-pe perierat lingua Hebræa, ſine ali-qua Grammaticæ ſcientia fieri vix po-tuit. Nulla quidem tum erant pun-cta, non tamen deerant vocales, illæ quippe ſeorſim notabantur, in iis pa-ginis, ubi Hebræa Græcis exprime-bantur literis. Vetuſtioribus vero Judæis nullas fuiſſe Grammaticas, omnino probabile eſt. Si quæ enim exſtitiſſent, felicius proculdubio ver-ſati fuiſſent in explicandis & eruendis etymis nominum propriorum, nec co-nati fuiſſent exponere ipſas quoque vocabulorum terminationes, quod factum fuiſſe paſſim videre eſt in libel-lis Hieronymi de explicatione nomi-num Hebraicorum. A Judæis concin-natos fuiſſe iſtos libellos extra du-bium eſt. In multis etiamnum Biblio-thecis Græce ſuperſunt, & conſtat Ori-genem eos ſuis inſeruiſſe operibus. In Lexico necdum edito, quod Cyrillo tribuitur, ad calcem ſubjunguntur iſtæ Hebraicæ expoſitiones. Attamen

Lexicon iſtud non eſt Cyrilli, ſed Origenis, ſeu potius Judæorum, a quibus Origenes accepit. In veteri meo libro, eraſo Origenis nomine, Cyrillo adſcribitur, quod ipſum quoque in aliis factum fuiſſe obſervavimus exemplaribus. Et ſane neſcio quo fato contigerit ut tam multa Origenis opera, præpoſtero tanti viri odio, attributa ſint Cyrillo, homini neque doctrina, neque probitate, alteri comparando. Porro Hieronymus ſcriptum hoc de nominibus Hebraicis Philoni adſignat. Id, ſi verum ſit, non tamen exinde ſequitur, illum Hebraice neſciviſſe, niſi exiſtimemus Varronem & Platonem, quod & ipſi non feliciter etyma explicuerint, ideo etiam Latine & Græce ignoraſſe. Quamdiu linguæ florent, non ſolent Grammaticæ fieri. Licet vero Philonis ſeculo ceſſaret linguæ Hebrææ uſus, major tamen illius, quam noſtra ætate linguæ hujus ſupererat cognitio. Sed neſcio, qua ratione

tione fiat, ut complures viri ... Philonem & Joſephum & pleroſque Judæos, qui Græce loquerentur aut ſcriberent, Helleniſtas vocent; vocem eam accipientes de iis qui Græce quidem, minus autem Hebraice ſcirent. Plurimum certe falluntur qui ſic exiſtimant. Ελληνίζειν non tantum eſt Græcorum linguam imitari, ſed & partes Græcorum ſequi, ut Ρωμαΐζειν, Περσίζειν, Μηδίζειν, Αντιγονίζειν imitari mores & ritus, aut ſtare a partibus Romanorum, Perſarum, Medorum, & Antigoni, & illis quomodocunque favere. Conſtat enim Judæos bifariam fuiſſe diviſos. Qui inſtitutis & ritibus favebant patriis, illi inique ferebant jugum Græcorum & Romanorum, & inviti vectigal pendebant, parati etiam arma pro publica ſumere libertate, neminemque alienigenam dominum agnoſcere. Tales fuere Judas Gaulonita, Theudas, & illi qui zelotæ dicebantur, compluresque alii, qui veri & γνήσιοι volebant videri Judæi, nec vole-

Digitized by Google

[n]olebant Cæſarem vocare dominum, ſoli Deo hanc appellationem reſervantes. At vero illi qui pacatiore eſſent animo, & ſine cunctatione vectigal pendebant, monerentque jugum a Deo impoſitum æquo eſſe ferendum animo, iſti dicebantur Græcorum partes ſequi, ac propterea Helleniſtæ ac φιλέλληνες vocabantur. Tales quoque erant præcipue publicani & quicunque alii Græcis aut Romanis quocunque loco aut officio inſervirent magiſtratibus. Peccant itaque Hieronymus & qui illum ſequuntur viri docti, cum reprehendunt Tertullianum, quod in libro de Pudicitia ſcripſerit, nullos inter Judæos fuiſſe Publicanos, perſuaſus loco Deuteronomii de quo ante egimus; *Non erit vectigal pendens in filiis Iſrael.* Quamvis enim & Matthæus Apoſtolus, & Zacchæus, & alii Publicani fuerint, id tamen nihil ad rem facit: cum enim Judæi Romanis eſſent obnoxii, utique a Romanis conſtituebantur Publicani;

blicani ; & pro illis, non autem pro Judæis colligebant vectigal, ut mirum non ſit exoſos aliis Judæis fuiſſe Publicanos, ac gentilibus & peccatoribus annumeratos. Licet autem magna illorum pars Græci aut Romani eſſe potuerint, verum tamen eſt id quod Tertullianus ſubjungit, aliquos quoque e Judæis potuiſſe eſſe Publicanos, uti nempe illi quos diximus. Ut Alexandriæ, ita quoque Hieroſolymis poteſtas exigendi tributa & vectigalia redimebatur a plus offerentibus: nec ſemper erant Græci aut Romani qui colligebant vectigal, ſed ut nunc quoque fieri ſolet, ex illis ipſis, quæ vectigal pendebant, eligebantur gentibus. Plurimum itaque peccant, qui putant Helleniſtas dictos, qui Græce loquerentur, & Hebraice neſcirent. Nam certe hac ratione ſequeretur Chriſtum Hebraicæ linguæ fuiſſe imperitum, utpote qui fuerit Helleniſta cum jubet, ut Cæſari detur id quod eſt Cæſaris. In Actibus Apoſto-

 lorum

[..]iorum ubi ſit mentio de viduis Helleniſtarum, id intelligendum de illis, quarum mariti in officio ſeu ſtipendio fuiſſent Romanorum. Ut vero non eadem erat ratio eorum qui ſinceri volebant videri Hebræi, ita quoque diverſi erant gradus Helleniſmi & Helleniſtarum. Qui pro veris habebantur Hebræis, illi abſtinebant ab omni gentilium ſodalitio, & militiam detrectabant, quod ſibi licitum non eſſe crederent Sabbato iter facere, arma geſtare, & iiſdem quibus gentiles cibis uti. Horum aliquot exempla habemus in decretis apud Joſephum, lib. XIV. in quibus immunitas a militia Judæis conceditur. Alii militabant quidem cum Græcis & Romanis, ſed tamen quoad fieri poterat, mores & ritus patrios obſervabant, quorum aliquot exempla habemus apud eundem Joſephum & alios. Supremus vero & præcipuus gradus Helleniſmi erat, quando neglectis patriis ritibus, toti in mores & religionem Gentilium

lium concederent. Tales erant illi qui apud Joſephum, lib. XII. cap. VI. Antiochum accedunt, paratos ſe eſſe dicentes relictis patriis inſtitutis & legibus, religionem regis & Græcanicos ſequi mores, adducentes ſibi præputia, ut Græcis viderentur ſimiles. Iſtiuſmodi in lib. II. Machab. cap. IV. dicuntur ſub petaſum cogi, ὑπὸ πέτασον ἄγεσθαι, quia petaſus Macedonicus imponebatur iis qui militiæ nomen darent. Talis vero habitus ſummus erat gradus Helleniſmi, unde ibidem dicitur ἀκμὴ Ἑλληνισμοῦ. Fuſius aliquando hæc ſumus proſecuti, nequis imposterum Helleniſtis Judæis peculiarem linguam aut dialectum affingat. Recte itaque vir magnus in duobus quos de lingua Helleniſtica conſcripſit libris, linguam eam explodit, peccat tamen in eo, quod Helleniſmum ad ſolum referat ſermonem.

Licet infinita ſint ea quæ de futilitate hodiernæ Grammaticæ Hebrææ & commentitiis Judæorum punctis dici

 dici

dici poſſint, hæc ipſa tamen, quantumvis pauca, ſufficere poſſint, ut tandem aliquando reſipiſcant Chriſtiani, & ſuam agnoſcant imprudentiam, cum acrius & animoſius in adſtruenda utriuſque commenti veritate, quam ipſimet depugnent Judæi. Ad probandam punctorum antiquitatem, ne ipſo quidem dubitant abuti Chriſti teſtimonio, cum dicit unum iota aut unum apicem non periturum. Oſtendant viri boni κεραίαν notare punctum. Credant Galeno, credant omnibus Græcis grammaticis, cum affirmant vocem hanc ſignificare virgulam rectam aut partem literæ, ut cum dicunt A duas habere κεραίας, N tres, M vero quatuor, & ſic in cæteris. Itaque cum Servator noſter unum iota vel unum nominat apicem, id non de Joth Hebræo, quod minimum duos, aut Samaritico, quod complures continet apices, ſed de Græcorum intelligendum eſt iota. Verum neſcio qua ratione factum ſit, ut hoc noſtro

ſeculo

ſeculo plerique fere docti Chriſtum & Apoſtolos Hebraice ſemper locutos fuiſſe exiſtiment, non autem Græce, quia nempe ſanctior Hebræa ipſis videatur lingua, ac ſi in ſono & criſpatione linguæ ſita ſit ſermonis ſanctimonia, ſanctiuſque locuti ſint olim Cananæi, quorum linguam amplexi ſunt veteres Hebræi, quam vel Paulus vel Evangeliſtæ. Nullis profecto vel argumentis vel teſtimoniis nititur hæc opinio. Ubicunque jam ab Alexandri magni temporibus Græci fuere domini, ibi etiam Græca prævaluit lingua, & abſurdum eſt unam excipere Judæam, cum & Joſephus & Machabæorum libri ſatis teſtentur, quam prompti ſub Græcis regibus fuerint Judæi, in aſſciſcendis Græcorum moribus, adeo ut major pars Græci quam Judæi videri maluerint. Linguam Græcam, id eſt, linguam dominantium, etiam illi qui Græcos oderant, ſi intelligi & rebus ſuis vellent conſulere, addiſcere cogebantur. Ut in Ægypto, Aſia, & re-

& reliqua Syria; ita quoque in Judæa, nulla præter Græcam audiebatur lingua, in urbibus præſertim oppidiſque. Soli illi qui rure & in pagis verſabantur, aut denique vilis popellus dialecto utebantur vernacula, id eſt, Syriaca, & illa quoque ſeculorum lapſu plurimum immutata & facta ſemigræca. Ne in Hieroſolymitanis quidem Synagogis alia præter Græcam aut Syriacam vernaculam perſonabat lingua. Quod ſi Hebræa prælegeretur Scriptura, accedebat interpretatio Græca, a ſolis quippe doctis intelligebatur vetus Hebraica lingua. Quamobrem ſi tuto cum Judæis congredi velimus, abroganda ſunt puncta, quæ & Elias Levita & ſagaciores Judæi novitia eſſe fatentur, & explodenda ſpuria iſta & ab antiqua plurimum diſcrepans Grammatica, quod eo facilius licebit, quod & ipſi quoque Judæorum magiſtri admittant, nullam aut admodum exiguam ante Rabbi Jehudam habuiſſe ſe Grammaticæ

ſcien-

Digitized by Google

ſcientiam: relinquendæ denique omnes novæ verſiones, & firmiter adhærendum verſioni LXX virorum, quam & Chriſtus & Apoſtoli & omnes antiqui agnovere Judæi; illi nobis exemplo ſint, ut & nos quoque illam ampleɛtamur. Quod ſi verſionem hanc non admittant Judæi, oſtendendum eos nullum habere fidei & religionis ſuæ fundamentum, ſi necdum advenerit Meſſias: & ſi quis ſub hoc nomine comparuerit, illum non poſſe eſſe verum Meſſiam, utpote cujus tempus jam præterierit: at vero Chriſtianos, qui huic verſioni acquieſcunt, & non hodiernis, ſed antiquis credunt Judæis, & Chriſtum prædicto a Daniele & omnibus Prophetis tempore advenisſe ſtatuunt, illos optimum & firmiſſimum religionis ſuæ habere argumentum. Auferantur modo Judæis novitia puncta & novitia Grammatica, inermes erunt, & nulli homines ad veritatem facilius poterunt compelli. Solis his futilibus armis

mis confiſi, incautos eludunt Chriſtianos, quorum eſt culpa ut hoc tempore aliqui in mundo reperiantur Judæi. Qua enim ratione Jacobi morientis vaticinium & Danielis hebdomades conſtare poſſint, ſi necdum advenerit Chriſtus? Quid demum de tota fiet ſacra Scriptura, ſi permittamus, ut hoc demum tempore, ex novitiis punctis, & ſpuria Rabbinorum Grammatica, novæ interpretationes, & novi & inauditi producantur ſenſus ad placitum Judæorum, religionis noſtræ hoſtium, & vel propria confeſſione ignarorum linguæ Hebrææ? Eſto ut in his expoſitionibus aliqua occurrant, quæ, permittentibus & ſimul ridentibus Judæis, Chriſtiani ſibi favere exiſtiment; ſed quis gentilis aut denique Chriſtianus acquieſcat interpretationibus factis poſtquam impletæ ſunt prophetiæ, & quando verba aptantur eventibus? Si rectam inſiſtere viam & adverſarios obruere velimus, relinquendæ ſunt prophetiæ

eo

Digitized by Google

eo ſenſu, quo acceptæ fuerunt antequam res implerentur. Hoc ſi fiat, ne quidem quod hiſcant ſupererit Judæis. Deſinant itaque tandem aliquando incauti & imprudentes Chriſtiani futilibus iſtis Rabbinorum commentis majorem quam ipſi Judæi fidem tribuere, & ſciant totum iſtum laborem, qui punctis & accentibus Hebraicis impenditur, æque vanum eſſe, ac ſit ſtudium eorum, qui circa hodiernos Græcæ linguæ verſantur accentus, imo etiam vanius; licet enim utrique hac ratione corrumpant & pervertant veterem pronuntiationem, minor tamen eſt culpa eorum, qui in lingua Græca id ſibi licitum eſſe exiſtimant. Cum enim omnes in hac ſuperſint vocales, error tantum fit in Syllabarum quantitate. At vero cum in lingua Hebræa perierint etiam vocales, non tantum in Proſodia, ſed & in literis, & in ſenſibus peccatur.

A D

Digitized by Google

AD
JUDÆOS.

Ad vos nunc me converto, O Judæi, gens olim Deo dilecta ſupra omnes gentes; nunc non Deo tantum, ſed & omnibus pene inviſa hominibus. Iniquas veſtras fortunas & calamitates, non vos tantum, ſed & illi ipſi qui vos oderunt, deplorant. Sexdecim jam effluxere ſecula, ex quo in perpetuo exilio & captivitate diſperſi vivitis, nec finis aut requies veſtræ erit futura miſeriæ, antequam veniat ille, quem fruſtra hactenus expectatis Meſſias. Obſtare veſtra dicitis peccata, quo minus ille palam ſe vobis videndum exhibeat; & natum quidem præ-

prædicto a Prophetis tempore ante complura ſecula, ſed clam ſe tenere, & inter leproſos ad portas urbis Romæ, aut etiam alibi, ignotum deliteſcere: verum tantane oculos veſtros inceſſit cæcitas, ut quem omnes gentes & totus pene agnovit mundus, vos ſoli non videatis? Reducite velum quo veſtri obnubilantur oculi, & nolite Meſſiam alibi quam in Evangeliis quærere. Iis ſi credideritis, jam ſtatim rex & dux veſter aderit, jam reædificabitur Urbs Sancta, & totus mundus fiet Jeroſolyma; jam quoque omnia quæ prædixere Prophetæ contingent: denique qui nunc eſtis hominum contemtiſſimi, iidem forſan primi & præcipui eritis mortalium. Sed exſpectatis adventum Meſſiæ glorioſum; atqui regnum ejus

glorioſum

glorioſum non videbitis, niſi prius crediderítis in iſtud quod præceſſit regnum, quando nempe in ſtatu humilitatis mortalibus adparuit. Nolite ergo veſtram & ſimul noſtram morari felicitatem, & efficere ut veſtra diutius culpa differatur regnum Dei & Chriſti, idemque pacis & juſtitiæ regnum, quod ut adveniat precibus noſtris utrique quotidie flagitamus. Quapropter incubantem jamdudum pectoribus veſtris excutite veternum, & ſi velitis tam glorioſi regni eſſe participes, neglectis aliis a quibus jam toties fruſtrati & decepti eſtis, verum agnoſcite Meſſiam, regem pacificum, regem ſervatorem gentium, utinam & veſtrum. Si Prophetis creditis veſtris, æquum eſt ut huic quoque credatis. Quod ſi eum

noli-

Digitized by Google

nolitis admittere, neceſſum eſt ut falſa eſſe ſtatuatis pleraque Prophetarum de Meſſia vaticinia & teſtimonia, utpote qui prædicto & definito non advenerit tempore. Vos itaque rogo & obteſtor, ut veſtras conſulatis Scripturas, ſed ea lege & conditione, ut neglectis verſionibus & expoſitionibus, quas magiſtri veſtri ſero induxerunt, eos tantum admittatis ſenſus, quos ſuperſtite etiamnum lingua Hebræa LXX. tradiderunt interpretes, quoſque ſolos omnes approbarunt veſtri majores, quique ſoli in omnibus admiſſi fuerunt ſynagogis, non tantum quamdiu fuere Jeroſolyma, ſed & toto quoque ſeculo poſtea. Hæc ſi conceſſeritis, quæ ſane æqua ſunt ut concedatis, jam libens veſtro permittam judicio, ut judicetis num fieri poſ-

ſit,

ſit, ut ſacrorum librorum conſtet veritas, ſi necdum advenerit Meſſias. Nolite itaque iſtis quæ exiſtimatis imputare peccatis, quod rex veſter necdum vobis adſit; illis enim quibus omnes obnoxii ſumus peccatis, abunde veſtris videri poſſitis ſatisfeciſſe calamitatibus: uno hoc non ſatisfacitis, quod regem, quem univerſus pene agnoſcit orbis, necdum adveniſſe credatis; & ſecundum expectetis adventum, antequam agnoſcatis priorem. Recognoſcite ergo regem veſtrum, & putate illum amore & caritate gentis veſtræ, alterum ſuum differre adventum, ut longius reſipiſcendi vobis indulgeat ſpatium; cum ſit neceſſe ut glorioſum ejus adventum veſtra pænitentia & veſtra præcedat converſio. Faxit Deus

ut

ut quæ vos excæcat, tandem aliquando recedat, vel auferatur nebula: & ut eodem Sacrarum Scripturarum imbuti intellectu, eademque fide conjuncti, eadem quoque Evangelia & eundem recognoſcamus Meſſiam.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

ISAACI VOSSII

AD

OBJECTIONES

Nuperæ Criticæ Sacræ

RESPONSIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

ISAACI VOSSII
RESPONSIO
AD
OBJECTA
Nuperæ Criticæ Sacræ.

PRodiit non ita pridem liber P. Simonii ordinis congregationis Oratorii, continens criticas in vetus Teſtamentum diſceptationes. Avide totum hoc percurri ſcriptum, placuitque mihi inprimis, quod cum non multum hodiernis, plurimum tamen primis tribuat interpretibus. Sed & quod Capelli laudet obſervationes, & Hieronymum ſæpe adfirmet non recte a priſcis Latinis receſſiſſe verſionibus, & hoc quoque placet: plus etiamnum placiturus, ſi nuſquam eum recte ab antiquis dixiſſet receſſiſ-

interpretibus. Diligentiam quoque ejus, ſeu patientiam potius, in evolvendis Rabbinorum ſcriptis laudo & admiror. Verum quod recentium Rabbinorum expoſitionibus, & eorundem traditionibus ſolo auditu propagatis, aliquid ſolidi ſubeſſe exiſtimat, & quidem tantum, ut eorum commenta ſæpe non dubitet LXX. interpretum præponere verſioni; in eo nec me, nec quemquam, ut opinor, cordatum conſentientem habebit. Quę ſolo auditu propagantur traditiones, raro ſolent ad duo vel tria perſtare ſecula. Si quis omnium gentium percurrat annales, ne unum quidem inveniet exemplum quo probari poſſit, rei alicujus memoriam inter mortales per plura ſecula integram fuiſſe conſervatam abſque literarum beneficio. Sine illis nec Alexandri nec Cæſaris ſupereſſet nomen, & ne quidem quod mentiantur habituri ſint homines. Quapropter omnes iſtæ orales, ut vocantur, traditiones merito a pruden-

tioribus

Digitized by Google

tioribus exploduntur. Et tamen, ſi quis totius ſcopum ſpectet operis, facile deprehendet, ſolis iſtis Judaicis P. Simonium permotum fuiſſe traditionibus, ut novam inſtituendam exiſtimet eſſe verſionem, quæ ſenſus Scripturæ Hebraicæ ad unguem referat; ac ſi illa quam plerique antiquiores Hebræi, quamque & Chriſtus & Apoſtoli & omnes antiquæ Chriſtianæ approbarunt Eccleſiæ, erronea & ſpuria ſit verſio: & nunc demum poſt elapſos pene bis mille annos, ſenſus Scripturæ ſit eruendus ex codice muto, quem nec legere, nedum intelligere quiſquam ſciat; utpote trunco media ſui parte, nec aliis quam quas Chriſtianæ fidei inimici appoſuere, inſtructo vocalibus. Sed vero in me ſic ſentientem, acriter in præfatione operis, & alibi, inſurgit vir doctus; & cum mediam dicat viam veritatis, me ad extrema diſcedere pertendit, utpote nimis addictum LXX interpretibus, & in Hebræos injurioſum

Digitized by Google

codices. Ego vero ſic hoc telum retorqueo, neminem hoc tempore de codicibus Hebræis recte ſentire, niſi qui de verſione LXX. interpretum recte ſentiat, cum ex utriuſque ſcripti conſonantia emergat veritas. Tollantur vocales & traditiones Rabbinicæ, & admittantur LXX. interpretes, ſine mora manifeſta fiet hæc convenientia. Quod ſi tamen illa in quibuſdam locis ne ſic quidem appareat, vel vitio exemplarium, vel noſtræ id ipſum tribuamus inſcitiæ. Neceſſe eſt vero ut hæc admittat vir doctus, utpote qui plurimos agnoſcat errores tam in Hebræis, quam Græcis exemplaribus commiſſos & propagatos culpa fuiſſe librariorum. Idem præterea non diffitetur incertam vocum Hebraicarum expoſitionem propter defectum vocalium, indeque factum ut Rabbini codices Hebræos LXXII. facies habere affirment. Viderit itaque & ipſe, & quicunque ſic ſentiunt, quibus potius ſit fidendum interpretibus;

bus; an LXX. qui unum & ſimplicem reddidere ſenſum; an vero Rabbinis, qui verbis Scripturæ LXXII. tribuunt ſenſus, ac ſi conſtare poſſit veritas, ubi adeo eſt multiplex ſenſus.

Sed vero quandoquidem totus controverſiæ ſtatus verſatur circa LXX. interpretes, & planum ſit, ſi illi admittantur, ceſſare omnem diſputationem; non erit ab inſtituto alienum, ſi argumenta, quibus ad elevandam horum interpretum verſionem utitur vir doctus, breviter perpendamus.

Cum itaque Hieronymum adducit, ut interpretes hos, non Prophetas, ſed tantum interpretes fuiſſe oſtendat, fruſtra eſt omnino. Si enim Scripturas recte ſunt interpretati, utique fuere Prophetæ, teſte non Apoſtolo tantum I. Cor. XIV. ubi omnem S. literarum interpretationem vocat prophetiam, ſed & ipſo Chriſto poſtremo Lucæ, ubi diſcipulis donum confert intelligendi Scripturas. Sic Philo, ſic omnes antiquiores ſenſerunt Judæi,

um Propheta idem illis ſit, quod interpres; & προφητεύειν, interpretari. Nec aliter locuti ſunt Græci & Latini, cum μάντιν, quodque exinde factum eſt *vatem*, ſimiliter accipiunt. Nugantur enim Grammatici quando a furore id vocabulum arceſſunt, cum manifeſte factum ſit a μανύειν id eſt μηνύειν. Recte itaque Feſtus Prophetas dicit vocatos fuiſſe ab antiquis interpretes Oraculorum; ut non audiendus ſit Hieronymus, cum ſcribit aliud eſſe Prophetam, aliud interpretem, in quo manifeſte contradicit Apoſtolo, qui pluribus in locis προφητεύειν ſumſit pro interpretari. Sed & Plato in Timæo, & alibi, Prophetas dici quoſcunque Oraculorum judices, & cujuſcunque veritatis teſtes, manifeſte declarat. Nec apud Græcos tantum, ſed & Ægyptios, ſomniorum, furtorum & ſimilium, vel interpretes, vel indices, appellatos fuiſſe Prophetas, infinitis conſtat teſtimoniis. Quod ſi quis Ethnicorum non admittat ſuffragia,

Digitized by Google

fragia, ſaltem is veterum Judæorum, Evangeliſtarum, & Apoſtolorum acquieſcat auctoritati, cum paſſim in S. literis vocabulum hoc ſacerdotibus & ſacrorum tribuatur antiſtitibus. Non illi tantum qui futura prædicerent, ſed & qui præterita & præſentia explicarent aut docerent, Prophetæ dicebantur: Itaque & Adamus, quod conjugem ſuam ex ſuis formatam eſſe divinaret oſſibus, accenſetur Prophetis, & Chriſtus in Evangeliis jubetur προφητεύειν a quo vapularit. Quin & Epimenidem Cretenſium Prophetam vocat Apoſtolus, & Caiaphas quod illius anni, quo paſſus eſt Chriſtus, pontificatum geſſerit, Propheta fuiſſe dicitur. Cum itaque tam late Prophetarum & prophetiæ etiam apud Hebræos patuerit appellatio, non admittendi ſunt illi, qui LXX. interpretes Prophetas fuiſſe negant, utpote præcipuos populi Judaici ſacerdotes, & non præteritarum tantum, ſed & futurarum rerum interpretes. Fruſtra

cit Hieronymus, cum Epimenidem ironice ab Apoſtolo Prophetam vocari ſcribit. Sed & nugivendi & figmentorum prodigi Rabbini, & qui illos ſequuntur Chriſtiani, ridiculi ſunt, cum Prophetarum & prophetiarum neſcio quos comminiſcuntur gradus, ac ſi illis conceſſum & revelatum eſſet S. Spiritus collatam unicuique Prophetæ gratiam funiculo metiri, & tanquam ad ſtateram expendere. Etiam impiis idolorum cultoribus donum prophetiæ ſæpe contulit Deus, & ſi Rabbinorum & Rabbiniſtarum velimus ſequi ineptias, major erit cenſenda Balaami, & Magorum qui primi Chriſtum natum agnoverunt & adorarunt, quam vel Moyſis, vel cujuſcunque alterius Prophetarum ſanctimonia.

Jam vero cum ſcribit Chriſtum non ideo eſſe ſecutum verſionem Græcam quod ea veritati eſſet conſentanea, ſed quod vulgo eſſet recepta, de eo cum ſæpius diximus, opus non eſt ut

plura

Digitized by Google

plura addamus. Mirum quoque quam Chriſtiano perſuaſerit id quod mox ſubjungit, Stephanum protomartyrem non Græco aut plebeo Syriaco, ſed Hebraico ſermone ultimam ſuam abſolviſſe concionem, alioſque, quam quos Evangeliſta poſuerit, expreſſiſſe ſenſus. An ergo plebs tempore Apoſtolorum gnara veteris linguæ Hebrææ? An mentitus Evangeliſta? Quid demum integrum in Evangeliis ſupererit, ſi iſtiuſmodi admittamus commenta?

Cum vero Ariſtæi de LXX. interpretibus hiſtoriam fabellam vocat Judaicam, per me licet ut ſuo fruatur judicio, aliiſque errantibus comitem ſe aggreget. Si quæ adducit argumenta, ad evertendam Philonis, Joſephi, omniumque veterum Judæorum auctoritatem ſufficere exiſtimet; nihil eſt quod ipſi non feliciter ſuccedat, nunquam gravem habituro adverſarium, ſi ſecum tantum litiget, & fabuloſum dixerit, quidquid ſuis

non convenit rationibus. Quis non miretur argumentum quo adſtruere conatur Ariſtæi ſcriptum ideo eſſe commentitium, quod Judæis ſemper ſolemne fuerit fingere & ſcribere incredibilia, ac ſi non longe magis ſint incredibilia, quæ Moyſis & Prophetarum continentur ſcriptis? Sed & quis concoquere poſſit, id quod confidenter non uno affirmat loco, Ariſtobulum laudatum Origeni, & cujus tam præclara & prolixa apud Euſebium ſuperſunt fragmenta, ideo inter ſpurios & ſuppoſititios eſſe referendum ſcriptores, quod idem quod Ariſtæus prodiderit, libros nempe Moyſis Græce fuiſſe converſos, antequam a LXX. verterentur interpretibus? Argumentum hoc ſi valeat, jam quoque & Philo & Joſephus ſpurii erunt ſcriptores, utpote qui & ipſi Ariſtæum ſequuntur. Dicit Ariſtæum hac in parte ſibi contradicere. Hoc vero ut quis intelligat, pulchram addit rationem, nempe quod verſio iſta

quæ

Digitized by Google

quæ fuerit antiquior LXX-virali, ſit incognita, ideoque fabuloſa. Sed hac ratione pro fabuloſis etiam habendi ſunt plerique illi libri, quorum in S. Scripturis fit mentio, ſiquidem nec iſtos vidit P. Simonius. Verum ut aliquanto fortius premamus P. Simonium, velim ſignificet unde ſuam de regibus Judæorum hauſerit hiſtoriam Demetrius Phalereus, ſi hujus ætate neutra S. literarum extiterit verſio, neque illa LXX. interpretum, nec altera iſta antiquior? Cum ſcriptum hoc Demetrii viderint non tantum Clemens & Euſebius, ſed & ipſe quoque Joſephus, qui id laudat, proximeque eum veritatem attigiſſe teſtatur; alterutrum admittamus neceſſe eſt, aut pleroſque S. Scripturæ libros verſos a LXX. fuiſſe interpretibus, aut aliam antiquiorem extitiſſe verſionem, quam Phalereus iſte ſecutus ſit Demetrius. Cum neutrum admittat Simonius, neceſſe eſt, ut & hoc quoque Demetrii ſcriptum pro ſpurio habeatur, aut ut men-

Digitized by Google

[...]titus ſit Joſephus. Cum utrumque perquam ſit abſurdum, ſupereſt ut vera eſſe credamus, quæ & Ariſtæus & Ariſtobulus & Joſephus de antiquiore iſthac S. librorum ſcripſerunt interpretatione, quæ tamen minus exacte fuit expreſſa, ac fuerit ea quæ juſſu & impenſis facta ſit Ptolemæi, Ἀμελέστερον δὲ καὶ οὐχ ὡς ὑπάρχει σεσήμανται καθὼς ὑπὸ τῶν εἰδότων προσαναφέρεται, προνοίας γὰρ βασιλικῆς οὐ τέτυχε· ſic Ariſtæus, ſic quoque Joſephus, niſi quod pro ὑπάρχει habeat ἔχει, quod idem notat. Quis non miretur hoc demum ſeculo reperiri homines, qui falſa eſſe pertendant, quæ tot & tantis fulciantur teſtibus, quique vel interfuere, vel ſaltem proximi iis, quibus hæc facta ſunt, vixere temporibus? Siquis quærat utram verſionem Demetrius iſte expreſſerit Phalereus, ſine hæſitatione reſpondeo, proculdubio illum ſecutum fuiſſe LXX. interpretum verſionem, utpote magis accuratam. Nam & hiſtoricos & propheticos libros

bros a LXX. interpretibus Græce fuiſſe redditos, nunc non dubitamus, licet olim dubitaverimus. Ecquid enim clarius teſtimonio Ariſtobuli, cum dicit τὰ διὰ τῦ νόμυ πάντα accurante Phalereo Græce fuiſſe reddita? Ipſum hoc patet ex præfatione Syracidæ. Quod autem attinet locum Joſephi in præfatione Antiquitatum, qui & olim Hieronymum, & nunc quamplurimos fefellit, longe is aliter, ac vulgo fiat, eſt accipiendus. Ut enim Ariſtobulus & cæteri cum Joſepho conveniant, & ut Joſephus ipſe ſibi conſtet, omnino neceſſe eſt, Joſephum, cum dicit LXX interpretes non univerſam Judaicæ gentis hiſtoriam Græce reddidiſſe, ſed ſolum τὰ τῦ νόμυ, ita accipi debere, ut τὰ τῦ νόμυ, vel, ut habet Ariſtobulus, τὰ διὰ τῦ νόμυ πάντα, de omnibus propheticis intelligatur ſcriptis, cum & in Evangeliis νόμυ vocabulo omnes veteris teſtamenti comprehendantur libri. Hanc expoſitionem ſi ſequamur, jam omnia erunt plana, & facile intelligemus

Digitized by Google

telligemus Joſephum ἐ πάσαν τὴν ἀναγραφὴν, ut ipſe loquitur, ex iis ſacris libris quos LXX. verterunt interpretes, haurire potuiſſe; ſed ſolum ea, quæ undecim prioribus tradidit libris; reliqua vero quę poſterioribus novem antiquitatum memorat libris, partim hauſiſſe ex ſcriptoribus exoticis, partim vero ex iis libris, qui in templo adſervarentur, & ipſis quoque ſacris; ſed tamen minoris, ut ipſe in ſcripto contra Appionem loquitur, auctoritatis, ac ſint illi, qui ante Artaxerxem fuere conſcripti, propter incertam prophetarum ſucceſſionem. Hunc vero legitimum eſſe verborum Joſephi ſenſum, non tantum ex eo quod dixi poteſt confici, ſed ex ipſius Demetrii Phalerei verbis quæ refert Joſephus lib. XII. cap. II. ubi affirmat multos apud Judæos extare libros dignos qui Græce reddantur, & bibliothecæ addantur Regiæ, πολλὰ εἶναι καὶ παρὰ τοῖς Ιουδαίοις τῶν παρ' αὐτοῖς νομίμων συγγράμματα σπουδῆς ἄξια καὶ τῆς βασιλέως βι-

βιβλιοθήκης, neque enim ſolum Moyſis πεντάβιβλον, multos quiſquam dixerit libros. Si quis nihilominus adeo ſit refractarius ut verba Joſephi de ſolo Moyſis Pentateucho intelligenda eſſe pertendat, unum tantum huic relinquetur ſubterfugium, illud nempe ſi dicamus, LXX. interpretes non vertiſſe reliquos veteris Teſtamenti libros, quod acquieverint vetuſtiori, de qua diximus, verſioni. Verum iſtud ut ſcriptorum concordiæ, ita quoque rationi non convenit. Neque enim veriſimile LXX. interpretes vitioſam approbaſſe verſionem, aut totidem conſumſiſſe dies in ſolis quinque Moſis vertendis libris: id enim ſi verum fuerit, jam quoque & hoc ſequetur, illos ſingulis diebus ne quidem ſingulos abſolviſſe verſiculos. Hæc abſurditas cum ſuboluerit Rabbinis, ut ſunt fecundi in procudendis fabellis, iſtud commenti ſunt, non LXXII. ſed quinque tantum fuiſſe interpretes, qui quinque Moyſis tantum verterint aut deſcri-

deſcripſerint libros. Quapropter ſi miſſis nugis & Joſepho & cæterorum ſcriptorum teſtimoniis ſatisfacere velimus, omnino ſtatuendum eſt LXX. interpretes omnes veteris Teſtamenti vertiſſe libros, aut ſaltem emendaſſe antiquiorem verſionem, quod perinde eſt ac ſi ipſi vertiſſent.

De Sibyllinis ſatis jam diximus, ut & de loco Ariſtæi, cujus mentem me aſſecutum eſſe negat. Verum uter noſtrum melius verba ejus ſit interpretatus, judicent illi qui Græce ſciunt. Nec minus eſt mirificum quod deinceps ſequitur, ubi cauſam reddere conatur, quare Græca verſio LXX. fuerit attributa interpretibus. Ideo nimirum hoc factum putat, quod approbata fuerit a 70. judicibus, qui Synedrium conſtituerent Hieroſolymitanum, non autem quod a totidem ſit conſcripta interpretibus. Atqui ſi ab univerſo approbata fuerit Synedrio, qui fieri poteſt ut mendoſa minimeque fuerit exacta? Quid obſtat, ut qui fuere ap-

pro-

probatores, iidem quoque fuerint interpretes? Profecto dum impugnat vir doctiſſimus verſionis hujus veritatem, argumento eam adſtruit quam ſolidiſſimo. Sequenti deinceps capite, & paſſim alibi, dicit Origenem plurima loca immutaſſe & corrupiſſe in verſione LXX. interpretum, quam Hexaplis & Tetraplis ſuis inſeruerit. Atqui negat hoc ipſe Origenes, qui pluribus in locis integram & fideliter deſcriptam hanc verſionem ſe exhibuiſſe adfirmat, & verum hoc eſſe teſtantur complura quæ ſuperſunt vetuſta exemplaria aſteriſcis, & obeliſcis Origenis notata, in quibus integra ſemper LXX. interpretum exhibetur verſio, addito obelo, ſi quid in hac verſione occurrat, quod non ſit in Hebræo codice; aut aſteriſco, ſi quæ verba ex aliis interpretibus, & præcipue ex Theodotione ſint appoſita, quæ in Hebræis inveniantur codicibus, & abſint a Græcis. Ne una quidem poſſit oſtendi litera, quam vel omiſerit aut immutarit Origenes. Errat

Digitized by Google

Errat dein & in nomine & in diſpoſitione Tetraplorum & Hexaplorum Origenis, neque enim illa dicta ſunt a quatuor aut ſex columellis, ſed Tetrapla dicta ſunt quod quadruplicem verſionem, Hexapla vero quod ſex continerent verſiones. Errat quoque de Octaplis, dum errantem & ſibi ipſi contradicentem ſequitur Epiphanium. Nulla enim Octapla unquam ſcripſit Origenes. Hebræus ſiquidem codex, ſive Judaicis, ſive Samariticis, ſive etiam Græcis expreſſus literis, in ſenſum non venit verſionum. Itaque priores columnas Origenes vocat τὸ Ἑβραϊκὸν ἔδαφος, velut fundamentum omnium verſionum. In Tetraplis itaque ſex erant columellæ, in Pentateucho etiam ſeptem, utpote cui Samariticus adderetur codex, prototypis Hebræorum expreſſus literis, ut ab Euſebio & Africano appellantur. Quia tamen in ſolo id factum Pentateucho, ideo Tetrapla ſex tantum columellas vulgo continere dicebantur;

pari

Digitized by Google

pari ratione atque in Hexaplis, quamvis in Pſalmis ſeptima quoque accederet verſio, Hexaplorum tamen remanſit appellatio, quia ſeptima illa verſio in aliis deficeret libris. Interim ſi quis malit credere Origenem non integrum codicem Samariticum Hexaplis & Tetraplis ſuis inſeruiſſe, ſed tantum variantes annotaſſe lectiones, non multum adverſabor. Cum enim nulla ſuperſint, aut ſaltem nulla Hexaplorum aut Tetraplorum hactenus reperta ſint exemplaria, velle de his nimium copioſe contendere, id demum fuerit hominis nimium intemperanter otio ſuo abutentis. Priorem tamen ſententiam ideo libentius ſequor. Nam certe Origenem habuiſſe codicem Samariticum, non tantum ex Euſebio, ſed & ex ipſo Origene, & præſertim e Græcis conſtat catenis, in quibus ſæpe variantes Pentateuchi Samaritici notantur lectiones, quæ utique non aliunde quam ex Tetraplis & Hexaplis fuere depromptæ. Prototypas vero Hebræorum

Digitized by Google

bræorum literas apud Euſebium de aliis quam de Samariticis interpretari, ab omni prorſus ratione alienum, cum & Africanus & ex illo Syncellus Samariticum codicem vocent τὸ Ἑβραϊκὸν πρῶτον καὶ παλαιότατον καὶ ἀληθὲς, alterum vero quo Judæi utantur τὸ Ἑβραϊκὸν κατὰ Ἰουδαίους. Quod autem variantes iſtas Pentateuchi Samaritici lectiones, non ex Origenis Tetraplis aut Hexaplis excerptas fuiſſe arbitratur P. Simonius, ſed ex peculiari aliqua Græca verſione qua uſi fuerint Samaritæ, quamque non viderit Origenes, id nulla vel ratione vel auctoritate fulcitur: & etiamſi talem videre codicem contingat, ne tum quidem credam. Samaritas, ut nunc, ita quoque olim æque ac alios Judæos certum eſt habuiſſe non verſiones tantum, ſed & libellos ſeu tabulas continentes Hebræas dictiones cum ſuis vocalibus; abſque his enim nec legere, nec intelligere ſuos potuiſſent codices; ſed vero ſi quiſquam Chriſtianorum, certe Origenes,

Origenes, omnia iſta & vidit & habuit, impenſas liberaliter faciente Ambroſio. Abſurdum omnino eſt credere Africanum habuiſſe exemplar Samariticum, non autem amicum ejus Origenem. Fruſtra itaque dicitur variantes Samaritici codicis lectiones aliunde fuiſſe deſumtas quam ex Tetraplis aut Hexaplis Origenis. Sed & tum quoque fruſtra eſt vir doctus, cum ſcribit me non percepiſſe ſenſum verborum Euſebii & Syncelli, nunquam enim efficiet, ut apud Euſebium prototypi characteres non ſint Samaritici, & manifeſte ipſe ſibi adverſaretur Euſebius, ſi de vulgaribus Judæorum intellexiſſet elementis, cum contrarium in ſuo ſcripſerit Chronico. Quid multis opus? ecquid clarius verbis Euſebii, cum dicit Origenem comparaſſe ſibi etiam illas Scripturas, quæ ipſis prototypis Hebræorum literis eſſent exaratæ? τάς τε παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐμφερομένας πρωτοτύποις αὐτοῖς Ἑβραίων στοιχείοις γραφὰς, κτῆμα ἴδιον ποιή-

ποιήσασθαι. Sic enim rectius legi, quam quod vulgo obtinet προτοτύπους, quilibet facile viderit. Qui putant φερομένας pro ἐμφερομένας dicendum fuiſſe, falluntur; eſt enim idem. Si quis mihi non credat, credat is ſaltem Grammaticis Gr. Heſychio & aliis, unde conſtabit ἐμφερομένας idem eſſe, quod φερομένας ſeu περιφερομένας. Errat quoque vir doctus cum ubique affirmat verſionem 70. interpretum a ſolis fuiſſe receptum Helleniſtis, cum ab omnibus & Hieroſolymitanis, & aliis toto orbe diſperſis lecta & approbata fuerit Judæis. Ne unum quidem poſſit producere teſtem, uſque ad tempora Aquilę, qui contra hanc verſ. vel hiſcere fuerit auſus. Neſcit præterea quinam fuerint Helleniſtæ. Verum cum de his ſuperiori egerimus ſcripto, opus minime fuerit ea hic repetere. Unum tantum hoc addo, non recte ab eo reduci a viris doctis exploſam merito Helleniſticam linguam, recoctam ſub nomine linguæ quæ in ſynagogis obtinuerit, ac ſi

ac ſi in illis peculiaris aliqua exſtiteri lingua, quæ nec Græca fuerit, nec Hebraica. Ideo nimirum hoc illi placuit commentum, ut hac ratione efficiat LXX. interpretes & Græce & Hebraice neſciviſſe, quod non uno aſtruere conatur loco. Atqui ſupereſt iſte LXX. interpretum labor, & qui Græce norunt, etiam hoc potuerant teſtari, verſionem iſtam non ſpuria eſſe conſcriptam lingua, ſed prorſus eſſe Græcam, ita ut melior eſſe non poſſit. Dicunt nonnulli interpretes hos Alexandrina potius quam Græca ſcripſiſſe lingua. Sed qui ſic loquuntur neſciunt quænam fuerit Alexandrinorum lingua. Illos Atticæ linguæ fuiſſe ſtudioſiſſimos, vel ex eo conſtet, quod Irenæus, ſive Pacatus Grammaticus ſcripſerit olim librum quo Alexandrinum ſermonem eundem cum Attico eſſe oſtenderit; ὅτι ἡ τῶν Ἀλεξανδρέων διάλεκτός ἐστιν ἐκ τῆς Ἀτθίδος, ut habet Suidas in Εἰρηναῖος. Eſto ut phraſes & figuræ aliquot loquendi

que in hac atque in Evangeliis minus aliis uſitatæ occurrant ſcriptoribus, nihil exinde confici poteſt, niſi id tantum, interpretes hos non ſua edidiſſe, ſed fideliter Hebræa reddidiſſe, utpote qui ipſas quoque Hebræas expreſſerint phraſes. Aliter ſi quis ſentiat, idem etiam exiſtimet licet, verſiones quaſcunque Latinas aut Gallicas, eſſe nec Latinas, nec Gallicas, ſed peculiari & ut ipſe loquitur, lingua Synagogæ conſcriptas. Sed neque iſtud probo quod cum Hebræum codicem & Græcam tralationem in multis deficere affirmet, majori tamen Græcam verſionem laborare ſcribat defectu. Hoc autem quî fieri poteſt, cum demtis librariorum peccatis, integra ſuperſit verſio Græca, omnibus ſuis inſtructa literis; ab Hebræo autem codice longe maxima vocalium abſit pars, ita ut liber dimidiatus & media ſui parte truncus poſſit videri? Verum illud quod ſequitur recte ſe habet, cum dicit non ſeparanda Hebræa

exem-

exemplaria a verſione Græca. Ex collatione enim & conſonantia Græcæ verſionis cum codice Hebræo certior emergit veritas. Ut enim mutus & pæne mortuus & nemini intelligendus codex Hebræus, & vitam & vocem & intellectum accipit a verſione Græca; ita viciſſim codex Hebræus licet elinguis & exanimis, a verſione tamen Græca animatus, certiſſimum quoque de hujus veritate exhibet teſtimonium. Nulla unquam filia tam fideliter matrem ſuam expreſſit, nec ullo unquam in fœdere tanta fuit concordia, quanta ſit inter Hebræa exemplaria & verſionem quam LXX. nobis reliquerunt interpretes, ſi Rabbinos & qui illos ſequuntur excluſeris. Sed valeant qui diſſidium quærunt.

Tranſit dein ad examen Chronologiæ noſtræ vir doctus: ſed quod pace ipſius dixerim, nihilo felicior hac in parte ejus eſt Critica, quam in cæteris. Negat Judæos ſtudio ſuos corrupiſſe

 codices.

codices. Atqui cum manifeſta ſit depravatio in annis Patriarcharum, qui & ante, & poſt diluvium vixere, nec mutatio illa facta ſit caſu aut incuria librariorum, ſed conſulto & data opera, alterutrum neceſſe eſt, aut LXX. interpretes, aut alios Judæos crimen hoc commiſiſſe. Ipſe mavult fraudem hanc LXX. imputare interpretibus, & cauſam addit, ideo hoc ab illis factum, quod cum crederent mundi natales antiquiores eſſe quam Moyſes tradiderit, corruperint codices ſacros, & addiderint ea ſpacia quibus illorum verſio numeros excedit Hebraicos. Scio & nonnullos alios fuiſſe qui ſimilia fere ſcripſerunt, & quidem clarius, affirmantes ideo pluribus ſeculis ſuam hos interpretes amplificaſſe verſionem, ut ad Chaldæorum & Ægyptiorum antiquitates propius accederent. Verum ſi hæc valeat ratio, non quatuordecim ſeculis, ſed pluribus quam triginta annorum myriadibus locupletanda fuiſſet Chronologia

logia Moſaica. Juſtam & legitim[am] hujus depravationis cauſam reddere debuerant, ſed putant ſufficere, ſi pro cauſa ſcelus LXX. imputetur interpretibus. Quod ſi cum P. Simonio ſtatuamus verſionem LXX. attributam interpretibus, non ſic dictam, quod totidem habuerit interpretes, ſed quod ab Hieroſolymitano Synedrio fuerit approbata; non diluitur, ſed in Synedrium transfertur crimen, qui tam perfidæ conſentientes fuere verſioni. Rurſus, cum negat Judæos ſacras corrupiſſe literas, quomodo jam dicit vel LXX. interpretes, vel Synedrium, illos depravaſſe, aut ſaltem huic conſenſiſſe depravationi? Cum utrique populi Judaici fuerint ſacerdotes, an non & illi fuere Judæi? Forſan exiſtimat minus ſcelus eſſe Græcas quam Hebræas Scripturas contaminare. Atqui apud Deum non eſt linguarum major quam perſonarum reſpectus.

Jam vero cum multis & certiſſimis

conſtet teſtibus illam ipſam, quam LXX. poſuere, productiorem Chronologiam admiſſam & approbatam fuiſſe ab omnibus tam Jeroſolymitanis, quam aliis Judæis qui Apoſtolica præceſſere tempora, nullumque adeo fuiſſe, qui ante ætatem Aquilæ contractioris hujus ſupputationis ullam fecerit mentionem: quis non ſtatim ſentiat & agnoſcat, non potuiſſe ab aliis, quam ab illis qui poſt Apoſtolica tempora vixere Judæis, flagitium hoc committi? Quippe cum a Chriſtianis de tempore adventus Chriſti prementur, nec ullum pateret effugium, ſi temporum ſacris voluminibus ſubductorum ſibi conſtaret ratio; non dubitarunt odio veritatis codices Hebræos depravare, tali nempe fraude obtenturos ſe ſperantes, ut cum Chriſtianis tuto congredi poſſent, ſi necdum ſextum deſinere millenarium, & necdum adveniſſe tempus Meſſiæ ex ſuis evincerent exemplaribus. Et ſane nullum æquę atque iſtud Judæis pro-

Digitized by Google

profuiſſe commentum cum alibi, tum præcipue in Hiſpania, memorabili poteſt oſtendi exemplo. Triumphavere iſtic de Chriſtianis per complura ſecula ſolo hoc argumento, quod cum ex Sibyllinis aliiſque antiquis Oraculis ſexto demum vel currente vel peracto millenario adventurum eſſe conſtaret Meſſiam, e ſuis vero ſcripturis uſque ad Servatoris noſtri ætatem quatuor tantum depromerent annorum millia, ſupereſſe etiamnum annos bis mille priuſquam verus adventurus eſſet Meſſias conſtanter adſeverarent. Nec defuit huic commento ſucceſſus & quidem tantus, ut annis plus minus mille Judæi in Hiſpania prævaluerint Chriſtianis, iiſque imprudentibus pro anno Chriſti natali eram obtruſerint Judaicam, incipientem ab Herode; vel quod illum Meſſiam fuiſſe crederent, vel quod annos exilii ſui ab illo tempore, quo ablatum eſſet a Juda ſceptrum, incipiendos eſſe exiſtimarent. Ut vero com-

Digitized by Google

muni omnium Judæorum magiſtratum in Hiſpania gerentium ſuffragio, introductam fuiſſe eram ſeu heiram hanc anno Chriſti CCCCIX. alibi diximus, ita quoque communibus omnium Hiſpaniæ regnorum decretis abolitam & antiquatam fuiſſe conſtat, primum quidem Valentiæ, deinde ubique anno Chriſti MCCCLXXXIII. Puduit rerum Hiſpanicarum ſcriptores cauſam memorare, unum hoc annotaſſe contentos, communi omnium Chriſtianorum conſenſu eram iſtam fuiſſe ſublatam, & tum demum numerari cœptum per annos Chriſti. Nec tamen defuere etiam antea quibus iſte Judaicus diſplicuerit calculus. Eorum qui ad noſtras pervenere manus primus fuit Julianus Pomerius, ſeu alter potius Julianus præſul Toletanus, in iis quos anno Chriſti DCLXXXVI. contra Judæos ſcripſit libris, in quibus Chronologiam LXX interpretum præferendam eſſe Chronologiæ Rabbinicæ pluribus contendit.

Digitized by Google

contendit. Nec dubium quin fe-cius huic iſte ſucceſſiſſet labor, ſi cauſam & tempus fraudis iſtius Judaicæ penitius aliquanto vel perſpexiſſet, vel explicaſſet. Nam ſane cum illa quæ Chriſtianos inter & Judæos ſit quæſtio de ſolo ſit tempore, ut recte monuit Hieronymus, illud omnino urgendum, tempore Aquilæ vel paulo antea, Judæos depravaſſe Hebræa exemplaria & bis mille annorum expunxiſſe tempus, ut tempus Meſſiæ necdum adveniſſe obtinerent.

Quod ſiquis exactius etiamnum ſcire deſideret tempus quo Judæi depravarint, aut ſaltem depravare Hebræa cœperint exemplaria, puto id ſpatium ut plurimum viginti duobus poſſe determinari annis. Nam cum Egnatius in ea quam ad Philadelphenſes ſcripſit epiſtola, affirmet, ſeſe audiſſe nonnullos, dicentes, ſi ea quæ in Evangeliis continentur, non etiam in antiquis inveniantur monumentis aut archivis, nolle ſeſe iis credere, ipſe-

..e reſponderit inveniri, illi vero negarint, manifeſtum Judæos jam tum aut depravaſſe ſua exemplaria, aut receſſiſſe a ſenſu, quem LXX tradidere interpretes. Cum vero Joſephus, qui ex Hebræis exemplaribus eundem chronologicum calculum & eoſdem quos LXX interpretes ſemper expreſſit ſenſus, antiquitatum libros abſolverit anno Chriſti nonageſimonono; Egnatius vero martyrium paſſus ſit anno CXXI. ſatis convenienter efficitur intermedio hoc tempore & verba & ſenſus S. literarum depravaſſe Judæos. Recte vero Egnatius reſpondet, ſibi pro ſinceris, incorruptis & illibatis archivis eſſe Jeſum Chriſtum, illique velut ſummo ſacerdoti credendum potius, quam aliis ſacerdotibus. Atque hæc eo libentius monemus, quod ſolus hic perverſus effecerit calculus, ut jam per tot ſecula Judæorum in mundo ſubſiſtat religio. Ille ſi deſtruatur, quod ſane facillimum, non Joſepho tantum, ſed & omnibus qui

illum

illum præceſſere Judæis conſentientibus cum illo quem LXX interpretes exhibuere calculo, jam nulli amplius in orbe ſupererunt Judæi. Sed excipit hic vir doctus, ſi Judæi corruperunt libros Moyſis, multo magis ab iis corrumpi debuiſſe prophetias Danielis. Ecquis dubitat? Quis neſcit illos totum Danielem ex Prophetarum numero expunxiſſe? Ipſum tamen hoc negat vir doctus, & pluribus in locis contendit Judæos de Daniele idem ſentire quod Chriſtiani, & de nomine tantum litem intendi. Sed profecto ſi de nomine tantum ſit quæſtio, quando quæritur utrum Daniel fuerit Propheta, necne? jam & illa controverſia, utrum Servator noſter fuerit verus Meſſias, erit de nomine, nec ulla in rebus humanis, aut divinis ſupererit quæſtio, quam non jure meritoque de ſolo fieri contendas nomine. Cæterum cum quo loco apud Judæos Danielis habeantur vaticinia alibi ſatis oſtenderimus, opus non eſt

ut ea hic retexamus. Interim quantum illorum erga hunc Prophetam ſit odium, ſatis ex eo conſtat, quod cum olim medium inter Prophetas locum tenuerit Daniel, odio tamen veritatis ad calcem codicis Hebræi inter ſemiſacros rejectus ſit libros, undique etiam & in perpetuum illum extirpaturi ſi per ipſos ſtetiſſet. Denique quod in hoc Propheta, non, ut in cæteris ſacræ Scripturæ libris, integra LXX-virali fruamur tralatione, ſed eadem interpolata verſione Theodotionis, & hoc quoque illorum factum eſt ſcelere.

Provocat dein P. Simonius ad Samariticum exemplar, & ut eludat ea quæ ſcripſimus, dicit codicem Hebræum in annis Patriarcharum computandis confirmari a codice Samaritico. Cum tanta ſit utriuſque codicis diſcrepantia, ut major eſſe vix poſſit, miror ſane hæc ab eo ſcribi. Si argumentum ex eo petat, quod contractiorem calculum uterq; contineat codex, quam

quam exhibeat verſio LXX. interpretum; jam noſtras confirmat rationes, planumque fiet utramque gentem, Judæos videlicet & Samaritas, quod Chriſtum admittere noluerint, abbreviaſſe tempora: ſed tamen cum non Chriſtianos tantum, ſed ſe mutuo quoque oderint, diverſam in depravandis codicibus ſuis inſtitiſſe rationem: & quamvis quam longiſſime a ſeinvicem receſſerint, illam ipſam nihilominus Hebræorum codicum varietatem plurimum conferre ad confirmandam quam LXX. interpretes exhibuere veritatem. Dicit dein Africanum, Euſebium & Syncellum, annotaſſe quidem iſtam lectionum varietatem, ſed illos longiſſime a mea remotos fuiſſe ſententia, utpote qui nullum propterea Judæis aut Samaritis impegerint crimen. At quid verbis opus, cum ipſa varietas flagitium oſtendat, & non fortuitam, ſed manifeſtam contineat depravationem? Quomodocunque calculus ponatur, ſemper

Digitized by Google

ſemper aut in LXX. interpretes, aut in Judæos crimen id redundabit.

Sed vero cum quod LXX. poſuere interpretes, id ipſum quoque multis & certis teſtibus, & inſuper antiquioris Synagogæ nitatur conſenſu; contractior vero computus ne unum quidem habeat teſtem, qui ſit Aquila vetuſtior, infelicis fuerit judicii, tam manifeſtis non cedere argumentis. Errat tamen cum ad memoratos provocat ſcriptores ac ſi illi Judaicam iſtam non agnoviſſent depravationem. Africanus & ex eo Syncellus manifeſte adfirmat codices Hebræos non convenire, & multa continere abſurda, quæ poſtquam enumeravit, addit, merito omnes Chronologos ſequi LXX. interpretum verſionem, utpote quæ facta ſit antequam perverterentur & depravarentur Hebræa exemplaria; πανταχόθεν τοιγαροῦν τῆς τῶν ο' ἑρμηνείας ἐκ παλαιᾶς ὡς ἔοικεν καὶ ἀδιαστρόφου Ἑβραίων γραφῆς μεταβεβλῆσθαι συνισταμένης, εἰκότως ταύτῃ ἡμεῖς κεχρήμεθα κατὰ τὴν

παροῦσαν

παροῦσαν χρονογραφίαν· ὅτε μάλιστα καὶ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἡπλωμένη Χριστοῦ ἐκκλησία ταύτῃ μόνῃ προσέχει, τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀποστόλων τε καὶ μαθητῶν ἀρχῆθεν αὐτῇ χρῆσθαι παραδιδοκότων. Nec hoc tantum loco, ſed & alibi corruptos eſſe dicit in Hebræis codicibus annorum numeros. Sic quoque ſenſit Origenes, qui pluribus in locis S. Sciptu- ras a Judæis depravatas eſſe affirmat.

De vaticinio ſex mille annorum, deque Thalmudica quam ſubjungit expoſitione, ſatis cum alibi, tum quoque præcedenti diximus ſcripto. Perpendant ea quibus otium eſt, & judicent an verum ſit, id quod P. Simonius adſtruit, me cauſam hujus vaticinii ignoraſſe. Cum celeberrima fuerit hæc prophetia etiam antequam Chriſtus naſceretur, opus non eſt ad Thalmudiſtas recentiores divertere, cum ex iis quæ ſcripſimus opinionis hujus antiquitas ſatis ſit manifeſta, & ipſe quoque Hieronymus mille- nariorum ſententiam ex Judæorum tradi-

traditionibus Papiam hauſiſſe affirmet.

Sequentibus capitibus P. Simonius examen inſtituit in LXX. interpretum verſionem. Quamvis autem pluribus in locis eam laudet, quia tamen aliquando eos impegiſſe aut ſaltem minus commode quædam reddidiſſe exiſtimat, operæ pretium fuerit ea excutere, & cognoſcere ipſene, an vero LXX. errarint interpretes. Miſſis itaque iis, in quibus horum non adverſatur verſioni, ea ſolum perſequemur, quæ ab illo reprehenduntur

Primum quod carpit occurrit Geneſ. cap. 1. v. 17. εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας. Dicit dubiam eſſe expoſitionem, quia vox ἀρχῆς & principatum & principium ſignificet. Miror non reprehendiſſe vocem Hebræam quæ & ipſa duplicem habet poteſtatem. Pari jure & primam Geneſios reprehendat vocem *breſith*, quæ & caput & initium notat, unde Aquila verterat ἐν κεφαλίδι. Cum in his & ſimilibus locis ſatis

pateat,

pateat, qua ratione dictiones iſtæ ſint accipiendæ, fruſtra male intelligentium culpa in ipſos transfertur ſcriptores. Quibuſcunque demum verbis interpretes hæc reddidiſſent, nunquam cavillandi defuiſſet materia, præſertim cum omnibus fere linguis prædictæ voces duplicem habeant ſignificatum, ipſa quodammodo ſic jubente natura. Fruſtra itaque ſunt illi qui Græcæ tralationis carpunt ambiguitatem, cum Hebræi codicis interpretatio hoc noſtro ſeculo longe magis ſit ambigua, utpote quæ quoſvis etiam admittat ſenſus, ſi Rabbinos & Rabbiniſtas ſequamur.

Cap. III. v. 9. Geneſ. Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν. *Maledictus tu ex omnibus animalibus.* Dicit præpoſitionem ἀπὸ non convenire huic loco, & nullum conſtituere ſenſum. Certe non potuiſſet locus hic melius & exactius reddi. Qui aliquid Græce ſciunt, hoc quoque ſciunt, nullum eſſe Græcum ſcriptorem qui non ſic

loqua-

[l]oquatur, omninoque fruſtra ſimus ſi exempla congeramus.

Eodem capite verſu ſequenti occurrit αὐτόσε τηρήσει κεφαλὼ. Putat legendum eſſe τειρήσει, & mox τειρήσεις. Atqui hoc non eſt Græcum, neque enim τειρέω dicitur, ſed τείρω, unde futurum τερῶ, non τειρήσω. Rectior itaque noſtra lectio τερήσει & τερήσεις, quam & rei & ſenſui convenire olim oſtendimus.

Gen. cap. IV. v. 16. *Et habitavit in terra Naid e regione Edem.* Qui cum Hieronymo negant terram Naid, & malunt fluctuantem aut inſtabilem interpretari, illi malunt cum Hieronymo errare, quam cum LXX. veritatem agnoſcere. Cur non & Joſephum reprehendunt, qui horum interpretum ſententiam confirmat? Quis præterea ferat iſtam balbutiem, *& habitavit in terra inſtabilis & vagus.* Nuſquam profecto habitat, qui ubique vagatur.

Gen. IV. v. 26. οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι

λεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ. Hoc in loco ἐπικαλεῖσθαι ponitur more Græcis tralativo pro ἐπικαλῶν vel τῷ ἐπικαλεῖσθαι. *Hic ſperavit invocans* (vel *invocando*) *nomen Dei.* Eundem hunc ſenſum expreſſit quoque Philo in Scripto de Abrahamo. Quod vero dicunt in Hebræis exemplaribus legi אז non זה id aliter olim fuiſſe patet non tantum e LXX. interpretibus, ſed & ex Euſebio Emeſeno, cujus verba in catenis, Ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ οὐχ᾽ οὕτως ἔχει, ἀλλ᾽ οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι ἐν τῷ ὀνόματι κυρίου τοῦ θεοῦ. Plura de hoc loco diximus in Appendice Scripti de LXX interpretibus. Si quis Rabbinorum conſulat commentarios, meras inveniet contradictiones. At vero in Græca verſione omnia ſunt clara. Quis enim neſcit in ſacris literis paſſim ſpem poni pro fide, & ſperare pro confidere? Sed & Gæci ſæpe ſic loquuntur, & hinc eſt quod χρησαὶ & πονηραὶ ἐλπίδες pro bona & mala uſurpantur conſcientia.

Geneſ.

Digitized by Google

Geneſ.cap. VI. v. 14. ποίησον σεαυτῷ κιβωτὸν ἐκ ξύλων τετραγώνων. *Fac tibi arcam ex arboribus quadratis*, ita vertendum eſſe olim monuimus. In Hebraico eſt, *Fac tibi arcam ex arboribus reſinæ*, quod omnino idem eſt; omnes enim quadratæ arbores ſunt reſiniferæ. Satis mihi videor clare locum hunc expoſuiſſe in iis quæ olim ſcripſi: tamen quia P. Simonius nimis longe ea petita eſſe exiſtimat, & aliter hæc reddenda cenſet, ſic nempe ut ξύλα τετράγωνα accipiantur de aſſeribus ſeu plancis quadratis; non erit ab inſtituto alienum, ſi pauca etiamnum ad clariorem loci hujus intellectum addamus. Primo itaque obſervandum vocem Hebræam *gopher*, ſi ſeorſim ſpectetur, non poſſe accipi de quadrato. Deinde quis naupegus non rideat, ſi quis huic jubeat, ex aſſeribus aut tabulis quadratis conſtruere qualecunque navigium? At vero ſiquis juſſerit navem ædificare ex arboribus quadratis, ſtatim recte loquentem agnoſcet,

Digitized by Google

noſcet,& intelliget arbores reſiniferas, quales ſunt cedrus,abies,picea, pinus, pinaſter & ſapinus, omnes quadratæ, omnes aptiſſimæ fabricæ navali, utpote quæ materiem & ſimul reſinam ſeu picem ad unguendas exhibeant naves. Cum in frigidis præcipue proveniant tractibus velut in ſummo ſeptentione, & alibi fere in montibus; ſemper virentem tamen alunt comam, locoque ſanguinis copioſa iis data eſt reſina. Siquis boreales peragret regiones, vix alias quam quadratas inveniet arbores, omnes paribus intervallis & angulis in quaternos ſimul ſe explicantes ramos, ita ut vel ipſo aſpectu figuram exhibeant pyramidis. Æqualis iſte ramorum ordo cedit Lapponicis gentibus in beneficium, utpote ſuper quaternos iſtos in crucis formam ſimul exeuntes ramos, velut ſuper planum fundamentum, domos ſuas ligneas exſtruere ſolitis, ut teſtantur, cum alii, tum quoque Olaus magnus lib. IV. cap. XI. Patet itaque, ut ſemper,

per, ita quoque hoc loco LXX. illos ſenes optimos fuiſſe interpretes. Scio quidem doctiſſimum Bochartum vocem *gopher* de cupreſſis accepiſſe, verum cum ea non quadrata ſit arbor, ſed rotunda, utpote quæ metas imitetur, ideo in cenſum venire non poteſt. Nec tamen negaverim vocem cupreſſi, a *gopher* ſeu *copher* commode derivari, verum non ἀμέσως, ut puto. Cum enim ab hac Hebræa voce inſulæ quoque Cypro nomen obtigerit, propter copiam reſiniferarum arborum, non incommode exinde petas originem vocis cupreſſi. Quod ſi id minus placet, non male derives κυπαρίσσυς a κύπαρος, quod & ipſum ab eadem Hebræa voce formatum videtur. Græci antiquiores κυπάρυς vocarunt conos ſeu nucamenta in quibus primo exſtillantem arbores reſiniferæ ferunt reſinam. Itaque Heſychius Theophraſtum κυπάρυς vocaſſe ſcribit, τὰ τῆς πεύκης καὶ πίτυος προανθήματα. Si hoc etymon admittas, jam κυπάρισσος idem nota-

notabit, quid conifera ſeu reſinifera arbor, propter geminum vocis κυπάρυ ſeu *copher* ſignificatum. Porro κύπαροι dicuntur quoque κύτταροι. Sæpe enim in Dialectis π tranſit in τ. Hoc poſtremum quod uſitatius eſſet, ideo factum ut lectio Theophraſti jam olim fuerit immutata. Geneſ. XLIX. v. 24. Ubi violenter dicuntur confracti fuiſſe arcus, quos fratres in Joſephum intenderant, rectiſſima eſt verſio καὶ συνετρίβη μετὰ κράτυς τὰ τόξα αὐτῶν, cum aliæ interpretationes vix ullum exhibeant ſenſum. Vocem Hebræam ישב & alibi eodem ſenſu accepere iidem interpretes, convenitque cum radice שבב.

Ibid. v. 26. Nihil minus quam confuſa eſt LXX-viralis interpretatio, ubi multiplicantur benedictiones Joſephi ἐπ' εὐλογίαις ὀρέων μονίμων καὶ ἐπ' εὐλογίαις θινῶν αἰωνίων, αἳ ἔσονται ἐπὶ κεφαλὴν Ιωσὴφ, καὶ ἐπὶ κορυφῆς ὧν ἡγήσατο ἀδελφῶν. Optime hæc reddidere interpretes, licet non nunc tantum,

tum, ſed & olim aliter quibuſdam viſum ſit, ac prætulerint verſionem Aquilæ, qui pro θινῶν repoſuit βουνῶν, ut ex Theodoreto & Græcis conſtat catenis, ac ſi LXX interpretes, qui paſſim גבעה βουνὸν reddiderunt, non etiam hoc loco id ipſum poſuiſſent, ſi convenientius cenſuiſſent. Sed ſane Aquila, qui nihil in Hebraicis ſciebat, quod non a LXX hauſerit interpretibus, unum id ſemper egit, ut eaſdem quidem quas illi expreſſerit ſignificationes, verum illas ipſas in diverſis diſſiparit locis. Si LXX βουνῶν hoc loco ſcripſiſſent, ille θινῶν poſuiſſet, uti alibi ab eo factum. Quod vero ſenſum horum attinet verborum, clarus eſt ille & manifeſtus. Montibus ſtabilibus & a rerum initio permanſuris in ævum, qui in Pſalmis dicuntur montes Dei, opponuntur hoc loco θῖνες, cumuli ſeu acervi inſtabiles, quales vel caſu, vel humana congeruntur diligentia. Falluntur, qui vocem hanc de ſolis intelligen-

dam

dam eſſe exiſtimant arenarum cum lis, in præcipuo enim ſignificatu ponitur pro acervo ſeu cumulo frugum & fructuum. Itaque θὶς, θίνη & θῖν, a Grammaticis exponitur καρπῶν συγκομιδὴ, σωρὸς πυρῶν ἢ κριθῶν. Hinc ἀκροθίνια vel abſolute θίνια, fructuum dicuntur primitiæ. Hinc quoque θὶς ἀγαθῶν, idem quod σωρὸς ἀγαθῶν. Ab agricolis vocis hujus origo eſt petenda, qui frumenti ſtruices ſic appellarunt a θεῖναι. Promiſcue enim, ut Grammatici docent, appellantur θῖνες, θῆνες & θεῖνες, idemque eſſe notant; quod θημῶνες & θημωνίαι, quæ omnia ejuſdem prorſus ſunt originis. Poſtea vocabuli hujus acceptio tranſiit ad loca in quibus copioſus frumenti eſſet proventus; cujuſmodi ſunt colles modici, agri editiores, & ripæ fluminum. Tranſlata dein ſignificatio ad quarumvis rerum cumulos, veluti fructuum, arenarum, ſalis, pecuniæ & ſimilium. Tandem demum ad iſta loca, in quibus hæc omnia reperiantur,

Digitized by Google

tur, qualia ſunt littora, ſyrtes, mare denique, & quælibet arenoſa, ſqualſida & ſolitaria teſqua. Cum vox hæc tam multiplici ſenſu apud Græcos occurrat ſcriptores, nullum tamen invenias locum, quin ſtatim agnoſcas quomodo accipienda ſit: quod ipſum quoque hic obſervare licet, cum θῖνες opponuntur montibus perennibus. Senſus vero loci & ipſe eſt manifeſtus. Quamvis enim θῖνες ſint inſtabiles & natura ſua incerti, eorum tamen ſtabiles & perennes proventus poſteritati Joſephi optat Patriarcha moriens. Quod ſi quis quærat quare Deuter. XXXIII. 15. ubi ſimilis de hoc ipſo Joſepho Moyſis occurrit prophetia βουνὸς non θῖνας iidem poſuere interpretes, is mihi cauſam expediat, quare Moyſes non iiſdem iſtic uſus ſit verbis, atque hoc loco Jacobus. Siquis cauſam dixerit, idem quoque cauſam habebit, quamobrem & LXX non iiſdem utrobique utantur verbis. Quod autem doctiſſimus Simonius malit immutare

mutare ſequentia verba Græca, & ſic vertere, *& ſuper caput ejus qui fratrum dux fuit*, id minime probo. Quænam enim hæc balbuties, *& ſuper caput Ioſephi, & ſuper caput Ioſephi, qui fratrum dux fuit?* At vero quid planius eo quod antiqui poſuere interpretes, ubi Joſepho promittit pater felicitatem in ſtabili & inſtabili tellure, cupitque ſimul ut benedictiones iſtæ non in ipſum modo, ſed & in fratres, quorum princeps fuerit, redundent? Porro ſiquis in verſionibus hodiernis totam hanc de Joſepho prophetiam excutiat, mera inveniet ænigmata nihil omnino ſignificantia, & ne ab ipſis quidem intelligenda interpretibus. Minus tamen mirum id videri debet, ideo, quod Judaici codices inſigniter hoc in loco ſint depravati. At vero ut ſæpe alibi, ita quoque in hac de Joſepho prophetia, integra & ſincera ſunt illa Hebræa exemplaria quibus Samaritæ utuntur. Illa ſi quis adeat, invenier exactiſſime

& ad unguem cum LXX convenire interpretibus.

Pſal. XXII. v. 2. Cum alloquitur Propheta Deum & dicit, *vocabo te interdiu & non exaudies: vocabo te nocte, & non cedet in amentiam?* Non video qua ratione aliquis poſſit pertendere hanc expoſitionem non eſſe clariorem omnibus aliis. Vetus interpres ἄνοιαν vertit *vanitatem*, quod eundem efficit ſenſum.

Poſt multa deinceps ubi vulgatam examinat verſionem, neſcio quare ſequatur verſionem Hieronymi in cap. Gen. XIV. 5. cum nec ipſe nec Hieronymus probare potuerint Ham eſſe loci nomen. Quod vero ſequenti dein Gen. capite, v. 11. occurrit & ſedit cum eis Abraham, de eo diximus in appendice ſcripti de LXX interpretibus.

Cap. XIX. v. 14. Male Hieronymus reprehendit LXX interpretes, quod generos pro ſponſis reddiderint. Non hoc illi excidiſſet ſi Græcæ fuiſſet peritior linguæ. Quis enim neſcit paſſim

a Græcis

a Græcis ſponſos appellari γαμβρὺς.
Quod vero cap. XXIII. v. 6. Hieronymus reprehendat LXX, quod regem pro principe ſubſtituerint, nimis id leve, ne dicam futile, cum nemo neſciat regis & principis in omnibus linguis promiſcuas eſſe appellationes.

Cap. XXIV. v. 63. Iterum hos interpretes male carpit Hieronymus, cum vertendum cenſet; *ut loqueretur in agro declinante jam veſpera.* Quis ita improprie loquentem aut ferat aut intelligat? Cum declinat veſpera nunquid nox eſt? Quid denique ſibi vult iſtud *loqueretur*? At vero quis neget perſpicue & fideliter reddidiſſe LXX interpretes, cum dicunt Iſaacum inclinante jam die rus conceſſiſſe, ut cum famulis, villicis & amicis confabularetur, quemadmodum ſolent facere homines labore feſſi, horis præſertim & locis calidis? Vocem Hebræam pluribus in locis δείλην expoſuere iidem interpretes: Eſt vero δείλη tempus pomeridianum. Quamvis

…s vero totum tempus pomeridianum hoc nomine contineatur, qui tamen Græce norunt, hoc quoque ſciunt, tempus a meridie ad veſperam trifariam diviſum fuiſſe, ita ut medius dies, id eſt, hora ſexta ſeu tempus prandii, diceretur δείλη πρωΐα; quod prandium ſequeretur, δείλη vel δειλινὸν ſimpliciter; quod vero occaſum ſolis præcederet tempus, δείλη ὀψία. Unde calidiſſima pars diei quæ prandio peracto ſequebatur, a Xenophonte & paſſim ab aliis δείλη dicitur. Sed & Gen. cap. III. v. 8. cum Deus dicitur obambulaſſe in Paradiſo ad ſpiritum diei, quando intenſiſſimus eſt calor, recte iidem interpretes reddidere τὸ δειλινόν. Vim vocabuli ipſa ſatis declarat origo, cum δείλη, δειλινὸς & δειελινὸς factum ſit a διὰ & ἕλη ſeu εἵλη, unde δειελιῆσαι meridiari. Quod vero alteram ſpectat vocem, nempe ἀδολεσχῆσαι, & tum quoque fruſtra ſunt, cum ἀδολεσχίαν moribus viri ſancti non convenire exiſtimant. Vel

ipſo

ipſo attestante vocabulo, ἀδολε[...] idem eſt quod φιλομυθία. Nec putandum eam eſſe ſemper vitioſam & intempeſtivam, præſertim cum ſervis, pueris & mulieribus, quæ verboſa gaudent loquela. Cicero ad Atticum XII, Garrimus quidquid in buccam. *Eſt profecto quiddam λέσχη, quæ habet, etiamſi nihil ſubeſt, collocutione ipſa ſuavitatem.* Origenes tamen in ſuo lexico ἀδολεσχῆσαι hoc loco interpretatus eſt παίζειν, Judæos nempe ſecutus, qui nec Græce, nec Hebraice ſatis docti, ſignificationes verborum divinabant potius, quam fideliter reddebant. Cum pluribus in locis vocem שיח ita reddiderint LXX, nuſquam tamen hoc ſenſu ab iis accepta fuit.

Geneſ. Cap. XXVI. v. 32. Iterum male & ab Hieronymo & a P. Simonio reprehenduntur LXX interpretes, quod verterint, *non invenimus aquam.* Siquis Rabbinorum legat ſcripta nihil niſi meras inveniet cavillationes. Cum verba Hebræa eam quam LXX

Digitized by Google

[...]uere contineant expoſitionem, quæſtioque ſolum circa id verſetur, quomodo Iſaacus nomen dicatur dediſſe puteo, cui jam antea nomen inditum fuerit ab Abrahamo, non operoſum eſt ſatisfacere. Si quis enim locum examinet, facile quoque deprehendet, ab Abrahamo quidem prius dictum fuiſſe puteum jurisjurandi; ſed idem poſtea nomen confirmatum fuiſſe ab Iſaaco, addito quoque eo, ut adſitum oppidum eodem appellaretur cognomine. Calumniandi cauſa ex eo tantum petitur, quod idem quoque vocabulum ſaturitatem notet, unde volunt conficere, puteum ſeu fontem iſtum non fuiſſe ſiccum. Sed hoc eſt vitilitigare. Abrahami quidem tempore non fuerat ſiccus, ſed cum fames & ſiccitas, quam Iſaaci tempore in illo tractu ſuperveniſſe ſacræ tradunt literæ, major fuerit illa, quæ Abrahami contigit tempore; non mirum, ſi & iſte quoque tunc exaruerit puteus.

Eccl.

Digitized by Google

Eccl. c. 1. v. 6. Recte præfert P. S-
monius verſionem antiquam Latinam
verſioni Hieronymi. Sed quod ſenſum
putet difficilem, id aliter ſe habet.
Καὶ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, καὶ δύνει ὁ ἥλιος, καὶ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἕλκει. Ἀνατέλλων αὐτὸς ἐκεῖ, πορεύεται πρὸς νότον, καὶ κυκλοῖ πρὸς βορρᾶν. Κύκλῳ κυκλῶν πορεύεται τὸ πνεῦμα. Ut paſſim, ita quoque hic, ἕλκει ponitur pro ἀνάγει, id eſt, reducitur, retrahitur, ſeu revertitur. Oritur ſol, & occidit ſol, & ad locum ſuum priorem revertitur: ubi iterum oriens ad auſtrum deflectit, donec meridianum contingat; unde denuo ad boream in eodem declinat circulo, ut obliquæ exigit ratio ſphæræ. Ventum quoque circulatim circumire, & præterea amnes ſeu torrentes omnes in mare devolvi; nec tamen mare redundare, quod ex mari oriantur amnes & ad mare revertantur, ita ut in circulum moveantur omnia, ſitque perpetua rerum viciſſitudo. Quibus addit Eccleſiaſtes, πάντες οἱ λόγοι ἔγ-

Digitized by Google

λόγοι, id eſt, omnes rationes & diſceptationes de talibus eſſe perdifficiles, nec cuiquam explicabiles. Ut enim Hebræum דברים, ita quoque Græcum λόγοι & verba & res, ſeu diſputationes quæ ex verbis conſtant, notat. Paſſim in S. literis λόγοι, ῥήματα & πράγματα promiſcue accipiuntur. Sed neque quod ſequitur, rectius ab Hieronymo redditum, *nihil ſub ſole novum*, quam id quod habent LXX. interpretes, *non eſt omne recens ſub ſole*, quod & Hebræis convenit verbis, & quomodo prudentiores loquuntur. Juvenes & indocti, qui iis quibus vivunt ſolent favere ſeculis, omnia nova & meliora eſſe ſuis jactant temporibus. Sed vero qui etiam præteritorum ſcientiam habent ſeculorum, negant id ipſum, dicentes, non omnia eſſe nova & meliora. Cum vero Hieronymus vertit, *non ſaturatur oculus viſu, nec auris auditu implebitur*, ne hoc quidem tam bene, quam quod LXX. *non ſaturabitur oculus*

viſu,

viſu, nec auris auditu implebitur. Quis enim non videat *non* hic poni, pro *nunquam*, ut paſſim, & propterea verſionem hanc ampliorem continere ſignificationem. Sed & illud, quod mox poſtea occurrit, recte ſe habet. Quis enim, qui aliquem Græcæ linguæ habet uſum, neſciat idem eſſe *οὐκ ἔστι μνήμη τοῖς πρώτοις*, & *οὐκ ἔστι μνήμη τῶν πρώτων*. Dicit Eccleſiaſtes, eſſe qui negent ſupereſſe memoriam præteritorum: ipſe vero, licet merito id negare potuiſſet, ſapienter reſpondet, poſito eo ut hoc verum ſit, jam quoque neceſſe conſequi, ut neque præſentium, neque futurorum ſuperſit memoria apud illos, qui noviſſimis ſint futuri temporibus.

Hæc ſunt pleraque, niſi fallor, loca, quæ vel male, vel ſaltem non ſatis commode a LXX. verſa fuiſſe interpretibus doctiſſimus exiſtimat Simonius. Feliciuſne aliis quam ipſi iſte ſucceſſerit conatus, eruditorum libenter permittam judicio. Laudo tamen

Digitized by Google

generis, datur medium. Sed inter bonos & malos interpretes, inter Chriſtum & Rabbinorum Meſſiam, velle quærere medium, id demum ridiculum eſt. Cum tam multæ & hoc noſtro, & ſuperiori ſeculo prodierint verſiones, quas tamen omnes merito damnat doctiſſimus Simonius, quid attinet errores multiplicare, & novos hariolari ſenſus, & novam condere verſionem, cum veram teneamus vel ipſo indice Chriſto? Et tamen etiamſi tantus deeſſet teſtis, vel ipſa verſionis hujus veritas, claris adeo ſe prodit argumentis, ut ſiquis cordatus non præoccupato a recentioribus Judæis hanc acceſſerit animo, idem etiam volens nolens agnoſcere habeat neceſſe, nec verba verbis, nec ſenſus ſenſibus reddi potuiſſe melius & fidelius, quam ab iſtis factum ſit interpretibus. Sicubi lectionum occurrat varietas, totum hoc librariis, non interpretibus imputandum. Nec eſt ut offendat quemquam, vel ut cuiquam

videatur

Digitized by Google

videatur mirum tot labentibus ſeculis ortam fuiſſe aliquam lectionum diſcrepantiam, quin potius illud pro miraculo habendum, quod cum lubricæ & fallaces ſint adeo librariorum manus, poſt bis, trium millium, & plurium etiam annorum decurſum, conſervatam fuiſſe nihilominus tantam inter verſionem Græcam & Hebræos codices concordiam, quantam vix invenias inter ea exemplaria, quæ paucis abhinc ſeculis fuere propagata. Denique ſi quæ in Hebræis codicibus ſuperſit veritatis teſtimonium requiras, præſto ſunt LXX. ſacerdotes, totidem teſtes, quot interpretes. Quapropter ſi novas ſacrarum literarum inſtituere velimus verſiones, iſtos ſequamur duces, ſoli illi rectam demonſtrant viam, & divortium facimus a veritate, quotieſcunque ab iis recedimus. Mutus eſt Hebræus codex, & vel ipſis agnoſcentibus Rabbinis truncus media ſui parte, utpote veris deſtitutus vocalibus. Et tamen etiamſi illi

ſi illi

ii illi ſupereſſent, ne ſic quidem aliqua conſtrui poſſit verſio, cum verborum poteſtas, & ſenſuum, qui exinde conficiantur, penitus obliterata ſit ſcientia. Vel ipſi Judæi hanc interpretandi difficultatem non diffitentur, ideoque Meſſiam ſuum expectant & invocant, qui clauſum aperiat librum, & codicem mutum faciat loquentem, ita ut ſuos legere & intelligere poſſint prophetas. Nos vero qui verum agnoſcimus Meſſiam, & veram tenemus Oraculorum Dei expoſitionem, quis veternus, aut quæ invaſit dementia, ut relicto duce certo, cæcis credamus ductoribus, & ab iſtis, quibus Deus omnem eripuit intellectum, ſacrarum literarum interpretationem emendicemus? Prophetis & antiquis Judæorum ſacerdotibus ſua olim credidit Deus Oracula, poſtquam vero per LXX. interpretes & Apoſtolos ad gentes tranſiit verborum Dei hæreditas, ablata eſt omnis ſcientia & intellectus a Judæis, traditusque

que eſt gentibus, ut prædixerant Prophetæ. Si itaque ſacros ſuos codices intelligere velint Judæi, neceſſe eſt ut a gentibus quod olim dedere repetant beneficium. Libenter illæ vicem reddent, & participes facient tam ſalutaris utriſque depoſiti. Nam ſane ut gentium ſalus olim a Judæis, ita nunc per gentes ſervandi ſunt Judæi, utpote quibus nulla ſalus, nullumque ſupereſt aſylum aut refugium, niſi ad Chriſti ſe recipiant Eccleſiam,& in illa diſcant ea,quæ ipſorum majores gentibus quondam tradidere Dei myſteria.

Rationes porro quæ videntur moviſſe P. Simonium, ut novam inſtituendam eſſe exiſtimet verſionem, quæ exacte cum Hebræo conveniat codice; eædem ſunt prorſus, ac ſint illæ, quæ & olim Hieronymum, & nunc plurimos ad idem faciendum moverunt Chriſtianos. Nempe cum unicuique in ea quam exerceat arte, cenſeant eſſe credendum; utique etiam Rabbinis, qui omne ſuæ vitæ tempus

tempus linguæ addicunt Hebrææ, non derogandum eſſe contendunt fidem. Eſto, inquiunt, ut illi plurima fingant, non tamen ſemper mentiuntur. Sed quis adeo unquam mendax fuit, qui non etiam caſu aliquando vera ſit locutus? Attamen in Rabbinorum ſcriptis adeo peregrina res eſt veritas, ut neminem hactenus invenerim, qui eam eruere potuerit. Quantumvis longæva vita deficiat, priuſquam aliquid lectu dignum in eorum deprehendas libris. Etiamſi quam diligentiſſime eos excuſſeris, nihil prorſus invenies, aut quod etiam deterius eſt nihilo, temporis ſcilicet jacturam. Tanta inſcitia & barbaries, tanta figmentorum copia, tantus denique nugarum in iis occurrit apparatus, ut nihil verius ſit illo Satyrici dicto,

---- Ære minuto
Qualiacunque voles Iudæi ſomnia vendunt.

Si qua tamen in re credendum ſit Judæis,

dæis, cur iis non credimus, cum pe-
iiſſe linguam Hebræam, & ſe poſt-
quam toto terrarum orbe facti ſun
exules, neſcire Hebraice affirmant:
Fruſtra itaque dicitur unicuique in ar-
te ſua credendum: ſi enim ad illos
divertimus, qui id ipſum, quod do-
cent, ubique & palam ſe neſcire pro-
fitentur, unum tantum hoc adſeque-
mur, ut iiſdem imbuamur erroribus,
& ejuſdem quibus ipſi participes fia-
mus inſcitiæ.

Non deſunt tamen, etiam doctiſ-
ſimi viri, qui Rabbinorum ſcripta ad
intellectum S. Scripturæ plurimum
conferre, ideoque & illos audiendos
eſſe acerrime contendant. Quodque
magis mirere, & unde cognoſcas,
quam alte Rabbiniſmus quorundam
Chriſtianorum inſederit animum, vel
exinde colligas, quod non defuerint
hoc noſtro ſeculo, qui in ipſa quoque
Evangelia commentarios ſcripſerint
Rabbinicos, ſingula propemodum
verba, non ad Græcas, ſed Rabbini-
cas

Digitized by Google

tas detorquentes phraſes, rituſque inſuper e Thalmudicis proferentes magiſtris, ad quos Chriſtum & Apoſtolos alluſiſſe affirmant. Sed profecto iſtiuſmodi interpretibus & fidei aſſertoribus tuto Chriſtiana poſſit carere reſpublica. Cum in illorum myrotheciis & commentariis Evangelicis utramque faciant paginam, *Non eſt Græcum, ſed Hebræum*, ecquid aliud inde colligas, quam illos nec Græce, nec Hebraice ſciviſſe? Quod vero ritus attinet, ſcimus & nos Rabbinos non minus forſan diligenter legere Evangelia, quam Chriſtianos; & quamvis Chriſtum non admittant, ritus tamen veterum Hebræorum ex Evangeliis & Actibus Apoſtolicis colligere, & in ſuos transferre commentarios. Iſtos vero ritus cum legunt Chriſtiani, velut gemmulas colligunt, exiſtimantes ex perenni traditione conſervatam a Rabbinis eorum fuiſſe momoriam: cum tamen certiſſimum ſit, nullum ſcriptum Hebræum

aut

Digitized by Google

aut Rabbinicum ſupereſſe, quod Miſna & Thalmude ſit vetuſtius, adeo ut de toto iſtoc intervallo, quod Artoxerxis & Juſtiniani imperatoris ætatem interceſſit, interceſſere autem anni plus minus mille, ne quidem quod mentiantur habeant Judæi, ut recte obſervatum Morino. Si itaque exceperis ea, quæ ex Evangeliis, Ariſtæo, Philone, Joſepho, & gentium hauſere annalibus; nihil omnino de toto hoc tempore in illorum ſupererit ſcriptis, quod non ſit commentitium. Siquid veri de Rabbi Akiba, Hillele, & aliis in illorum occurrat libris, omne id habent ab Origene & præcipue Hieronymo, cujus ſæpe in Thalmude fit mentio. Abſque illis iſtorum ne quidem noſſent nomina. Et undenam habeant miſeri, cum nullum iſtorum temporum habeant ſcriptorem, vaſtoque adeo hiatu intercepta ſit illorum hiſtoria, ut nullis machinis, nullis inſtrumentis, nulla denique ratione majorum ſuorum facta & geſta contingere

tingere & reparare poſſint? Niſi gentium & illorum qui e gentibus Chriſto crediderunt conſervatæ fuiſſent memoriæ, ne vel Moyſis quidem vel Abrahami ſupereſſet nomen: æque illud ignotum Judæis, Samaritis & Saracenis eſſet, quam illis qui in media vivunt Braſilia. Ad orales, ut vocantur, traditiones confugere, id demum eſt palam ineptire. Ab ipſis etiam prudentioribus illæ exploduntur Rabbinis. Nec tamen eo hæc a me dicuntur, quod Rabbinos omnino negligendos eſſe exiſtimem, quin potius laudo, qui & illorum quoque conſulunt ſcripta. Non quod aliquid ſolidi iis ſubeſſe exiſtimem, ſed quod falſæ hypotheſes ad cognitionem veritatis, non utiles tantum, ſed & quandoque ſint neceſſariæ, uti norunt qui aliquid in geometricis & numerorum profecere ſcientia. Eſt quidem magna veritatis virtus, illa ipſa tamen humani ingenii pravitate ſæpe aut dubia fit, aut penitus obruitur. Hoc autem ne fiat,

ſiat, eadem obſervanda ratio eademque tenenda eſt via, quam prudentes ſequuntur judices, ut nempe utriuſque partis committantur & examinentur teſtes. Cum enim ſimplex & ſibi conſtans ſemper ſit veritas, eorum vero qui eam oppugnant, vix alio certiori remedio deprehendatur malignitas, quam ſi diverſa, ſæpeque ſibi invicem contraria edant teſtimonia: fiet ut ſic quoque triumphet veritas, quantoque plures quantumvis iniqui audiantur teſtes, tanto major oriatur lux, tantoque magis pateſcat calumnia. Producantur itaque partis utriuſque teſtes. Qui pro veritate verſionis antiquæ teſtimonium edidere, primo ſunt LXX interpretes, plerique inter ſe convenientes, & linguæ Hebrææ peritiſſimi, utpote etiamnum ſuperſtitis: omnes antiqui Judæi, tam in Syria, quam in aliis viventes terris; Dein Chriſtus & Apoſtoli, & ſubſequentes quoque Judæorum ſynagogæ uſque ad tempora Aquilæ; totus denique

denique mundus in hac verſione conſenſit, nec quiſquam repertus eſt, qui contra eam vel mutire fuerit auſus. Committamus jam hos teſtes, cum illis, qui contra eos militant. Iſtos ſi audiamus, & ſolos, qui diu poſt prædictos vixere teſtes, excipiamus Rabbinos, eorumque diſcipulos Aquilam, Symmachum & Theodotionem, omnes Chriſtianorum hoſtes, & linguæ Hebrææ, æque ac eorum magiſtri, ignaros; unus in tota veteri Eccleſia ſupererit Hieronymus, qui a Judæis deceptus a LXX. recedere interpretibus & novam auſus eſt inſtituere verſionem. Qui Origenem etiam his accenſent, plurimum falluntur; utpote qui non uno in loco palam teſtetur, ſe firmiter LXX. virorum adhærere verſioni, & eo tantum conſilio interpretationes Judaicas Tetraplis & Hexaplis ſuis inſeruiſſe, ut viderent Chriſtiani, quo pacto Judæi Chriſto poſteriores ſacras interpretentur ſcripturas. Recentiores Chriſtiani, qui

qui & ipſi audent contra LXX-vir-
lem verſionem os aperire, quique &
ipſi periti linguæ volunt videri He-
braicæ, quam tamen eorum magiſtri
Rabbini ſe ignorare fatentur, quo lo-
co habendi ſint, judicent rerum gnari.
Quæro jam ſi iſti teſtes & iſti inter-
pretes ad examen revocentur, & com-
parentur cum prioribus; ecquid cer-
tius ad eruendam veritatem & con-
vincendam calumniam dari poſſit ar-
gumentum, quam horum conſenſus,
iſtorum vero inter ſeſe interpretum
diſcrepantia? Profecto ubi veritas, ibi
quoque concordia; mendacii vero ſi-
gnum eſt certiſſimum diſcordia. Ut
Hieronymum omittam, qui primus
Chriſtianorum Rabbinicam condidit
verſionem, & alios ad idem audendum
ſignifer præceſſit; mille forſan a Ju-
dæis & Chriſtianis conſtructæ dein-
ceps fuere verſiones: in tanto tamen
numero nullam invenias quæ cum ali-
qua alia, ſeu in verbis, ſeu in ſenſibus
conveniat, vixque eſt quiſquam qui vel
L aliquid

quid in Hebraicis ſibi profeciſſe videatur, qui non in mille modos fingat & refingat ſacras literas, & cum quoſlibet admittere parati ſint ſenſus, ſolus tamen veritatis ſenſus, quem nos Chriſtus docuit, unanimiter exploditur. Audent nonnulli cum Rabbinis ſtatuere multiplicem eſſe ſacrarum literarum ſenſum, eaſque LXXII. aut etiam plures, ut ipſi loquuntur, habere facies. Hoc ſi verum ſit, jam quoque dicendum libros ſacros non unum efficere codicem ſeu corpus, ſed totidem nos habere ſacras ſcripturas, quot ſunt verſiones, nec Septuaginta duas tantum, ſed infinitas. Atqui ſi in rebus ſeriis apud omnes gentes quæcunque amphibola ſeu ſermonis ambiguitas vitio vertatur, quid demum de illis ſtatuendum, quorum adeo anceps & ambiguus eſt ſermo, ut non duplicem tantum, ſed innumeros contineat ſenſus? Annon merito pro imperito & inſano habeatur, qui Græcum aut Latinum ſcriptorem interpretaturus, to-

tidem

tidem locis ſingulis affingat ſenſus, t-
quot ab hodiernis interpretibus ſacra
diffunditur Scriptura? Inſtant nihilo-
minus & affirmant talem eſſe condi-
tionem & genium linguæ Hebrææ.
Id ſi ſit, velim ſcire qua ratione collo-
qui & ſe mutuo intelligere veteres
olim potuerint Hebræi. Sit modus
ineptiendi, & ceſſent tandem aliquan-
do miſeri Chriſtiani Judaicis iſtiuſmo-
di fidere fabellis: credant potius Chri-
ſto & Evangeliis, quam inimicis veri-
tatis, qui e Thalmude & ſcriptis Rab-
binorum Chriſtianiſmum adſtruere
conantur. Ceſſet quoque P. Simonius
novam ſacrarum literarum moliri ver-
ſionem, ac ſi altera non ſufficiat, & ne-
ceſſe ſit ut purior & genuina magis
introducatur Scriptura, ac ſit iſta quam
Chriſtus & Apoſtoli nobis tradidere.
Quod ſi me non ſatis gnarum linguæ
putet Hebraicæ quam ut hoc meum
admittat conſilium, ego quidem inſci-
tiam meam hac in parte cum doctiori-
bus Rabbinis libenter profitebor.

...terim quantumcunque profecerim, illud ipſum nihilominus ſufficit, ut non facile me decipi patiar ab illis, qui mortuæ & jamdudum deperditæ linguæ peritos ſe exiſtimant, ſpuriumque & commentitium Rabbinorum Sermonem pro vera, legitima, & antiqua Hebræorum conantur obtrudere lingua. Quod autem doctiſſimus Simonius moderationem in me non uno requirat loco, & me nimio verſionis Græcæ affectu tranſverſum rapi exiſtimet, iſtud ego crimen non diffitebor, ſi ſit crimen valde amare quæ valde ſunt bona, & nimius veritatis amor vertendus ſit vitio. Utinam non ipſe præoccupato magis a Rabbinis animo ad ſcribendum ſe accinxiſſet, & abſtinuiſſet ab iis quæ habet de incertitudine ſcriptorum veteris teſtamenti, in quibus paria omnino facit cum Spinoſa Judæo, quem tamen merito damnat, velut indoctum & futilibus nimium argumentis quoſcunque fere S. Scripturæ libros abjudicantem ab illis quibus

bus ſemper attributi fuere auctoribus.
Cæterum licet in excolendis amicitiis aliiſque humanæ vitæ obeundis muniis, pulcra res ſit moderatio; ubi tamen iniquitas prævalet, & veritas obruitur & conculcatur; ibi iſta animi æqualitas & ſemper-lenitas merito exploditur. Non amat bonos, quiſquis non ſatis oderit malos. Zelum & fervorem poſcit Deus, nihil amat quod medium ſit, & in Apocalypſi Chriſtus dicitur evomere tepidos. Quod ſi D. Simonius iſtum meum fervorem exiſtimet non eſſe ſecundum ſcientiam, ut Apoſtolus loquitur, & per iſtam ſcientiam intelligat Rabbinicam hodiernam, recte ſentit: ſed vero ego non Rabbinos, ſed Chriſtum ſequor magiſtrum, & in ea quam ipſe approbavit acquieſco verſione. Quod ſi qui erraſſe hac in parte Meſſiam noſtrum exiſtiment, illi per me licet ut cum Rabbinis Meſſiam quoque expectent Rabbinicum.

Licet hactenus dicta ad vindican-

LXX interpretes & retundendam quorundam adverſariorum iniquitatem & pertinaciam putem ſufficere; quia tamen hoc ipſo pene quo hæc ſcribo momento, in manus meas ſcriptum cujuſdam iuciderit viri docti, & inter Anglos ſatis noti, continens Rabbinicam & Thalmudicam expoſitionem in priorem Apoſtoli ad Corinthios epiſtolam, ſimulque mirificam & Chriſtiano indignam de LXX interpretibus digreſſionem; non erit ab inſtituto alienum, ſi de ea quoque nonnibil dicamus, ut videant lectores, quem fructum & quæ ſpolia ex nimia Thalmudis lectione referant Chriſtiani homines; & in quos labyrinthos & inexplicabiles ſe conjiciant errores, qui Rabbinos hoſtes Evangelii, Evangeliorum faciunt interpretes. Quamvis vel ipſe titulus ſtuporem incuſſerit, minuſque mihi peccaturus videatur, qui ex Alcorano, quam qui e Thalmude exponat Evangelia; longe tamen major ſubiit me admiratio, ubi cogno-

vi

vi non tantum Philoni, Joſepho, omnibus qui illos præceſſere Judæis, ſed & ipſis quoque Evangeliis præferri auctoritatem Thalmudis, non modo in explicatione S. Scripturæ, ſed & in iis quoque rebus iiſque hiſtoriis quarum certa, continua & indubitata ſupereſt memoria in ſcriptoribus, qui vel interfuere, vel proximi illis, quibus res geſtæ fuere, vixerunt temporibus, cum contra plerique Thalmudis compilatores mille minimum annis fuerint poſteriores, nec in alienis tantum, ſed & in ſuis quoque adeo imperiti fuerint rebus, ut nuſquam tanta inſcitia & barbaries, quanta in iſtorum paſſim occurrat libris. Ex iſta tamen barbarie & cæca caligine ſuppetias novi Teſtamenti ſcriptoribus afferre Thalmudicus iſte conatur commentator, ac ſi lux Evangelica fiat illuſtrior ſi nebulis inficiatur Rabbinicis. Omittam jam ea quæ habet de decem Iſraelis tribubus, quas a bis mille annis fruſtra quæſitas, & ſemper fru-

ra quærendas, e Thalmude producit, deſcribens urbes, loca & ſtationes, in quibus purior, ut loquitur, Hebræorum ſanguis & ſpes Iſraelis etiamnum regnent, regnaturi donec veniat Meſſias, quem Judæi ex hoc regno proditurum credunt, non autem ex viliſſima iſta populi Judaici parte quæ Eſdram ſecuta ſit, in qua natus ſit Chriſtianorum Meſſias. Prætereo quoque expoſitionem de Dodecaphylo apud Apoſtolum, ac ſi Chriſtiani fuiſſent ante Chriſtum, & ante adventum ejus aliqua facta fuiſſet gentium converſio. Nec iſtud excutiam quod dicit Petrum Evangelium prædicaſſe decem tribubus Iſraelis, idque merito & convenienter, ſiquidem dicit iſtos Hebræos fuiſſe puriſſimi ſanguinis, nam Eſdram fæcem tantum populi Jeroſolyma ſecum tranſtuliſſe adfirmat. Longum nimis fuerit ſingulas perſequi ineptias; nam quale illud eſt quod invitis omnibus antiquis, verſionem LXX interpretum in Judæorum olim lectam

fuiſſe

fuiſſe neget Synagogis, contra ve[illegible] paraphraſin quæ Jonathæ & Onkeloſo inepte tribuitur, a veteribus lectam fuiſſe contendat Hebræis, cum certiſſimis argumentis confici poſſit, neutram paraphraſin 7. vel 8. antiquiorem eſſe ſeculis. Videamus quæ de LXX ſcribit interpretibus. Negat ille totidem fuiſſe, ſed teſte Thalmude quinque tantum presbyteros fuiſſe affirmat, qui regi Ptolemæo legem deſcripſerint, & mentitos eſſe Ariſtæam, Ariſtobulum, Philonem, & Joſephum, qui contrarium ſcribunt. Cauſam reddit pulcherrimam, ſi enim CCCCLX. talenta in redimendis expenſa captivis, cum iis componas ſummis, quas idem erogavit rex in ornando templo, & demum addas munera collata in Eleazarum & LXX. interpretes, conficies ſummam minimum mille talentorum ſecundum Joſephum & Ariſtęam. Atqui, inquit ille, *totam Bibliothecam Alexandrinam tanti non conſtitiſſe, imo totum annuum vectigal Ægypti*

valuiſſe tanti. Profecto qui ſic ſentiunt, illi omnino neſciunt quid rei ſit Ægyptus, & quantæ fuerint opes Ptolemæi. Opus non eſt earum inire rationem, id enim ſi facere velimus, inveniemus forſan annuum reditum quinquaginta millium talentorum, idque juſto & ſolido computo. Unum hoc monuiſſe ſufficiat, reges Ægypti ex ſolis Judææ, Cœleſyriæ, Phœnices & Samariæ vectigalibus collegiſſe quotannis octo talentorum millia; tempore vero Joſephi, Tobiæ filii etiam duplo plus, uti docet Joſephus. Non ergo magna nimis debet videri iſta Ptolemæi erga Judæos liberalitas, majus utique collaturi beneficium, ſi bimeſtre unius anni remiſiſſet vectigal. Norunt præterea reges prudentes, fœnori exponi pecuniam, quæ in ſubjectos ſibi confertur populos. Sed tamen iſtam regis hujus erga Judæos qualemcunque liberalitatem non admittit doctus Rabbiniſta, quia nulla in Thalmude fiat mentio. Sed quid mirum,

Digitized by Google

rum, cum neque hujus rei ſabellæ [illegible]minerint Æſopicæ. Pergit deinde [illegible]racula fundere Thalmudica, & rem memorat dignam prorſus Rabbinico acumine, nempe iſtos ſeu quinque, ſeu ſeptuaginta, ſive interpretes, ſive presbyteros, non in Græcum ſermonem vertiſſe libros ſacros, ſed deſcripſiſſe regi Ptolemæo legem per ſe, hoc eſt, ut ipſe interpretatur, Hebraicos libros Hebraice deſcripſiſſe. Verum cum aliquis merito hic quærat, unde ergo & e quanam officina Græca prodierit versio, prompte admodum reſpondet: verſionem iſtam compilatam eſſe a Synedrio ſacerdotum Jeroſolymitanorum, & addit, licet ipſe ſolus ſic ſentiat, habere ſe nihilominus rationes graviſſimas. Nam ſi quis quærat, cum a tot & tantis, an non ergo verſio ea ſit fidelis & ſincera, ſine mora reſpondet, minime ſinceram & fidelem eſſe, omnes enim iſtos ſacerdotes Synedrii Jeroſolymitani in eo conveniſſe, ut gentibus & ſimul aliis Judæis inter

 gentes

...tes viventibus ſpuriam obtruderent verſionem, exiſtimantes videlicet myſteria Dei non eſſe revelanda gentibus, Poſtulaſſe eas interpretationem Græcam. Iſtos itaque ſacerdotes ut fidem ſuam liberarent, perfidam hanc adornaſſe verſionem, quæ apud gentes & alios Judæos velut pignus & teſſera integritatis & fidei eſſet Judaicæ. Nam verſionem hanc non ad normam veritatis; ſed cum ſumma compilatam eſſe aſtutia & ad decipiendas tantum fabricatam gentes, quibusvis etiam lippis dicit eſſe perſpicuum. Philonem & Joſephum, quod & ipſi perfidæ & aſtutæ huic conſenſerint verſioni, dicit non debere cuiquam mirum videri, cum nullam ii veritatis habuerint curam, utpote qui gentibus, non Hebræis ſcripſerint, itaque & illos quoque libenter in hac fraude cum aliis conveniſſe ſacerdotibus. Firmiter itaque adhærendum eſſe Thalmudi & Thalmudiſtis, cauſam addens potentiſſimam, quod illi pro ſuis ſcripſerint, Philo autem & Joſephus pro ethnicis. Sed cum non prædicti tantum ſcriptores verſionem LXX ſequantur interpretum, verum etiam in novo Teſtamento ubique & ſine exceptione Chriſtus & Apoſtoli ſemper per os LXX loquantur interpretum, operæ pretium eſt audire quo pacto etiam hic ſeſe expediat.

Diſſimulato nempe Chriſti & Apoſto-
rum teſtimoniis & nominibus, dicit pr
LXX interpretibus facere quoque ama-
nuenſes novi Teſtamenti, ac ſi illi alia
verba & alios ſubſtituiſſent ſenſus, quam
vel ſcripſerint vel locuti ſint Chriſtus &
Apoſtoli, totumque hac ratione conta-
minarint & perverterint Evangelium.
Hoc autem poſito, non difficile fuiſſe
dicit Chriſtianis cum ethnicis & Judæis
congredi. Cum ethnicis quippe imperitis
linguæ Hebrææ, & ſolam conſulentibus
Græcam interpretationem, nullam
omnino interceſſiſſe difficultatem. Ju-
dæis vero cavillantibus aliter in ſuis legi
codicibus verba & ſenſus Scripturæ,
quam concipiantur in Evangeliis, prom-
pte admodum potuiſſe occurrere Chri-
ſtianos, dicendo hanc eſſe ipſiſſimam
verſionem, quam ipſorum exaraſſent
majores, & tanquam veram & ſinceram
univerſo legendam exhibuiſſent mundo.
Porro, mi lector, ecquis eſt qui tam le-
pidas quemqam audiat narrantem fabel-
las, qui non merito inter ſcenicos ſe ver-
ſari exiſtimet mimos? Attamen doctus
iſte Rabbiniſta, non ſtudio contentionis
cum quoquam, ſed ſolo veritatis inveſti-
gandæ compulſum deſiderio, ſerio &
cogitationibus ſæpe iteratis, hæc ſe ſcri-
pſiſſe adfirmat. Non

Non dubito quin complures futuri ſint, qui abſurdas & portentoſas iſtiuſmodi cogitationes in homine Chriſtiano non mirentur tantum, ſed & merito deteſtentur; verum qui nullos præter Rabbinos legunt & ſequuntur interpretes, & qui Thalmudem cum Evangeliis componunt, vix eſt ut aliter ſcribant aut ſentiant. Minus mali Chriſtianæ infligeretur reipublicæ, ſi pauci duntaxat hoc adfligerentur morbo, ſed noſtro hoc ſeculo adeo graſſatur hæc peſtis, ut ſi Chriſtianos cum Chriſtianis committas Theologos, longe plures invenias, qui Moſem & Prophetas e Thalmude, quam ex Evangeliis malint interpretari. Utinam inconſultis iſtis comes non acceſſiſſet P. Simonius, nec tam futili adhæſiſſet commento de concinnata ab univerſo Hieroſolymitano Synedrio in fraudem humani generis S. literarum verſione, cui tamen, ut volunt, ſubſcripſerint & Chriſtus & Apoſtoli. Quidni dicunt illi qui ab omni libenter religione ſe exemtos velint, ſi plerique populi Judaici ſacerdotes in propaganda ſpuria S. literarum verſione conſpirarint, etiam conſpirare potuerunt in fingendis & ad lubitum depravandis omnibus quoque ſacris libris, præſer-

Digitized by Google

præſertim cum & illos quoque plurima immutatos & interpolatos fuiſſe admittat P. Simonius? Si ſic ſentiamus quæ fides, aut quid demum ſupererit integrum, aut quæ conſtabit veritas, ſi de iis quoque dubitemus, quæ omnium ſeculorum ſanxit conſenſus, & ne iſtis, qui rebus geſtis interfuere, credamus ſcriptoribus? Quod ſi ullo alio, noſtro certe hoc ſeculo complures reperiuntur ita animati, ut nihil omnino, niſi quod ſuis conveniat admittant ſenſibus. Memini mihi non ſemel colloquium interceſſiſſe cum viro cætera prudenti, magnæque inter ſuos auctoritatis, qui poſt plurium annorum ſæpe repetitas cogitationes luculentam ſatis in Cæſaris de bello Gallico commentarios conſcripſiſſe ſe adfirmaret diſſertationem, qua inviĉtiſſimis argumentis falſa eſſe convinceret quæcunque iſtis continerentur libris, & copioſe inſuper oſtenderet Cæſarem nunquam tranſiiſſe Alpes, & ne vidiſſe quidem Galliam. Quærenti mihi quibus rationibus & teſtibus tantam rem peregiſſet, ſatis prompte reſpondit, mille teſtium loco ad hoc probandum ſuffeciſſe ſibi rectos bonoſque quos ſemper ſequeretur ſenſus.

Indoctis nempe ſuis nihil eſt ſanctius

ſenſi-

ſenſibus, & quamvis illis fere careant, nos tamen ſolos adorant, curtaque adeo menſura metiuntur omnia. Sed vero cum quot capita, totidem quoque occurrant ſententiæ, nec deſint qui quælibet etiam ſomnia & deliria ſenſuum teſtimonio firmare conentur: non futilis tantum, ſed & ſtulta quoque illorum eſt exiſtimanda præſumtio, qui hiſtoriarum vel levi, vel nulla omnino inſtructi peritia, judices nihilominus earum ſe conſtituunt rerum, quarum non ex arbitrio, ſed ex teſtium examine & multiplici cognitione tota pendet veritas. Attamen qui ſolis obſequuntur ſenſibus, plus etiamnum ſapiunt, quam qui non Chriſtianæ tantum fidei, ſed & communis inimicos ſenſus ſequuntur Rabbinos. Sæpiſſime quidem fallunt ſenſus, illis tamen tutius creditur quam falſis teſtibus qui ſemper fallunt. Adeone quis demens ſit, ut illis credat, qui id ipſum quod ſe neſcire fatentur, aliis tamen audacter affirment? Paucæ admodum verſiones Judæorum in lucem prodiere, & tamen nulla eſt quæ ab ipſis probetur, aperte negantibus S. Scripturas nec poſſe, nec debere gentium exprimi ſermone, cum enim S. literæ ſeptuaginta & plures admittant

ſenſus,

ſenſus, non eſſe cujuſquam hominis d-vinare, quiſnam ſit ſenſus veritatis. Sed vero quid ſentiendum eſt de Chriſtianis, qui etiam non credentibus credentes Rabbinis, & ſuperiori & noſtro hoc ſeculo tot edidere verſiones, ut earum vix aliquis ineat numerum, omnes tamen ad placitum Rabbinorum, & ad veritatem, ut ipſi loquuntur, expreſſas Hebraicam, ſed tam diſcrepantes, ut merito P. Simonius nullam probet, & aliam inſtituendam eſſe exiſtimet, quæ veritati conveniat & cui tuto acquieſcere poſſimus? Verum ſiqua ſit admittenda verſio, ecqua poſſit produci alia, atque illa quam & Chriſtus & Apoſtoli & omnes qui illos præceſſere ſecuti ſunt Judæi? Inſtant nihilominus, illam eſſe erroneam & fraudulentam. Sed ſit ut volunt, omnes Judæorum ſacerdotes in decipiendis gentibus, quibus veritatem revelare noluerint, olim convenere; ecquis ab hodiernis expectet Rabbinis, ut veros S. literarum ſenſus pandant Chriſtianis? Qua denique ratione ab illis S. literarum petamus expoſitionem, qui fatentur ſe illas non intelligere, quique unanimiter affirmant codices Hebræos eſſe non tantum obſcuros & ſibi repugnantes, ſed & omnino cœcos,

cos,

Digitized by Google

..os, mutos & nemini explicabiles, niſi forſan per orales, ut ipſi loquuntur, traditiones, quas tamen incertas & lubricas eſſe ipſi non diffitentur, nos futiles & commentitias eſſe certo ſcimus? Sit tandem pudor manifeſtæ adverſari veritati, & ſi Chriſto & Apoſtolis credere nolimus, credamus ſenſibus, qui abunde docebunt, verſionem quæ ab illis qui florente & ſuperſtite etiamnum Hebræa facta ſit lingua, veriorem eſſe iſtis translationibus, quæ nec ſibi conſtant & ab imperitis factæ ſint interpretibus. Vel ipſis credamus Rabbinis, cum periiſſe linguam Hebræam & vocales novitium eſſe fatentur commentum. Denique ſi non omnino inepti & ridiculi eſſe velimus, credamus tam veteris quam novi Teſtamenti ſenſus ſolo Græcæ & Latinæ linguæ beneficio ad nos eſſe propagatos, & hujus veritatis luculentiſſimos & certiſſimos teſtes eſſe vel ipſos Hebræos codices, dummodo auferantur puncta vocalia a Rabbinis appoſita; id enim ſi fiat, invenietur ſenſus quem LXX. poſuere interpretes & ſimul patefiet fucus & fraus Rabbinorum. Quod ſi quis neget Græcæ & poſtea Latinæ linguæ beneficio S. literarum cognitionem ad nos

perve-

Digitized by Google

perveniſſe, oſtendat aliam linguam, viam & rationem, quam ſequamur & inſiſtamus ad eruendos S. literarum ſenſus. Stultum eſt ad linguam Hebræam provocare, cum ea perierit, & ſiqua ejus ſuperſint fragmenta, illa ipſa Græci & Latini ſermonis beneficio ad nos pervenerint. Si quis totum perambulet terrarum orbem & omnium gentium conſulat memorias, nullam omnino inveniet linguam, quæ ad tria, vel utplurimum quatuor conſervata ſit ſecula. Quod Serum, qui vulgo Sinæ dicuntur, jam per tot annorum millia ſubſiſtant annales, id non linguæ, quæ æque apud illos ac apud alias gentes fluxa & inſtabilis fuit, ſed characterum ſeu notarum factum eſt beneficio. Sola Græca & Latina linguæ hanc evaſere calamitatem, quarum hæc bis mille annorum ætatem ſuperat, altera trium fere millium memorias complectitur. Si duæ iſtæ tollantur linguæ, nullæ ſupererunt machinæ, quibus attingere poſſimus ea quæ priſcis facta fuere temporibus. Nullus erit Hector aut Achilles, non Cæſar vel Alexander, nulla vel Moyſis vel Salomonis fama, nullum vetus aut novum Teſtamentum, nullæ omnino artes aut ſcientiæ ſupererunt, nullæ-

nullæque rerum præteritarum memoriæ: peribunt omnia & mera ſuccedet barbaries, cum ſoli ſint Græci & Latini libri, quibus omnia hæc & continentur & propagantur. Tamdiu autem artes & ſcientiæ propagantur, quamdiu perſtant linguæ & libri intelliguntur. Serum quidem ſeu Sinenſium lingua non eſt perennis, notas tamen ſeu characteras, ut diximus, habent perennes, & intelligunt libros ante quinque fere annorum millia conſcriptos, & hinc omnino factum, ut propter tam diuturnum & nunquam interruptum literarum uſum, artes & ſcientiæ ad majus ab iis provectæ ſint culmen, quam apud ullas alias gentes. Verum cum Sinenſium characteres ad intellectum S. literarum nihil conferant, omnino nobis recurrendum ad Græcum & Latinum ſermonem, qui ſi tollantur, jam quoque tolletur omnis rerum præteritarum ſcientia. Quapropter ſatis mirari nequeo, noſtro hoc ſeculo reperiri nonnullos, qui ſpretis & contemptis iis linguis, quibus ſolis tota continetur antiquitatis hiſtoria, libenter pro illis ſubſtituant & obtrudant vernaculas ſuas, non barbaras tantum, ſed & mox perituras. Dicunt nempe illi Græcos & La-

tinos

tinos ſcriptores magna jam ex parte con-tineri linguis vernaculis, utpote Germanice, Gallice & Anglice verſos, ideoque tuto nos carere poſſe Græco & Latino ſermone. Quid ſi verſiones iſtæ minime fuerint bonæ? Ponamus tamen noſtro hoc ſeculo videri bonas, attamen ætatem non ferent, cum infinitis jam conſtet experimentis, verſiones iſtas ſingulis renovari ſeculis, nec ullos eſſe perennes libros, niſi qui Latine ſcribuntur, cum cæteri, quibuſcunque demum ſcribuntur linguis, vix uno alterove ſubſiſtant ſeculo. Laudandus idcirco Carolus Magnus, qui ſeu amore literarum, ſeu ut Romanorum potius quam barbarorum Rex crederetur, poſthabitis Gothica, Saxonica, Francica, aliiſque Teutonicæ linguæ dialectis, una cum imperio ſermonem quoque adſcivit Romanum, cui non in ſacris modo, ſed & in quibuſvis aliis vitæ humanæ actibus locum adſignavit principem. Et ſane ſi lingua non conſervata fuiſſet Latina, ne Caroli quidem Magni ſupereſſet nomen. Omnia denique antiqua & vetuſta jamdudum oblivioni tradita & profundis obruta fuiſſent tenebris, ſi Græca & Latina linguæ non eſſent ſuperſtites. Nulla eſt in Europa

natio,

Digitized by Google

natio, quę aliquid norit de rebus, quę ante tria vel quatuor geſta fuere ſecula, niſi Latinæ linguæ beneficio. Sed neque Arabes quantumvis late pateant, & linguæ ſuæ fuerint ſatis ſtudioſi, ullam antiquarum rerum habent peritiam, quam non è Græcorum hauſerint libris. Ipſi quin etiam Indi, ſi quid de Alexandro ſciant Magno, habent id ipſum ab Arabibus, qui tamen a Græcis ea ſe accepiſſe fatentur. Superſunt quidem toto oriente monumenta antiqua marmorea, vernaculis gentium inſcripta literis, ſed quæ nemo legere, nedum intelligere poſſit. Cum itaque luce meridiana clarius ſit, ſolis libris Græcis & exinde factis Latinis totam veritatem & totam rerum antiquarum claudi & contineri ſcientiam, quænam dementia eſt ad Rabbinos divertere, qui ante pauca demum floruerunt ſecula, quique nullam aut rerum, aut verborum, aut hiſtoriarum habent peritiam, niſi quam a Græcis aut Latinis acceperunt, a quibus quotieſcunque recedunt, tum demum nugas & portenta loquuntur. Hos tamen fere ſolos ſeculi noſtri ſequuntur Chriſtiani, & ſæpe quanto minus norunt, tanto magis admirantur. Cum vero etiam iſti, qui in Rabbinorum ſcri-

ptis

ptis ſunt verſatiſſimi, videant nullis argumentis, aut antiquis teſtibus, poſſe fulciri Thalmudica commenta; eo prolapſi ſunt inſaniæ, ut ad futiliſſimas orales, ut vocantur, confugiant traditiones; Deum enim non loqui inquiunt, niſi per fauces Rabbinorum, iiſque inſeruiſſe omnem præteritarum & futurarum rerum peritiam, adeoq; illos ſolos eſſe veritatis promos & condos, utpote quibus λόγια ſua Deus commiſerit, ac ſi de iſtis, a quibus omnis ablata eſt ſcientia, non autem de illis Hebræis, qui olim Deo placuere, accipienda eſſent iſthæc Apoſtoli verba. Quid attinet memorare complures noſtri & ſuperioris ſeculi homines futili hac perſuaſione a Judæis deceptos, quos tamen poſtmodum, detectis iſtorum offuciis, credulitatis ſuæ puduerit? Teſtes ſint Picus Mirandulanus, Reuchlinus & præcipue hujus diſcipulus Johannes Forſterus, cujus, ſi quisquam Hebraico quod Baſileæ prodiit lexico perlegat præfationem, protinus cognoſcet, quam ille magnifice de Judæis primo ſenſerit, quantumque poſtea pœnituerit, ubi comperit, nullam lucem, nullamque omnino veram expoſitionem in Rabbinorum occurrere libris, illoſque ut cæterarum

rarum

...rum rerum, ita linguæ quoque Hebraicæ penitus eſſe ignaros. Attamen vix minimam impoſturarum & fraudum Judaïcarum ille adſecutus eſt partem, feliciuſque hac in parte ſe geſſiſſet, ſi neglectis omnino Rabbinorum vocalibus punctis, Græcam ſecutus fuiſſet expoſitionem & ex illa Hebraicam conatus fuiſſet interpretari veritatem. Laudanda interim ejus eſt voluntas, & bene de ſe, & bene de Scripturis merebuntur, ſi qui ejus in contemnendis Rabbinis ſequantur exemplum, & quam ille aut neglexit, aut potius non vidit inſiſtant viam, ut nempe poſthabitis vocalibus punctis, illos ſolum probent ſenſus, quos LXX. tradidere interpretes, & ad horum, non autem Rabbinorum, aut fallacium & lubricorum ſenſuum arbitrium exigant & exponant Hebraicarum vocum & phraſium poteſtatem & ſignificationem. Quod ſi qui adeo obſtinato & refractario ſint ingenio, ut nec tam claris argumentis, nec tam certis cedant teſtimoniis; per me licet ut ſuis iſti fruantur moribus: mihi quidem recta monenti, ſatis magno erit ſolatio, meruiſſe potius quam obtinuiſſe ſeculi ſuffragia, & ſolis diſplicuiſſe indoctis.

FINIS.

EMANUELE ... ROMA
BIBLIOTECA ... CIRCOL...

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google